

ASUNNOTTOMUUDEN POLULTA ASUMISEN POLULLE

Narratiivinen näkökulma asunnottomuuden ja asumisen kokemuksiin

MARJO NIITTYNEN

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Sosiaalityön pro gradu – tutkielma

Helmikuu 2012

Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

NIITYNEN MARJO: Asunnottomuuden polulta asumisen polulle. Narratiivinen näkökulma asunnottomuuden ja asumisen kokemuksiin.
Pro gradu – tutkielma, 80 s., 3 liites.
Sosiaalityö
Ohjaaja: Hannele Forsberg
Helmikuu 2012

Tämän pro gradu – tutkielman aiheena on tamperelainen pitkäaikaisasunnottomuus. Tutkimuksessa paikannetaan asunnottomuuden prosessia sekä kartoitetaan erilaisia vaihtoehtoja asumispalveluiden kehittämiseksi. Aihetta tarkastellaan pitkäaikaisasunnottomuuden kokeneiden näkökulmasta. Tutkimus kytkeytyy valtakunnalliseen Nimi ovesa – hankkeeseen, joka rakentuu osaksi hallituksen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaa.

Tutkimuksen narratiivinen näkökulma rakentuu tutkimuksen tiedon luonteesta, aineiston keruusta sekä aineiston analysoinnista. Tutkimuksen viitekehys on sosiaalisen konstruktionismin suuntauksen mukainen. Tutkimus on kvalitatiivinen ja keskeisenä tarkoituksena on nostaa esiin asunnottomien oma ääni: heidän kokemukset ja mielipiteet. Tutkimusta varten on haastateltu kahdeksaa pitkäaikaisasunnottomuuden kokenutta henkilöä. Haastattelut on toteutettu syksyllä 2011 kahdessa tamperelaisessa matalan kynnyksen kohtaamispaikassa.

Tutkimustulokset rakentuvat yhdeksi kertomukseksi asunnottomuuden tragediasta. Kertomus rakentuu kolmesta osasta: syistä, jotka ovat johtaneet asunnottomuuteen, ajasta asunnottomana sekä niistä vaiheista, jotka mahdollistavat paluun asumiseen. Asunnottomaksi päädytään osittain omien valintojen ja osittain ajautumisen seurauksena. Taustalla on usein päihteiden käyttöä sekä taloudellisia ongelmia. Asunnottomana ollessa tutkimushenkilöt pääasiallisesti majailivat ja viettivät aikaa tuttavien luona. Vankilatuomiot ja eriasteiset asumispalvelut eivät lähtökohtaisesti tuoneet muutosta tutkimushenkilöiden asunnottomuuteen. Ainoastaan sosiaalinen isännöinti koettiin vaihtoehdoksi, joka mahdollistaisi muutoksen. Myöskään oman vuokra-asunnon saaminen ei aina tarkoittanut, että asuminen olisi turvattua, sillä asunto saatettiin menettää yhä uudelleen. Kertomuksen viimeisessä osassa esittelen, kuinka kolme tutkimushenkilöä on ratkaissut asunnottomuuden, millaisia haasteita asunnon hakuprosessiin liittyy sekä avaan kotiin liitettyjä piirteitä.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että asunnottomuuden ratkaisemiseksi tarvitaan innovatiivisia toimenpiteitä. Asunnottomuuden kokeneiden näkökulmasta nämä toimenpiteet ovat sosiaalisen isännöinnin, asumisneuvonnan sekä asunto ensin – periaatteella toteutettavien palveluiden kehittäminen.

University of Tampere
School of Social Sciences and Humanities

NIITYNEN, MARJO: From the path of homelessness to the path of housing. Narrative perspective to the experiences of homelessness and housing.
Master's Thesis, 80 pages, 3 appendix pages
Social work
Supervisor: Hannele Forsberg
February 2012

The subject of this master's thesis is long-term homelessness in Tampere. In the study the process of the homelessness is outlined and different alternatives to develop housing services are surveyed. The subject is examined from the point of view of the ones who has experienced the long-term homelessness. The study is connected with the national Nimi ovesa – a project which is based on government's program of the long-term homelessness reducing.

Narrative perspective of the study is based on the character of the knowledge, on the collecting and on the analysis of the material. The theoretical framework of the study is in accordance with the trend of social constructionism. The study is qualitative and the main purpose is to bring out the voice of the long-term homeless: their experiences and opinions. For the study eight long-term homelessness experienced persons have been interviewed. The interviews have been carried out at the two low threshold meeting places in Tampere in the autumn of 2011.

The research results rest on one combined story about the tragedy of the homelessness. The story is structured in three parts: the reasons which have led to the homelessness, time being homeless and those stages which can make the return to the housing possible. The research results show that homelessness is partly the result of individual choices and partly by drifting. In the background there is often a use of drugs and financial problems. While homeless, interviewees mainly lodged and spent time in their friends' apartments. Prison sentences and different grades of housing services mainly did not bring change to homelessness. The social housing management was the only one housing service which was regarded as the alternative that may work out. Rented apartment getting did not always mean that the living is protected because the apartment may have been lost again for many reasons. In the last part of analysis, I have demonstrated how three interviewees have solved homelessness and what kinds of challenges are connected with the search for housing and what kind of things makes home.

On the basis of the study demonstrates that to solve homelessness innovative measures are needed. From the point of view of those who had experienced the homelessness these measures are to develop social housing management, housing consulting and services which are carried out according to the housing first –principle.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	1
2. ASUNNOTTOMUUS YHTEISKUNNALLISENA ILMIÖNÄ.....	3
2.1. Asunnottomuuden ja pitkäaikaisasunnottomuuden käsitteet	3
2.2. Asunnottomuustilastot	5
2.3. Asunnottomuus syrjäytymisen äärimmäisenä muotona	6
2.4. Tavoitteet ja toimenpiteet asunnottomuuden poistamiseksi	8
2.5. Nimi ovelsa - kehittämishanke	11
3. ASUNNOTTOMUUS TUTKIMUKSEN KOHTEENA	13
3.1. Asunnottomuustutkimuksen suuntaukset.....	13
3.2. Asunnottomuus prosessina.....	15
4. TUTKIMUSMATKAN KOORDINAATTIEN VALINTA	17
4.1. Tutkimustehtävä	17
4.2. Tutkimuksen viitekehys ja tutkijan asema	18
4.3. Narratiivisen tutkimuksen lähtökohdat.....	20
4.3.1. <i>Tutkimusaineisto ja aineiston keruu</i>	22
4.3.2. <i>Aineiston analyysi</i>	26
5. KERTOMUS ASUNNOTTOMUUDEN TRAGEDIASTA	29
5.1. Kohti asunnottomuuden polkua.....	30
5.1.1. <i>Kaikki alkoi siitä kun</i>	31
5.1.2. <i>Pahamaineiset matkaseuralaiset – päihheet ja raha</i>	39
5.2. Asunnottomuuden polulla	42
5.2.1. <i>Toisten nurkissa</i>	42
5.2.2. <i>Kauheat paikat – kokemukset asumispalveluista</i>	45
5.2.3. <i>Vankila polun varrella</i>	48
5.2.4. <i>Kämpästä kämppään</i>	50
5.3. Asunnottomuuden polulta kohti kotia	53
5.3.1. <i>Paluumatka asumisen polulle</i>	54
5.3.2. <i>Asunnonhaun haasteet ja asunnottomuuden stigma</i>	56
5.3.3. <i>Sosiaalinen isännöinti – turvattu reitti asumisen polulle?</i>	61
5.3.4. <i>Unelma kodista – kodin kolme ulottuvuutta</i>	64
5.3.5. <i>Kotona kadulla</i>	67
6. TUTKIMUSMATKAN YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	70
LÄHTEET	74
LIITTEET.....	81
Liite 1. Tutkimuspyyntö	81
Liite 2. Haastattelusuostumus	82
Liite 3. Haastattelurunko.....	83

1. JOHDANTO

Vuonna 1987, jolloin vietettiin YK:n kansainvälistä asunnottomien vuotta, Suomessa asetettiin tavoitteeksi asunnottomuuden poistaminen vuoteen 1991 mennessä. Tuolloin 1987 asunnottomia oli 18 000. Tavoite osoittautui hieman liian kunnianhimoiseksi ja asunnottomuuden poistamisessa ei ole vielä kukaan onnistunut. Asunnottomuus on pysynyt vuodesta toiseen ajankohtaisena yhteiskunnallisena ongelmana ja ongelmaan on haettu ratkaisua eri hallitusten hallitusohjelmien kautta. (Lehtonen & Salonen 2008, 19.) Kuitenkin vähitellen asunnottomuus on vähentynyt ja nykyisin asunnottomia on alle puolet vähemmän kuin 25 vuotta sitten. Kuitenkin yli 8000 ihmistä on yhä vailla asuntoa.

Asunnottomuutta on pyritty hallitsemaan aina vuodesta 1303 alkaen, jolloin Birger Maununpoika antoi säännön irtolaisista (ks. esim. Ståhlberg 1995). Asunnottomuus on viimeisen sadan vuoden aikana muuttunut ja kehittynyt etenkin suurien kaupunkien ongelmaksi teollistumisen myötä. Asunnottomuudesta nousi todellinen ongelma sota-ajan jälkeen kun Karjalan alueen siirtolaiset ja rintamamiehet tarvitsivat koteja. Suomessa ei sodan jälkeen ollut varsinaista asuntopolitiikkaa. Päähuomion kiinnittyessä maaseudun jälleenrakentamiseen ja sotakorvausteollisuuteen, syntyi tarvikepula, joka esti kerrostalojen rakentamisen. Kaupunkeihin muodostui suuri asuntopula ja ihmiset majailivat parakeissa ja pommisuojuissa. 1950 - 1960 – luvuilla rakennettiin uusia kerrostaloja, mutta samaan aikaan ihmisiä muutti entistä enemmän työn perässä kaupunkeihin. Vähitellen asuntoja saatiin rakennettua lisää, mutta nykyisinkin asunnottomuuden taustalla on osittain kohtuuhintaisten asuntojen riittämättömyys. (Lehtonen & Salonen 2008, 14–16.)

Tutkimukseni kytkeytyy valtakunnalliseen Nimi ovesa – hankkeeseen ja tutkimuksen aihepiiriksi on rajautunut pitkäaikaisasunnottomuuden syiden sekä pitkäaikaisasunnottomien palvelutarpeen kartoittaminen. Vuoden 2011 alussa huomasin sähköpostilistan kautta lähetetyn Tampereen kaupungin yhteydenoton ja pyynnön tutkimusyhteistyöstä. Juuri aloitettu hanke tarvitsi tuoretta tietoa asunnottomuusilmiöstä Tampereella. Asunnottomuus ei ollut aiemmin erityisen tuttu aihealue, mutta kiinnostuin siitä suuresti. Ajattelin, että olisi mielenkiintoista tutkia aihetta, josta minulla ei ollut selvärajaista näkemystä ja tietoa. Hankkeen tarpeista määräytyy tutkimustehtäväni, mutta sain kuitenkin vapaat kädet päättää mistä näkökulmasta aihetta lähdän tarkastelemaan.

Asunnottomuutta on tutkittu Suomessa melko paljon viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana ja asunnottomuusilmiö ei ole tuntematon. Tutustuessani asunnottomuustutkimuksiin ja erilaisiin asunnottomuuteen liittyviin hankeraportteihin, minulle tuli tunne, että muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta (esim. Granfelt 1998), asunnottomien oma ääni jää viranomaisten näkemyksien ja hanketulojen jalkoihin. Asunnottomat jäävät vain toimenpiteiden kohteiksi.

Tutkimukseni lähteekin ajatuksesta, että pitkäaikaisasunnottomuuden syyt ja pitkäaikaisasunnottomien palvelutarpeen tietävät parhaiten asunnottomat itse. Tutkimuksen tärkein tehtävä on esitellä pitkäaikaisasunnottomuutta asunnottomien kokemana. Tutkimus on narratiivinen ja tavoitteenani on tarinoiden kautta tuoda ilmiöön inhimillisyyttä ja yhdistää olemassa olevaan tietoon kokemuksellisuus. Asunnottomuus on keskittynyt pääkaupunkiseudulle ja usein myös asunnottomuustutkimukset keskittyvät pääkaupunkiseudun asunnottomuuteen. Tässä tutkimuksessa korostuu se, millaisena ilmiönä asunnottomuus näyttäytyy Tampereella.

Tutkimuksen ensimmäisessä osassa esittelen tutkimuksen käsitteellisiä rajauksia, asunnottomuutta sosiaalisena ongelmana sekä toimenpiteitä, joilla asunnottomuuteen on pyritty vaikuttamaan. Sen jälkeen tarkastelen lähemmin aiempaa tutkimusta ja avaan sitä, kuinka tämä tutkimus kytkeytyy asunnottomuustutkimuksen erilaisiin suuntauksiin ja viitekehyksiin. Luvussa neljä esittelen tutkimustehtäväni sekä tutkimuksen metodologiset valinnat. Samassa luvussa esittelen myös käyttämäni aineiston keruun ja analysoinnin menetelmät. Viidennessä luvussa esitän aineiston analyysin ja tulokset. Viimeisessä luvussa tiivistän vielä yhteen tutkimustulokset ja esittelen johtopäätökset.

2. ASUNNOTTOMUUS YHTEISKUNNALLISENA ILMIÖNÄ

2.1. Asunnottomuuden ja pitkäaikaisasunnottomuuden käsitteet

Virallisen määritelmän mukaan asunnottomilla tarkoitetaan henkilöitä, jotka asuvat ulkona, tilapäis-suojissa ja yömajoissa sekä asuntoloissa ja majoitusliikkeissä. Lisäksi asunnottomia ovat erilaisissa laitoksissa, hoito- ja huoltokodeissa asuvat. Myös vapautuvat vangit, joilla ei ole asuntoa sekä tilapäisesti sukulaisten ja tuttavien luona majailevat määritellään asunnottomaksi. (ARA 2011.) Pitkäaikaisasunnottomaksi määritellään asunnottomat, joiden asunnottomuus on pitkittynyt, kroonistunut tai uhkaa kroonistua yli vuoden mittaiseksi tai asunnottomuus on ollut toistuvaa viimeisen kolmen vuoden aikana, koska tavanomaiset asumisratkaisut eivät toimi eikä yksilöllisiä ratkaisuja ole riittävästi tarjolla (ARA 2011; Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008).

FEANTSA (European Federation of National Organisations working with the Homeless) on laatinut eurooppalaisen asunnottomuuden typologian, joka tunnetaan nimellä ETHOS (European Typology on Homelessness and Housing Exclusion). Lehtonen ja Salonen (2008) ovat tehneet suomenkielisen ja suomalaisiin oloihin sopivan käännöksen typologiasta. Asunnottomuuden typologian mukaan asunnottomuutta voidaan tarkastella neljän eri käsiteryhmän kautta. Ensimmäisenä ryhmä on *ulkona asuvat*, jolla tarkoitetaan julkisessa tilassa oleskelevia ja ulkona majailevia sekä niitä, jotka asuvat yömajassa, ensisuojojassa tai vastaavassa ja joutuvat viettämään useita tunteja päivässä julkisessa tilassa. Toinen ryhmä on *asunnottomat*, joiden asuminen on järjestetty erityyppisissä majoituspaikoissa, turvapaikanhakijoiden ja maahanmuuttajien asumiskeskuksissa sekä tuetussa asumisessa yksin tai yhteisössä. Lisäksi toiseen ryhmään kuuluvat rangaistuslaitoksessa, sairaalassa, ensikodissa ja muissa laitoksissa asuvat. Kolmas ryhmä on *turvaton asuminen*, johon sisältyy tahdonvastainen tilapäinen asuminen sukulaisten tai tuttavien luona, asuminen ilman vuokrasopimusta tai asukkaalla on häätöuhka. Turvattomaan asumiseen kuuluu myös puolison tai kumppanin väkivallan uhan alla oleminen ja turvakodeissa asuminen. Neljäs ryhmä on *epätarkoituksen mukainen asuminen*, johon sisältyy tilapäiset asumisen muodot, asuntoauto tai -vaunu vakituksena asuntona ja talonvaltaukset sekä epätyytyttävä asuminen, jolloin asunto ei lain mukaan sovellu asumiseen. Lisäksi epätarkoituksenmukaisen asumisen ryhmään sisältyy erittäin ahdas asuminen ja vanhempien luona olosuhteiden pakosta asuvat aikuiset lapset. (Mt., 21–22.)

Vaikka asunnottomuuden viralliset määritelmät ja luokittelut vaikuttavat selkeiltä ja yksinkertaiselta, määrittely ei silti ole tunnettu tai riittävän yksiselitteinen. Kettunen (2007) on todennut, että asunnottomuutta määriteltäessä määritellään pikemminkin asuntoa. Asunnottoman stereotypia sillan alla asuvasta alkoholistista elää voimakkaana ja usein voidaan ajatella, että asuntolassa tai ensisuojuksessa oleskeleva ei ole asunnoton. Kunnan asunnottomuus saatetaan kieltää, koska ”ketään ei jätetä taivasalle” ja toisaalta määrittelyn vaikeuden lisäksi kuntatyöntekijät saattavat haluta esittää asunnottomuustilanteen edullisessa valossa, ei ole ylpeyden aihe olla kymmenen vaikeimman asunnottomuuskunnan listalla. (Mt., 381.)

Tieteellisessä keskustelussakaan asunnottomuuden määrittelyä ei pidetä yksiselitteisenä. Suomalaisessa keskustelussa käytetään pääasiassa asunnottomuuden käsitettä ja käsitteen määrittelyssä lähtökohdaksi on fyysinen tila ja paikka, jossa asunnoton oleskelee. Ruotsin ja englannin kielessä asunnottomuudesta puhutaan käsitteillä *hemlöshet* ja *homelessness*, jotka itse asiassa viittaavat kodittomuuteen eikä asunnottomuuteen. Riitta Granfeltin (1998) tutkimuksen myötä asunnottomuus-käsitteen rinnalle myös Suomessa on noussut yhä voimakkaammin kodittomuuden käsite. Taipale (1982) on erotellut, että asunnottomuutta voidaan ehkäistä asuntotuotannon ja jaon keinoin, mutta kodittomuuden vähentäminen edellyttää lisäksi muita tukitoimia. Asunto on kuitenkin välttämättömyys kodille, mutta kotiin liittyy myös asumisen sisältö, elämänpiiri ja ihmissuhteet. (Mt., 47-49.) Suomalaisessa tutkimuksessa on kuitenkin usein päädytty käyttämään asunnottomuuden käsitettä, sillä suurimman osan asunnottomuustutkimuksien lähtökohdat ovat olleet strukturaaliset ja yhteiskunnalliset, on keskitytty tutkimaan asunnottomuuden vähentämiseen pyrkivää toimintapolitiikkaa (Kärkkäinen 1998, 8). Tämänkin tutkimuksen lähtökohdaksi on nykyisten asunnottomuuden vähentämiseen pyrkivien toimintamallien tarkastelussa ja siksi on perusteltua käyttää hallinnolliseen kieleen vakiintuneita asunnottomuuden ja pitkäaikaisasunnottomuuden käsitteitä. En kuitenkaan hylkää kokonaan kodittomuuden käsitettä, onhan tutkimuksen kohteena ihmisten kokemukset ja merkitykset, joten tutkimuksen lähtökohdat ovat myös psykososiaaliset.

2.2. Asunnottomuustilastot

Suomessa julkaistaan vuosittain valtakunnallinen selvitys asunnottomuudesta, jonka avulla saadaan arvokasta tietoa asunnottomien määrästä ja esimerkiksi ikä- ja sukupuolirakenteesta. Tilastojen keräämiseen liittyy kuitenkin useita haasteita. Vuosittain julkaistavat Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen tilastot perustuvat poikkileikkausmenetelmään. Kuntien oman ilmoituksen perusteella selvitetään asunnottomien määrä marraskuun 15. päivänä. Olemassa ei siis ole tietoa siitä, kuinka paljon asunnottomia on esimerkiksi vuoden aikana. Toinen ongelma menetelmässä on se, ettei sen avulla tavoiteta kaikkia asunnottomia. Tilastot koskevat vain palveluiden käyttäjiä, sillä kunnat selvittävät asunnottomien määrää esimerkiksi lähettämällä asumispalveluyksiköihin ja päiväkeskuksiin täytettäväksi lomakkeen, josta ilmenee palvelua käyttävien asunnottomien määrä. (Lehtonen & Salonen 2008, 18-19). Ulkona majoituvien ja toisten asunnossa oleskelevien määrät ovat vain arvioita. Koska asunnottomuus-käsitteen määrittely ei ole kaikille toimijoille selkeää, myös ongelman mittaamisen ja tilastoinnin tarkkuus pienenee.

On kuitenkin ymmärrettävää, että kaikkia asunnottomia on mahdotonta tavoittaa tai resurssit eivät riitä tekemään laajempaa kartoitusta. Kettunen (2007) nostaa kuitenkin esiin kysymyksen, onko tilastoja välttämätöntä kerätä vuosittain. Esimerkiksi Ruotsissa asunnottomuutta selvitetään kuuden vuoden välein. Tämä mahdollistaa resurssien tehokkaamman käytön ja asunnottomien määrästä voidaan saada täsmällisempää tietoa. Vuosittaisten tilastojen keräämisessä on kuitenkin se hyvä puoli, että asunnottomuus nousee säännöllisesti esiin keskusteluissa ja mediassa. Ehkä olennaisinta tilastoissa on se, että ne eivät ainakaan vähättele asunnottomien määrää. (Mt., 381–383.) Vaikka tilastot ovat suuntaa antavia eri kuntien arviointiperusteiden vaihdellessa, ja myös saman kunnan eri vuosina esittämien tietojen poiketessa tarkkuustasoltaan (ARA 2011), voi tilastojen avulla hahmottaa, kuinka laajasta ilmiöstä on kyse ja miten asunnottomuuden ilmiö rakentuu suomalaisessa yhteiskunnassa.

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen kunnille tekemän asuntomarkkinakyselyn (ARA 2011) mukaan Suomessa oli asunnottomana 2010 marraskuussa 7 877 yhden hengen taloutta ja 349 perhettä. Edellisestä vuodesta yksinäisten asunnottomien määrä väheni kolme prosenttia, mutta asunnottomien perheiden määrä lisääntyi 7,7 prosenttia. Kuitenkin nykyisellä noin 8 000 asunnottoman tasolla ollaan oltu jo vuodesta 2003 lähtien. Pitkäaikaisasunnottomia yksinäisistä asunnottomista oli

3 079 henkilöä eli 39 %. Perheiden pitkäaikaisasunnottomuudesta ei ole olemassa tilastoja. Suurin osa asunnottomista on miehiä. Vain joka kuudes asunnoton on nainen. Alle 25-vuotiaita nuoria asunnottomista oli 17 % eli 1 375 henkilöä. Naisten ja nuorten osuus asunnottomista pieneni edelliseen vuoteen verrattuna. Sen sijaan maahanmuuttajien osuus asunnottomista on kasvanut vuodesta 2000 alkaen.

Asunnottomuus on keskittynyt Suomessa pääkaupunkiseudun ja suurimpien kuntien haasteeksi. Helsingissä yksinäisten asunnottomien määrä on ylivoimaisesti suurin muihin kaupunkeihin nähden ja pääkaupunkiseudulla oleskeli yksinäisiä asunnottomia hieman yli puolet kaikista Suomen asunnottomista (ARA 2011). Tampereella vuonna 2010 yksinäisiä asunnottomia oli 417 henkeä ja asunnottomia perheitä ja pariskuntia 26. Edelliseen vuoteen verrattuna asunnottomien määrä väheni noin 200:lla. Tampereella on onnistuttu myös vähentämään pitkäaikaisasunnottomuutta. Vuonna 2010 pitkäaikaisasunnottomia oli 124. Pitkäaikaisasunnottomista 14 oli naisia ja 7 alle 25-vuotiaita. (Tampereen kaupunki 2010.) Eniten asunnottomuus väheni asumispalveluyksiköissä tai muissa laitoksissa sekä ulkona ja tilapäissuojissa majoilevien kohdalla. Ainoastaan asuntolatyyppisessä asumisessa majoilevien asunnottomien määrä kasvoi. (ARA 2011.) Tampereen tilastojen aineistona on käytetty kaupungin asuntoyhteisöjen vuokra-asuntohakemusten tietokantaa sekä kyselylomakkeen tuloksia, jotka lähetettiin asunnottomien kanssa toimiville yhteisöille (Lehtinen 2010).

2.3. Asunnottomuus syrjäytymisen äärimmäisenä muotona

Asunnottomuutta pidetään syrjäytymisen ja köyhyyden äärimmäisenä muotona (Euroopan talous- ja sosiaalikomitea 2011). Käsitteenä syrjäytymisen nähdään tarkoittavan tiettyyn tilanteeseen ajautumista vastentahtoisesti ja pakosta. Syrjäytymisen myötä yksilö jää ulkopuolelle ja vaille resursseja, jotka ovat tärkeitä yhteiskunnassa selviytyäkseen. Syrjäytymisellä viitataan yleisesti huono-osaisuuteen ja sen kasautumiseen. (Helne & Karisto 1992, 517-531.) Lehtonen, Heinonen ja Rissanen (1986) ovat jäsentäneet syrjäytymisen rakentuvan kolmesta ulottuvuudesta: tuotantoelämän ja sosiaalisen yhteisyyden ulkopuolisuudesta sekä vallan puutteesta (mt., 18-37).

Syrjäytymisen käsitettä käytettiin ensimmäisen kerran suomalaisessa sosiaalipoliittisessa keskustelussa 1970-luvulla (Helne & Karisto 1992, 517). 1990-luvulla vähitellen syrjäytymisen käsitteen rinnalle nousi marginalisaation käsite. Marginalisaatio voidaan nähdä syrjäytymisen synonyymiksi,

mutta sen voidaan nähdä liittyvän myös laajempaan huono-osaisuuden tematiikkaan. Marginalisaatioon yhdistyy myös eksistentiaalinen sekä psykologinen näkökulma. Marginalisaation käsite sisältää kokemuksen sivullisuudesta sekä sosiaalisen syrjäytymisen. Yksilö voi elää marginaalissa myös ilman sosiaalis-taloudellista huono-osaisuutta. Marginaalissa eläminen ei edellytä pakkoa tai vastentahtoisuutta. Marginaalissa eläessä yhteiskuntaa tarkastelee eri näkökulmasta. Marginalisaation käsitteeseen kuuluu tasapainoilu pakon ja valinnan välillä: ihminen osittain valitsee ja osittain ajautuu pakon sanelemana. (Granfelt 1998, 80-83.)

Avramov (1999) on jäsenellyt tutkimuksensa perusteella kolme tasoa, joiden kautta voidaan tarkastella asunnottomuuden riskitekijöitä. Makrotason riskitekijöitä ovat yhteiskunnan rakenteelliset tekijät, jotka syrjäyttävät asuntomarkkinoilta. Keskeisimmät rakenteelliset tekijät ovat kohtuuhintaisten asuntojen puute, yhteiskunnallisen tuen puute eli puutteellinen sosiaaliturva, riittämättömät julkiset mielenterveyspalvelut sekä juridinen ja sosiaalinen eristäminen kohdistuen tiettyihin yksilöihin tai ryhmiin. Eristämistä voi verrata slummien ja gettojen muodostumiseen. Mesotason riskitekijöitä ovat perheen, sosiaalisen verkoston ja muiden sosiaalisten kontaktien puuttuminen tai osallisuus jengeissä ja muissa alakulttuureissa. Toisen riskitason tekijöistä tiedetään vielä varsin vähän sen suhteen, miten verkostot ehkäisevät tai aiheuttavat asunnottomuutta. Mesotason kautta pystytään kuitenkin tarkastelemaan sitä, millä ryhmillä on suurempi riski ajautua asunnottomuuteen. Kolmantena tasona ovat mikrotason riskitekijät, jotka liittyvät henkilökohtaiseen haavoittuvuuteen, yksilön elämäntapaan sekä yksilöllisiin ominaisuuksiin ja piirteisiin. Yksilölliset riskitekijät rakentuvat jossakin elämänvaiheessa laitoksessa elämisestä, perheen ongelmista, koulun keskeyttämisestä, päihderiippuvuudesta sekä mielenterveysongelmista. Erilaiset sosiaaliset ongelmat kietoutuvat toisiinsa ja kausaalisuhteita on haastava paikantaa. Asunnottomuus kasvattaa riskiä esimerkiksi entistä rankempaan päihteidenkäyttöön, prostituutioon ja rikollisuuteen. (Mt., 6-10.)

Pitkäaikaisasunnottomuus tarkoittaa yleensä myös taloudellista huono-osaisuutta sekä vakavia terveydellisiä ongelmia, jolloin erilaiset vaikeudet ovat kärjistyneet ja kasautuneet. On havaittu, että asunnottomuuden pitkittymisen riski kasvaa jos asunnottomuuteen liittyy hallitsematonta päihteidenkäyttöä, huumeiden aktiivikäyttöä, mielenterveysongelmia, neurologinen vamma, taipumus väkivaltaisuuteen, rikollisuus, vankilasta vapautuminen tai velkaantuminen. Useimmiten asunnottomuus kietoutuu pääasiassa yhteen pitkittymisen riskitekijään, kuten päihderiippuvuuteen, joka edelleen johtaa esimerkiksi taloudelliseen huono-osaisuuteen ja rikollisuuteen. On kuitenkin myös moniongelmaisia pitkäaikaisasunnottomuudesta kärsiviä, joiden asumisen onnistumisen turvaaminen vaatii vahvaa tukea ja hyvin suunniteltuja toimenpiteitä. (Ympäristöministeriö 2007.) Asunnot-

tomien määrän vähentyessä jäljelle jää vaikeasti asutettavien joukko, joille ei ole olemassa tarvittavaa palvelujärjestelmää.

2.4. Tavoitteet ja toimenpiteet asunnottomuuden poistamiseksi

Perustuslain (1999/731) 19§ mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Julkisen vallan on turvattava jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut sekä edistettävä jokaisen oikeutta asuntoon ja tuettava asumisen omatoimista järjestämistä. Suomalaisen lainsäädännön mukaan yksilöllä ei ole lähtökohtaisesti subjektiivista oikeutta asuntoon, mutta lainsäädäntö pyrkii turvaamaan ja edistämään asumista. Laissa asunto-olojen kehittämisestä (1985/919, 5§) todetaan, että kuntien tulee huolehtia siitä, että toimenpiteet asunto-olojen kehittämiseksi suunnataan erityisesti asunnottomien ja puutteellisesti asuvien asumisolojen parantamiseksi. Kunnan tulee kehittää asunto-oloja alueellaan siten, että sellaiselle asunnottomaksi joutuneelle kunnan jäsenelle, joka ei ilman kohtuuttomia vaikeuksia kykene asuntoa omatoimisesti hankkimaan, voidaan järjestää kohtuulliset asumisolot. Lisäksi laissa avustuksista erityisryhmien asunto-olojen parantamiseksi (2004/1281) sekä sosiaalihuoltolaissa (1982/710) säädetään vuokra-asuntojen tarjonnasta sekä asumispalvelujen järjestämismahdollisuudesta. Suomi on sitoutunut myös kansainvälisiin sopimuksiin asunnottomuuden ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Euroopan sosiaalinen peruskirja, Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus sekä Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus velvoittavat toimimaan asunnottomuuden poistamiseksi.

1980-luvun puolivälissä Suomessa oli arviolta noin 20 000 asunnottomaa. Erilaisten mittavienkin toimenpiteiden ansiosta asunnottomien määrä on saatu vähennettyä, mutta asunnottomuus ei ole hävinnyt. On jopa arvioitu, että asunnottomuus on pitkittynyt ja vaikeutunut. Jäljelle on jäänyt asunnottomuuden kova ydin: vaikeista sosiaalisista ja terveydellisistä ongelmista kärsivät asunnottomat, jotka tarvitsevat asunnon lisäksi merkittävässä määrin palveluja ja tukea. Ympäristöministeriön (2007) neljän viisaan työryhmä on todennut, että pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen edellyttää tavanomaisesta poikkeavia, innovatiivisia asuntopoliittisia sekä sosiaali- ja terveystaloudellisia ratkaisuja. Asunnottomuuden poistaminen on eettisten ja oikeudellisten perustelujen lisäksi taloudellisesti perusteltua.

Valtioneuvosto on tehnyt 14.2.2008 periaatepäätöksen hallituksen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaksi vuosille 2008–2011 osana hallitusohjelman mukaista asuntopoliittista toimenpideohjelmaa. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman tavoitteena on puolittaa pitkäaikaisasunnottomuus vuoteen 2011 mennessä ja tehostaa toimenpiteitä asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi. (Ympäristöministeriö 2008.) Ohjelmaa on tarkoitus jatkaa vuoteen 2015 asti, jolloin lopullisena tavoitteena on pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen. (Ympäristöministeriön ohjelmatyöryhmä AHKERAT 2008).

Kohdennetuilla toimenpiteillä pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseksi on suunniteltu maanlaajuisesti 1 250 asunnon, tukiasunnon tai hoitopaikan osoittamista pitkäaikaisasunnottomille vuoteen 2011 mennessä. Muita kohdennettuja toimenpiteitä pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseksi ovat osallistujakunnissa laadittavat pitkäaikaisasunnottomuuden toimeenpanosuunnitelmat, asuntoiloiden käytöstä luopuminen ja niiden korvaaminen itsenäisen, tuetun ja valvotun asumisen mahdollistavilla asumisyksiköillä sekä asunnottomien vankien tuetun asumisen kehittäminen. Osana suunnitelmaa Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus, Raha-automaattiyhdistys sekä sosiaali- ja terveysministeriö lisäävät kohdennetusti rahoitusta ja avustuksia. Asunnottomuuden ennaltaehkäisemisen toimenpiteiksi on määritelty nuorten asunnottomuuden ennaltaehkäisy pääkaupunkiseudulla sekä asumisneuvonnan valtakunnallinen ohjauksen ja kehittämisen keskittäminen Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen tehtäviin. Lisäksi kuntien tulee sopia menettelytavoista häätöjen ehkäisemiseksi ja yhteistyöstä häätötilanteissa yhdessä sosiaalitoimen ja asuntotoimijoiden kanssa. Yhtenä toimenpiteenä asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi Ympäristöministeriö, Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus, Stakes sekä Helsingin, Espoon, Vantaan ja Tampereen kaupungit järjestivät vuonna 2008 valtakunnallisen konseptikilpailun uudentyypisten asumisyksiköiden ja niiden palveluiden aikaansaamiseksi. (Ympäristöministeriö 2008.)

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman vuosien 2008-2011 väliarvion mukaan pitkäaikaisasunnottomuus tulee puolittumaan kahta ohjelmakaupunkia, Oulua ja Turkuu, lukuun ottamatta. Myös ennaltaehkäisyyn on panostettu. Tärkein määrällinen tavoite uusien asuntojen, tukiasuntojen tai palveluasuntojen suhteen tullaan saavuttamaan, sillä vuoden 2011 loppuun mennessä käytössä on vähintään 1055 asuntoa tai tukiasuntoa. Näiden lisäksi 609 asuntoa pitäisi valmistua vuoden 2012 loppuun mennessä, joten lopulta asuntoja valmistuu enemmän kuin tavoitteena on ollut. (Ympäristöministeriö 2011.)

Tampereen osalta asunnottomien palvelujärjestelmä on runsas, mutta varsin vaikeasti hahmotettava ja pirstaleinen. Lisäksi erityisenä ongelmana on ollut pitkäaikaisasunnottomien pääsy takaisin itsenäiseen vuokra-asumiseen, joten kehittämisen tarvetta on asuntotoimen, vuokranantajien ja kaupungin sosiaalipalveluiden välisessä yhteistyössä. Tampereen palvelujärjestelmän kehittämisen keskeisimmät tavoitteet ovat asumisneuvonnan ja häätöjen ennaltaehkäisyn kehittäminen sekä kriisiasumisen ja vapautuvien vankien tuetun asumisen kehittäminen. (Nimi ovela – hankeraportti 2010.)

Vuonna 2009 Tampereen kaupunginvaltuusto aloitti kaupunkistrategian suunnittelun, jonka tuloksena syntyi ”Tampere virtaa” kaupunkistrategia 2020. Strategiassa todetaan, että ”kaupungin tärkein tehtävä on asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen. Painopistettä siirretään korjaavista palveluista ennaltaehkäiseviin peruspalveluihin ja laitospainotteisesta asumisesta kotona asumiseen.” Yhtenä strategisena päämääränä vuodelle 2020 on, että yhä useammalla kuntalaisella on mahdollisuus asua kotona tai kodinomaisessa ympäristössä. Tampereen kaupunkistrategiassa on määritelty pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman mukaisesti valtuustokauden 2009–2012 tavoitteeksi pitkäaikaisasunnottomuuden puolittamisen.

Vähentämishjelmaan liittyen Tampereen kaupunki on sitoutunut toteuttamaan 110 asuntoa tai tukiasuntoa pitkäaikaisasunnottomille vuoteen 2011 mennessä. (Tampereen kaupunkistrategia 2020 2009.) Asuntojen ja tukiasuntojen osalta Tampereen kaupunki saavuttaa tavoitteensa. Hervantaan on valmistunut useita asumispalveluita tarjoavia yksiköitä, Härmälään on rakennettu vahvaa tuettua asumista tarvitseville päihde- ja mielenterveysongelmista kärsiville ja Siltavalmennuksen Oma Ovi -hankkeen kautta osoitetaan asuntoja vapautuville vangeille sekä kriminaalihuollon asiakkaille. Tampereen tammi-joulukuun 2010 strategiaraportin mukaan pitkäaikaisasunnottomien määrä on vähentynyt 20 prosentilla, mikä oli kauden 2010 sitova tavoitetaso. (Tampereen kaupunki 2010).

2.5. Nimi ovesa - kehittämishanke

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishankkeessa on mukana 10 kaupunkia, joilla on jo olemassa erilaisia asunnottomien palvelujärjestelmiä. Palvelujärjestelmissä on omia vahvuuksiaan, mutta myös katvealueita. Kaupunkien tavoitteena onkin rakentaa käsitys asunnottomien asumispalveluiden kokonaisuudesta, jotta toimivuutta, koordinoitua ja arviointia voidaan kehittää. Nimi ovesa – kehittämishanke on suunniteltu tukemaan näiden palvelujärjestelmien kehittämistä hankkeeseen osallistuvissa kunnissa ja yhteistyökumppanien kanssa vuosina 2010–2012. (Nimi Ovesa - hankesuunnitelma 2010.)

Nimi ovesa on kaksivuotinen Tekes-rahoitteinen asunnottomien palveluiden kehittämiseen kohdennettu hanke, jonka tavoitteena on kehittää asunto ensin -periaatteella palveluja pitkäaikaisasunnottomille. Merkittävässä roolissa hankkeen toteutuksessa on asiakasnäkökulma ja palveluiden käyttäjien kokemusasiantuntijuus. Hankekokonaisuutta koordinoi Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus (SOCCA) ja hankkeeseen osallistuu neljä kaupunkia: Espoo, Helsinki, Vantaa ja Tampere. Lisäksi hankkeessa on mukana Helsingin Diakonissalaitos, Silta-valmennusyhdistys sekä Vailla vakinaista asuntoa ry. (Nimi ovesa -hankesuunnitelma 2010.) Palvelujen kehittäminen kohdentuu asunnottomuuden vähentämiseen, mutta myös ennaltaehkäisyyn. Kuten jo johdannossa mainitsin, tämä tutkimus on rakentamassa paikallista tietoa pitkäaikaisasunnottomuudesta Nimi ovesa - hankkeen tavoitteiden mukaisesti. Tutkimuksessa korostuu ensinnäkin kokemusasiantuntijuuden merkitys tiedontuotannossa ja tutkimuksen kautta asiakasnäkökulmasta paikannetaan palvelujärjestelmän heikkouksia sekä vaihtoehtoja asunnottomuuden vähentämiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi.

Asunto ensin – periaate on Suomessa joiltakin osin täysin uusi ajattelutapa asunnottomuuden poistamiseksi. Periaatteen mukaan asunto on ensimmäinen lähtökohta ja perusedellytys sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien ratkaisemiseksi. Sosiaalisen kuntoutumisen prosessit käynnistetään kun asuminen on tarvittavien tukipalvelujen myötä turvattu. Malli on lähtöisin 1990 – luvun puolivälin Yhdysvalloista, josta se on edennyt Kanadan kautta Eurooppaan ja vähitellen rantautunut Suomeen. Kohderyhmänä ovat pääasiassa psyykkisesti sairast pähitteidenkäyttäjät, joiden asunnottomuus on pitkittynyt. Mallin kautta pyritään rakentamaan asumispalveluita asunnottomuuden kovassa ytimessä oleville. Periaatteen keskeiset teesit voidaan jakaa viiteen pääkohtaan: valinnan vapaus, asumisen ja palveluiden eriyttäminen, kuntoutuminen ja voimaantuminen, yhteiskuntaan integroituminen sekä rakenteelliset tekijät.

Valinnan vapaus tarkoittaa vapautta valita asunto ja asuinalue sekä vapautta valita palvelut, joita hyödyntää. Kerran viikossa on kotikäynti, mutta muista palveluista tai palveluiden puuttumisesta päättää asukas itse. Palveluja tarjotaan ja suositellaan, mutta ne eivät ole asumisen edellytys. Asumisen ja palveluiden eriytymisen myötä asunnon menettäminen tai muuttaminen toiselle alueelle ei katkaise kuntoutusta. Toisaalta palvelun keskeyttäminen ei tarkoita asunnon menettämistä. Asunto ensin – periaatteen tavoitteena on asumisen turvaamisen kautta tukea asukkaahan kuntoutusta ja lisätä elämänlaatua, kuntoutumiseen kannustetaan ja tuetaan sekä pyritään voimaannuttamaan asukasta selviytymään itsenäisesti. Yhteiskuntaan integroituminen on tärkeää asunnottomuuden ja huono-osaisuuden katkaisemiseksi. Ohjelmassa tuetaan kokonaisvaltaista ohjausta ja nopeaa puuttumista, mikäli ongelmia ilmenee. Mallissa pyritään turvaamaan, että asukas saa yksilöllistä tukea. Asukkaalla on käytössä moniammatillinen tukiverkosto, yhteydenottokynnys on matala ja asukas itse osallistuu palveluiden suunnitteluun ja kehittämiseen. (Asunto ensin.)

Asunto ensin – periaatetta on sovellettu ja tutkittu jonkin verran Yhdysvalloissa ja Euroopassa. Esimerkiksi Stefancic ja Tsemberis (2007) havaitsivat nelivuotisessa pitkäaikaisasunnottomuutta koskevassa tutkimuksessaan, että tutkimusjoukko, joka oli saanut asunnon asunto ensin – periaatteella toimivien toimijoiden kautta, oli onnistunut katkaisemaan vuosia jatkuneen asunnottomuuden kierteen ja pystynyt säilyttämään asunnon. Myös useat muut tutkimukset ovat osoittaneet, että periaatteen keinoin asumisen onnistumisen todennäköisyys on parantunut ja erilaisten julkisten palveluiden käyttö on vähentynyt. Lisäksi asukkaiden terveydentila on kohentunut ja päihdeongelmat vähentyneet. Mallin avulla on pystytty vähentämään kustannuksia, jotka ovat syntyneet asumispalveluista sekä muiden julkisten palveluiden käytöstä. (Tsemberis 2010.) Malli on saanut osakseen myös kritiikkiä. Suurin kritiikki on kohdistunut tutkimustulosten yleistettävyyteen ja tutkimusjoukon suppeuteen. Periaatteen toimivuutta tulisi peilata olemassa oleviin palveluratkaisuihin ja kokonaisuuksiin eikä mallin soveltaminen erilaisiin yhteiskuntajärjestelmiin ole mutkatonta. Lisäksi ei ole osoitettu, että malli parantaisi merkittävästi yhteiskuntaan integroitumista. (Pleace 2011). Asunto ensin – periaate on kuitenkin vielä varsin uusi malli, jota on soveltanut Suomessa vain hyvin harvat palveluntarjoajat. Palvelun kehittyessä ja laajantuessa voidaan vasta myöhemmin arvioida tarkemmin sen tehokkuutta ja toimivuutta.

3. ASUNNOTTOMUUS TUTKIMUKSEN KOHTEENA

3.1. Asunnottomuustutkimuksen suuntauokset

Asunnottomuustutkimuksen juuret ovat 1920-luvun Chicagossa. Nels Anderson (1988) teki tuolloin laajan osallistuvaan havainnointiin perustuvan tutkimuksen kodittomien miesten elämästä. Anderson havaitsi asunnottomien yhteisön olevan tiivis ja järjestäytynyt ja rakentuvan eri kategorioista. Esimerkiksi hoboista eli kiertelevistä työläisistä sekä kotijoukoista, jotka elävät hobohemiassa, tietyssä kaupunginosassa. (Mt., 118.) Chicagon koulukunnan tutkimusorientaatio, jota kutsutaan osakulttuuritutkimukseksi, korostaa asunnottomuuden sidoksellisuutta köyhyyskulttuuriin. Asunnottomuus konkretisoituu alakulttuurina. Asunnottomat nähdään omaksi erityiseksi alaryhmäksi, jonka elämäntapa ja arvot poikkeavat valtakulttuurista. (Granfelt 1998, 51.) Osakulttuuri voidaan nähdä asunnottomien selviytymiskeinona, pyrkimyksenä ratkaista sellaisia ongelmia, jotka yhteiskunnan organisaatiot eivät ole pystyneet hoitamaan. Toisaalta osakulttuuri on voinut muodostua kun joukko ihmisiä huomaa muiden olevan samassa tilanteessa ja heillä on yhteisiä intressejä. On kehittynyt oma kulttuuri, jolla on omat rakenteet, arvot ja normit. (Murto 1978, 57-58.) Osakulttuuritutkimuksen kautta voidaan löytää arvokkaita ja merkityksellisiä elementtejä, jotka puuttuvat valtakulttuurista (Granfelt 1998, 51).

Länsimaissa hyvinvointivaltion kehittymisen myötä asunnottomuus nähtiin yhteiskunnan rakenteista johtuvana ilmiönä eikä asunnottomia ajateltu poikkeavina yksilöinä, jotka olivat omalla toiminnallaan aiheuttaneet tilanteensa. (Hannikainen-Ingman 1998, 20). Suomalaisessa perinteessä asunnottomuuden tutkimus sosiaalisena ongelmana nousi esiin ensimmäisen kerran yhteiskuntatutkimuksen kehittymisen myötä 1970-luvulla. Varhaisimmissa tutkimuksissa asunnottomuus nähtiin ensisijaisesti juuri rakenteellisena ongelmana. (Lehtonen & Salonen 2008, 17.) Esimerkkinä rakenteellisesta asunnottomuustutkimuksesta on Murron (1978) väitöskirja, jossa hän etnografisesti pyrki tavoittamaan asunnottomien omia merkityksenantoja. Etnografisen tutkimuksen kautta pyritään jakamaan tutkittavien todellisuus kunnioittaen asunnottomien todellisuutta ja elämäntapaa. Lähtökohtana on tavoittaa asunnottomien omat tulkinnat, joiden pohjalta rakennetaan erilaisia mielekkään asumisen ja elämisen vaihtoehtoja. (Granfelt 1998, 51.)

Granfelt (1998) on todennut, että rakenteellisessa tulkintatavassa painottuu taloudellinen epätasa-arvoisuus asunnottomuuden syynä. Ajatellaan, että asuntopolitiikka on vääristynyt ja tulonjako on epäoikeudenmukaistanut. Yhteiskunnan rakenteet ja kehityskulku aiheuttavat äärimmäistä köyhyyttä, jota myös asunnottomuus ilmentää. Joidenkin ihmisryhmien heikkous tai yksityisyyden alueelle sijoittuvat ongelmat eivät ole asunnottomuuden syy, mutta psykososiaalisista ongelmista kärsivillä on suurempi riski syrjäytyä ja ajautua asunnottomuuteen. Rakenteellisen lähestymistavan heikkoutena on se, ettei sen avulla pystytä tuomaan esiin asunnottomuuden monimuotoisia ja ristiriitaisia piirteitä. Lähestymistavan jyrkkä soveltaminen saattaa kadottaa kokonaan ihmisten ainutkertaisuuden, kokemukset ja selviytymistavat. Pahimmillaan asunnottomista tulee yleistetty joukko. (Mt., 49-50.)

1990-luvun alkupuolella, tiedekäsityksen muutoksen myötä, asunnottomuutta alettiin tutkia konstruktionistisesti. Kiinnostuttiin puhetavoista ja diskursseista, joiden avulla asunnottomuutta määritellään. Kielen käytöllä rakennetaan esimerkiksi sitä, mitä asunnottomuuden käsitteellä tarkoitetaan. Konstruktionistisen asunnottomuustutkimuksen kautta pyrittiin avaamaan ilmiön vaihtoehtoisia tulkintatapoja. Niinkään ei oltu kiinnostuneita siitä, mistä asunnottomuudessa on pohjimmiltaan kyse. Konstruktionistisesta traditiosta ammentaen tutkimuksen kohteena voi olla se, miten asunnottomuudesta tuotetaan rakenteellista ongelmaa. Näkökulma mahdollistaa vaihtoehtoisten tulkintojen vertailun, joista jokainen tulkinta tuo esiin uuden lähtökohdan asunnottomuuden ilmiön tarkasteluun. (Granfelt 1998, 52; Lehtonen & Salonen 2008, 17.) Suuntauksen pioneereina voidaan pitää Jokista ja Juhilaa (1991), jotka kyseenalaistivat normaaliasumisen diskurssin ja toivat esiin, että yleisten asumismarkkinoiden rinnalle tarvitaan uudentyyppisiä asumiskulttuureja.

Rakenteellisen ja konstruktionistisen tutkimuksen välimaastoon sijoittuu Granfeltin (1998) nimeämä psykososiaalinen lähestymistapa. Lähestymistapa täydentää asunnottomuusilmiön tutkimusta eikä sulje pois asunnottomuuden tutkimusta rakenteellisena ongelmana. Tutkimusotteen huomio kohdistuu yksilöihin ja ryhmiin, joiden elämäntilanne on sosiaalis-taloudellisesti kuormittava. Granfelt käyttää tutkimuksessaan asunnottomuuden sijasta kodittomuuden käsitettä, joka viittaa asunnottomuuteen laajempaan subjektiiviseen hyvinvointiin kiinnittyvänä asiana. (Mt., 47-50.) Jo käsitteen muutos kuvaa asunnottomuuden ilmiön käsittelyssä tapahtunutta muutosta ja asunnottomuuden ajatellaan tarkoittavan jotakin enemmän kuin vain asunnon puutetta.

2000-luvulle siirryttäessä asunnottomuustutkimuksen piirissä on voimakkaasti kasvanut arviointitutkimus. Arviointitutkimus kytkeytyy rakenteelliseen lähtökohtaan siinä mielessä, että tutkimuksen

tavoitteena on arvioida ja kehittää toimintatapoja, joiden avulla asunnottomuuteen pyritään vaikuttamaan. Keskeisimpänä on erilaisten palvelukokonaisuuksien arviointi, mutta asunnottomuuden ilmiötä voidaan edelleen lähestyä konstruktionistisesti tai etnografian lähtökohtien mukaisesti. (Lehtonen & Salonen 2008, 19.)

Viime vuosina kansainvälisessä asunnottomuustutkimuksessa on haluttu luopua asunnottomuuden tarkastelusta yksilöä vaivaavana tilana ja sen sijaan asunnottomuutta on pyritty tarkastelemaan prosessina, jossa asuminen ja sen puute liitetään ihmisen elämäntilanteeseen. (Mt., 17.) Esimerkiksi tanskalaisessa asunnottomuustutkimuksen piirissä on havaittu, että asunnottomuuden tarkastelu on muuttunut yksilökeskeisestä tarkastelusta prosessin tarkasteluun. Tutkitaan asumisen rajoja sekä asunnottomuuteen ajautumisen ja poispääsyn välisiä yhteyksiä ja suhteita. Tutkimuskohteena eivät ole enää palveluiden käyttäjät vaan asunnottomuuden kova ydin. (Christensen & Koch-Nielsen 2005.)

3.2. Asunnottomuus prosessina

Kun asunnottomuutta tarkastellaan prosessina, pystytään se sitomaan ja näkemään osana laajempaa syrjäytymisen, vähäosaisuuden ja marginalisaation kehityskulkua. Toisaalta voidaan myös tarkastella asunnottomuuden prosessin ympärille kietoutuvia asioita ja tutkia esimerkiksi millaiset asiat lisäävät riskejä asunnottomuuteen. Prosessien tarkastelu mahdollistaa asunnottomuuden tarkastelun moniulotteisena ilmiönä eikä tutkimuksessa tarvitse tuottaa yleistyksiä. Samalla asunnottomuudesta ei muotoudu leimaavaa ja pysyvää yksilön piirrettä. (Tosi & Torri 2005.) Prosessilla on tietyt vaiheet ja vaatimuksensa. Prosessi alkaa tietyistä asioista ja se voi olla lyhyt tai muodostua vuosikymmenten mittaiseksi. Prosessi on aina yksilöllinen, henkilökohtainen kokemus, joka muotoutuu ja kehittyy prosessin edetessä. Prosessi voi jatkua läpi koko elämän, mutta prosessit voivat myös päättyä eri tavoin. Prosessi ei kuitenkaan määrittele ihmistä vaan samanaikaisesti voi olla osana useampaa prosessia, esimerkiksi asunnottomuuden lisäksi köyhyyden ja työttömyyden prosesseja. Prosesseista muodostuu lopulta yksilön elämäntilanne. Prosessitutkimus on saanut osakseen myös kritiikkiä. Sitä on kritisoitu siitä, että se ylläpitää ja jopa tuottaa toiseutta ja liittyy asunnottomuuden marginalisaation syvään kierteeseen. Asunnottomuus ei aina liity syrjäytymiseen ja siksi pidetään kyseenalaisena peilata asunnottomuutta laajempaan ilmiökenttään. (Tosi & Torri 2005.)

Prosessitutkimuksellisen lähestymistavan kautta on kartoitettu asunnottomien elämäntulkua, uraa (*life course, career*) ja selvitetty sitä, millaiset muutokset ovat vaikuttaneet asunnottoman nykyisen tilan muodostumiseen (Torri & Tosi 2004). Uran käsite on kuitenkin todettu toimimattomaksi, sillä se viittaa urautumiseen tietyille reitille, josta on vaikea päästä pois. Toisaalta on totta, että asunnottomuuden ”uralta” ei pääse helposti pois, mutta käsitteen staattisuus ja ennalta määräytyneisyys vahvistaa ajattelua asunnottomista valtaväestöstä poikkeavana erityispiirteiden omaavana yhtenäisenä ryhmänä. Polkua pidetään dynaamisempänä käsitteenä, joka mahdollistaa reitin vaihtumisen polkujen risteyskohdissa. Risteyskohdat ovat asumishistorian ja koko elämäntulkun vaiheita, joissa elämänsuunta voi muuttua, kohti asunnottomuuden tai asumisen polkua. Polku -käsite ei kuitenkaan ole täysin neutraali, sillä siihenkin sisältyy ajatus viitoitetusta reitistä, jota on pakko kulkea ainakin risteyskohtaan asti. (Lehtonen & Salonen 2008, 86.) Asunnottomuuden polun tarkastelussa voidaan erottaa kolme eri perspektiiviä, joiden avulla asunnottomuutta voi tarkastella ja analysoida. Ensimmäkin voidaan kiinnittää huomiota asunnottomaksi tulemisen prosessiin ja siihen, kuinka asunnottomuuden loukkuun voi jäädä. Toiseksi voidaan analysoida muutoksia, jotka johtivat asunnottomuuteen ja asunnottomuudesta pois. Kolmanneksi on mahdollista tarkastella asunnottomuuden polun kokemuksia ja verrata niitä asumishistoriaan. Eli tiivistetysti polku-analogian kautta voidaan tavoitella ja paikantaa prosesseja, muutoksia ja kokemuksia suhteessa asumishistoriaan. (Pinkney & Ewing 2004, 9.)

Tämän tutkimus rakentuu prosessitutkimuksen viitekehyksen pohjalta. Tavoitteena on avata koko asunnottomuuden prosessi, asunnottomaksi päätyemisestä aina asunnottomuuden jälkeiseen aikaan. Prosessitutkimuksen lisäksi tutkimus rakentuu osaksi konstruktionistista asunnottomuustutkimusta, sillä olen kiinnostunut asunnottomien merkityksenannoista ja kokemuksista. Siitä, kuinka asunnottomat itse määrittelevät ilmiötä. Asunnottomuuden tarkastelu prosessina ei sulje pois konstruktionistista lähestymistapaa hyödyntämistä. Toisaalta tutkimuksen lähtökohdat ovat myös rakenteellisessa asunnottomuustutkimuksessa, peilaan tutkimustuloksia asuntopoliittisiin toimenpiteisiin ja tavoitteisiin. Psykososiaalinenkin näkökulma tulee tutkimuksessa esiin siinä mielessä, etten tarkastele asunnottomuutta vain asuntopoliittisena ongelmana vaan tarkastelussa asunnottomuus näyttäytyy laajempaan kokonaisuutena. Jotta asunnottomuusilmiön tarkastelusta saadaan mahdollisimman kokonaisvaltaista, on perusteltua käyttää useampaa lähestymistapaa (Granfelt 1998, 50). Niinpä tämänkin tutkimuksen lähtökohdat voi liittää useampaan tutkimustraditioon. Pääpaino on kuitenkin asunnottomuusprosessien kartoittamisessa. Tutkimuksen toteutuksessa valinta näyttäytyy niin, että tutkimuksen viitekehys rakentuu sosiaalisen konstruktionismin perspektiivistä ja aineiston analysoinnissa olen hyödyntänyt prosessimallinnusta.

4. TUTKIMUSMATKAN KOORDINAATTIEN VALINTA

4.1. Tutkimustehtävä

Tutkimukseni kautta haluan tuoda esiin asunnottomuuden prosessina, jota yksilö käy läpi. Asunnottomuus ei ole yksilön ominaisuus tai tila. Asunnottomuus alkaa jostakin, rakentuu yksilöllisesti ja prosessi myös päättyy. Tutkimuskysymykseni kohdentuvat asunnottomuusprosessin eri vaiheisiin. Näin ollen olen kiinnostunut siitä, millaiset tekijät ovat johtaneet asunnottomuuteen ja miksi pitkäaikaisasunnottomat ovat jääneet asunnottomuuden kierteeseen. Lisäksi olen kiinnostunut siitä, miten pitkäaikaisasunnottomuudesta päädytään oman kodin haltijaksi, kuinka kierre saadaan katkaistua ja asuminen turvattua pitkäaikaisasunnottomuuden kokeineiden näkökulmasta. Tutkimuskysymykseni muotoutui seuraavanlaiseksi:

Millaisista vaiheista pitkäaikaisasunnottomuuden prosessi rakentuu ja millaiset palvelukonaisuudet voisivat mahdollistaa onnistuneen asumisen tamperelaisten pitkäaikaisasunnottomuuden kokeneiden kertomuksissa?

Olen kiinnostunut siitä, millaiseksi tutkimushenkilöiden asunnottomuuden polku on rakentunut. Tavoitteenani on selvittää, kuinka tutkimushenkilöt määrittelevät asunnottomuuteen johtaneita syitä sekä millaisia piirteitä ja kokemuksia asunnottomana olemiseen liittyy tutkimushenkilöiden tarinoissa. Lisäksi pyrin kartoittamaan sitä, miksi asunnottomuus on pitkittynyt. Osaltaan tavoitteena on myös avata kokemuksia asunnottomuuden prosessin päättämisestä ja kuvata, millaiset tekijät ovat vaikuttaneet asumisen polulle palaamiseen. Toiseksi tutkimustehtävänä on palvelutarpeen kartoittaminen pitkäaikaisasunnottomuuden kokeneiden näkökulmasta. Pyrin selvittämään minkälaisia palveluita ja tukea he kokevat tarvitsevänsä, jotta asuminen onnistuisi. Tähän liittyen kuvaan myös sitä mitä onnistunut asuminen tutkimushenkilöiden mielestä ylipäänsä tarkoittaa.

Tavoitteenani ei ole rakentaa yleistä käsitystä siitä, miten pitkäaikaisasunnottomuuden prosessi muotoutuu vaan tuoda esiin asunnottomien oma ääni ja ravistella olemassa olevia rakenteita, joiden kautta asunnottomuutta on pyritty vähentämään ja ehkäisemään. Tutkimuksen kautta pyrin selvittämään asunnottomuuden kokeneiden omat näkökulmat siitä, miksi pitkäaikaisasunnottomat eivät saa asuntoa ja minkälaisia mahdollisuuksia he tarvitsevat asumisen turvaamiseksi.

4.2. Tutkimuksen viitekehys ja tutkijan asema

Tutkimuksen viitekehys rakentuu sosiaalisen konstruktioismin suuntauksen mukaisesti. Sosiaalinen konstruktioismi sai alkunsa 1960–1970 –luvulla tapahtuneen kielellisen käänteen seurauksena, jolloin modernin tiedekäsityksen rinnalle nousi postmodernismi. Modernin tiedonkäsityksen mukaan tiede pyrkii tavoittelemaan objektiivista tietoa systemaattisista säännönmukaisuuksista ja tunnistamaan syy-seuraussuhteita. Sen sijaan postmodernismin lähtökohtana on ajatus siitä, että totuus rakentuu yksilöiden kielellisen representaation kautta. (Savukoski 2008, 41-44.)

Sosiaalinen konstruktioismin mukaan sosiaalinen todellisuus rakentuu kielellisessä vuorovaikutuksessa ja tieto maailmasta muovautuu ja rakentuu jatkuvasti uudelleen. Kieli on sosiaalisen elämän merkityksellinen tekijä, joka on suhteellista, käyttäjästään riippuvaista, tilannesidonnaista ja seurausyksittäistä tuottavaa. Sosiaalisen konstruktioismin kautta pyrkimyksenä ei ole saada käsitystä siitä, millaisesta ilmiöstä on todellisuudessa kyse. Tutkimuksen kautta tuodaan esiin erilaisia näkökulmia ja versioita todellisuudesta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Maltillisemmän eli kontekstuaalisen konstruktioismin mukaan tekstien ja puheen ulkopuolella nähdään olevan ei-diskursiivinen todellisuus: instituutioiden sekä mielen ja ruumin maailmoja. Suuntauksen mukaan sosiaalisia ongelmia ei voida sellaisenaan palauttaa vuorovaikutuksessa rakennettuihin tulkintoihin. Sen sijaan vuorovaikutuksen avulla voidaan päästä kiinni laajempiin yhteiskunnallisiin rakenteisiin, kokemuksiin ja ruumiillisuuteen. (Juhila 1999, 162-168.) Suuntauksen tiukemman ajattelutavan mukaan ei ole olemassa universaalia totuutta, vaan todellisuus ja sen rakenteet ovat tietyn kulttuurin tai yhteisön tietoisesti tai tiedostamatta kehittämiä. Tätä tietoa kutsutaan kulttuuriseksi tarinavarastoksi. Sosiaalisen konstruktioismin kautta voidaan ravistella ja kyseenalaistaa olemassa olevia totuuksia ja tiedon rakenteita. (Lähdesmäki, Hurme, Koskimaa, Mikola & Himberg 2009.) Toisin sanoen konstruktioististen käsityksen mukaan ihminen ei voi vain havainnoida ilmiötä ja todeta sitä todelliseksi vaan ihminen konstruoi havainnon aiemman tiedon ja kokemuksen perusteella. Mitään ei ole olemassa ennen konstruointia eikä ilmiö säily ellei sitä konstruoida yhä uudelleen. Tutkimuksen kautta voidaan selvittää, miten konstruoidut totuudet syntyvät, muuttuvat ja katoavat. (Curt 1994, 10-12.) Tämä tutkimus rakentuu tiukan ja maltillisen viitekehysten välimaastoon. Toisaalta työni lähtee ajatuksesta, että todellisuus rakentuu kielellisen vuorovaikutuksen kautta, mutta tutkin ilmiötä suhteessa laajempiin rakenteisiin ja tulkinnan lähtö-

kohtana olen hyödyntänyt asunnottomuuden ilmiön tarkastelua erilaisissa instituutioissa, tiloissa ja paikoissa.

Sosiaalisen konstruktionismin viitekehys kietoutuu työhöni kahdella tavalla. Ensinnäkin sosiaalisen konstruktionismin viitekehys määrittelee tutkimuksen tiedonmuodostustapaa. Aineistona ovat haastateltavien kertomat tarinat, joita haastattelutilanteessa yhdessä merkityksellistetään. Haastateltava on kertojan roolissa ja tutkija kuulijana. Näin tutkimusaineisto on rakentunut sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Toisenlaisessa tilanteessa, esimerkiksi kahden asunnottomuuden kokeneen keskustelussa, tieto asunnottomuuden ilmiöstä saattaisi muotoutua täysin erilaiseksi. Toiseksi asunnottomuus on hyvin tunnettu ilmiö, joten tietovaranto asunnottomuudesta on laaja. Ilmiöön tarkemmin perehtymätönkin osaa kertoa mistä asunnottomuudessa on kyse ja millaiseksi asunnottoman tarina saattaa rakentua. Oletan, että sosiaalisen konstruktionismin pohjalta pystyn kyseenalaistamaan olemassa olevia tiedon rakenteita ja parhaimmillaan luomaan aineistoni pohjalta uutta tietoa kulttuuriseen tarinavarantoon.

Toisaalta koko tutkimukseni on kielellinen konstruktio. Rakennan tutkimusta tietyistä puitteista, tässä tapauksesta aineistoni eli haastattelujen kautta, ja tiettyjen olosuhteiden rajoittamana. Tutkijana minulla on valta valita millaisia asioita nostan esiin ja miten kuvaan tutkimuskohdetta. Läpi koko tutkimuksen pyrin reflektiivisesti tarkkailemaan omaa rooliani ja vastuutani. Kun tutkija aloittaa ilmiön tutkimuksen, siitä tulee osa myös tutkijan todellisuutta. En pysty tutkimaan ilmiötä ulkopuolelta ja olen jatkuvassa vuorovaikutuksessa ilmiön kanssa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka.) Aloittaessani tutkimuksen teon, huomasin yllättäen törmääväni arjessa asunnottomuuden ilmiöön lähes päivittäin. Televisiossa keskusteltiin asunnottomuudesta, paikallislehden toimittaja oli viettänyt yön asunnottomien kanssa ja Tampereen keskustassa kulkiessani mietin jatkuvasti kuka vastaantulijoista voisi olla asunnoton.

Kun ilmiöstä tulee osa tutkijan todellisuutta, se ei vielä tee tutkimuksesta tiedettä. Tutkimuksessa tulee sitoutua tieteellisen ajattelun hyveisiin, kuten selkeyteen, avoimuuteen, systemaattisuuteen, kriittisyyteen sekä luovuuteen. Lisäksi läpi koko tutkimuksen tulee esittää reflektiivisyyttä. Tutkimuksen reflektiivisyyttä osoittaa ilmiön tunteminen osana laajempia suhteita ja kokonaisuutta, tutkimusmenetelmän valinta suhteessa tutkimusongelmaan, haastateltavien lähtökohtien selvittäminen sekä omien asenteiden, mielipiteiden ja elämäkerran merkityksen jäsentely tutkimuksen sisältöön. Tehtävänä on rakentaa koherentti kokonaisuus, joka tuo esiin ilmiöstä jotakin uutta ja merkityksellistä. (Savukoski 2008, 47.) Tiedän, etten voi pyyhkiä pois tutkimusta tehdessäni omia käsityksiäni

ja kokemuksia, mutta haastatteluja tehdessäni ja aineistoa analysoidessa pyrin olemaan mahdollisimman avoin ja valmis kohtaamaan itselleni vieraat ja tuntemattomat asiat. Tiedostan, etten voi kertoa miltä asunnottomuuden polun kulkijoista asunnottomuus tuntuu, voin ainoastaan rakentaa oman konstruktion kuulemastani. Osa asioista korostuu ja osa jää vähemmälle huomiolle tai kokonaan pois. Jo pelkästään valitsemani käsitteet ohjaavat aineiston tulkintaa. Valitsin aineiston analyysimetodiksi narratiivisen analyysin, koska sen avulla uskon pystyväni rakentamaan asunnottomuuden polun subjektiivisia kokemuksia kunnioittaen.

4.3. Narratiivisen tutkimuksen lähtökohdat

Narratiivinen tiedonluonne on konstruktionistisen tiedonkäsityksen mukainen. Teoreettis-metodisena rakennelmana narratiivinen tutkimusote ei ole yhtenäinen ja selvärakenteinen vaan pikemminkin lähestymistapa, jota eri tieteenaloissa sovelletaan oman alan vaatimusten mukaisesti. (Hänninen 2000, 16,34.) Käsitteenä narratiivisuus on lähtöisin latinan kielen substantiivista *narratio* eli kertomus ja verbistä *narrare*, kertoa (Heikkinen 2007, 142-158). Narratiivisuuden käsitteelle ei ole vakiintunut suomenkielistä vastinetta ja monet sosiaalitieteilijät käyttävät kertomuksen ja tarinan käsitteitä rinnakkain. Kirjallisuuden tutkimuksessa puolestaan tarinan ja kertomuksen käsitteiden välille tehdään selvä ero. Hyvärinen (2006) on erotellut, että tarinan käsite viittaa ajalliseen kokonaisuuteen, kertomuksen tapahtumakulkuun. Tarinalla on aina juoni, joka yhdistää toisiinsa erilliset tapahtumat, tarinan alun, keskikohdan ja lopun. Yhdestä tarinasta voi siten olla useita toisistaan poikkeavia kertomuksia. Kertomus viittaa tarinan esitykseen jossakin mediassa (kielellinen, kirjallinen, kuvallinen), josta tarina siirtyy sosiaaliseen tarinavarantoon. Kertomus välittää kokemuksen ja käsittelee kausaalisia suhteita. Toisaalta yksi kertomus voi sisältää useita tarinoita, riippuen kertomuksen tulkinnasta. (Hyvärinen 2006, Hänninen 2000, 19-20.) Hänninen (2000, 20) tuo esiin lisäksi sisäisen tarinan käsitteen, jolla hän viittaa siihen, että ihminen tulkitsee oman elämänsä tapahtumia, mahdollisuuksia ja rajoja tarinallisten merkityksien ja mallien avulla.

Tässä tutkimuksessa kertomukset ja tarinat rakentuvat moniulotteisiksi ja kerroksellisiksi. Koko tutkimuksen analyysi on tutkijan rakentama kertomus, joka koostuu rakennetuista tarinoista ja tarinat rakentuvat erilaisista kertomuksista, jotka syntyivät haastateltujen tarinoista tai kertomuksista. Tarinoista ja kertomuksista muodostuu loputon sykli. Se on mielestäni aineiston rikkaus eikä käsit-

teellisellä valinnalla kertomuksen ja tarinan välillä ole merkitystä aineiston analyysin kannalta. Tärkeintä on tehdä tarinoiden ja kertomusten merkityksistä näkyviä.

Kiinnostus tarinoita kohtaan on jo alkanut hyvin varhain, jo Aristoteleen Runousopista (1997). Eri-tyisesti 1980-luvun puolivälistä alkaen narratiivisuus kasvatti suosiotaan eri tieteenalojen piirissä voimakkaasti ja 1990-luvulla alettiin yleisesti puhua narratiivisesta käänteestä. Konstruktionistisen suuntauksen kehittymisen myötä rakentui käsitys, että ihminen tulkitsee maailmaa ja itseään jatkuvasti muuttavana ja kehittyvänä kertomuksena peilaten kulttuuriseen tarinavarantoon eli tietoon. Vaikka narratiivinen tutkimus eri tieteenaloilla on lisääntynyt voimakkaasti, narratiivisuuden käsitettä käytetään hyvin eri tavalla ja erilaisissa asiayhteyksissä. Heikkisen mukaan (2007) narratiivinen lähestymistapa ei ole yksi näkökulma vaan sitä on käytetty ainakin neljällä eri tavalla. Ensinnäkin narratiivisuutta voidaan hyödyntää ammatillisena työvälineenä useassa tilanteessa ja paikassa, aina kasvatuksesta psykoterapian kautta liikkeenjohtoon ja markkinointiin. Toiseksi sen avulla voidaan kuvata tietämisen tapaa ja tiedon luonnetta eli tiedonprosessia. Kolmanneksi sillä voidaan kuvata tutkimusaineiston luonnetta sekä käytännöllisiä merkityksiä. Ja neljänneksi narratiivisuudella voidaan viitata aineiston analyysitapaan. (Heikkinen 2007, 144-152.) Palaan vielä tarkemmin narratiivisuuteen tutkimusaineiston luonteena sekä analyysitapana myöhemmissä luvuissa.

Narratiivinen tutkimus on kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta, sillä sen kautta pyritään tuomaan esiin tutkimukseen osallistuvien ”ääni”, ihmisten oma tapa antaa asioille merkityksiä. Narratiivisessa tutkimuksessa tarinat toimivat merkityksien välittäjinä ja rakentajina. (Hänninen 2000, 34.) Kvalitatiivinen tutkimus rakentuu useista erilaisista merkityksistä eikä suoranaisesti ole tietty tutkimusote tai tapa tutkia. Siihen sisältyy laaja-alaisia suuntauksia, metodologisen ajattelun koulukuntia tai tutkimuksen lähestymistapoja. Yhteistä kaikille kuitenkin on kiinnostus sosiaalisten ilmiöiden merkitykselliseen luonteeseen ja sen huomioimiseen ilmiötä kuvattaessa, tulkittaessa tai selittäessä. Tyypillisesti kvalitatiivinen tutkimus on induktiivinen eli aineistolähtöinen, jolloin tutkija pystyy tarttumaan aineistossa esiin nouseviin seikkoihin eikä vain ennalta määriteltyihin teemoihin. Tästä johtuen kvalitatiivisen tutkimuksen koko rakenne voi joissakin tapauksissa muovautua tutkimuksen edetessä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston keruu rakentuu erilaisista laadullisista menetelmistä: haastatteluista, havainnoinnista ja kirjoitettujen tekstien analyysistä. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 1997, 160-164.)

Merkittävä piirre, joka erottaa kvalitatiivisen tutkimuksen kvantitatiivisesta eli määrällisestä tutkimuksesta on se, että tutkimuksen kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti valikoiden ja jokais-

ta tapausta käsitellään ainutlaatuisena. Pyrkimyksenä ei ole tutkimustulosten yleistettävyyttä. (Mt., 160-164.) Käsitteenä laadullista tutkimusta sekä laadullisen ja määrällisen tutkimuksen vertailemistä toistensa vastakohtina on kyseenalaistettu. Laadullinen tutkimus käsite voi olla harhaanjohtava, sillä sen voidaan ajatella olevan jotakin erinomaista, laadukasta. Kun toinen suuntaus herättää mielikuvan laadukkaasta ja paremmasta tutkimuksesta, voi määrällisestä tutkimuksesta herätä vastakkainen mielikuva pinnallisena ja kovana. Tutkijat korostavatkin, että erilaiset kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimuksen piirteiden luokittelut hahmottavat yleislinjoja ja ilmiöstä tarvitaan aina monenlaista tietoa, niin syys-seuraussuhteista kuin myös ilmiön luonteesta. (Hirsjärvi ym. 1997 135-136; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Kvalitatiivinen tutkimuksen lähtökohtana on moninaisen ja todellisen elämän kuvaaminen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Ajatuksena on, että tutkimustulokset ovat aina kietoutuneet rajoittuneesti tiettyyn aikaan ja paikkaan. Rajoittuneisuus tarkoittaa sitä, että tutkija ei voi saavuttaa objektiivista totuutta vaan todellisuus on subjektiivinen ja sosiaalisesti konstruoitu. Kvalitatiivinen tutkimus on siten arvosidonnaista ja tarkoituksena on antaa tilaa yksilön äänelle, subjektiiviselle kokemukselle. (Hirsjärvi ym. 1997, 160-164; Savukoski 2004, 47.)

4.3.1. Tutkimusaineisto ja aineiston keruu

Narratiivisuudella voidaan siis viitata myös tutkimusaineiston luonteeseen. Narratiivinen aineisto on suullisesti tai kirjallisesti esitettyä kerrontaa, jota ei voi tiivistää yksiselitteisiksi numeroiksi tai kategorioiksi. Tiukemman ajattelutavan mukaan narratiiviselta aineistolta vaaditaan kertomuksen piirteitä, mutta väljemmän ajattelutavan mukaan narratiivisen aineiston tunnusmerkit täyttää ylipäänsä kerronnallinen aineisto, jonka analysoiminen vaatii tulkintaa. (Heikkinen 2001, 147-148.) Tämän tutkimuksen aineistona ovat litteroidut haastattelut. Haastattelut on toteutettu ensisijaisesti narratiivisen haastattelun menetelmää hyödyntäen, mutta haastatteluissa on yhdistetty myös muita menetelmiä.

Narratiivisissa haastatteluissa ajatuksena on, että tutkija muotoilee kysymykset niin, että saa vastaukseksi kertomuksia, haastateltava saa tilaa kertoa kertomuksia tai tutkija pyytää haastateltavaa suoraan kertomaan kertomuksen. Kaikki puhe ei ole kertomusta, vaikka laadullinen haastattelu sisältää aina kertomusta. Tutkijan kysymysvalinnat ohjaavat keskustelua eri suuntiin, esimerkiksi faktojen keräämiseen, mielipiteisiin tai selityksiin. Narratiiviset haastattelut voivat olla hyvin erityyppisiä

riippuen aihepiiristä, haastattelutekniikasta ja toivotusta vuorovaikutuksesta. Ei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa toteuttaa haastattelua. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 189-194.)

Äärimmillään narratiivinen haastattelu voi perustua vain yhteen laajaan kysymykseen. Ajatuksena on, että haastattelija pyytää yhden kysymyksen avulla haastateltavaa kertomaan koko elämäkertansa. Ensimmäisessä vaiheessa haastattelija vain kuuntelee aktiivisesti, osoittaa olevansa kiinnostunut kuulemastaan ja haluavansa kuulla lisää. Haastattelija ei keskeytä kysyäkseen tarkentavia kysymyksiä tai kommentoidakseen. Haastattelija voi esittää kertomusta jatkavia tarkentavia kysymyksiä vasta kun haastateltava on lopettanut vapaamuotoisen kerron. Kysymykset liittyvät asioihin, joista haastateltava on jo kertonut ja haastattelija haluaa kuulla aiheesta lisää. Viimeisessä vaiheessa tutkija voi esittää kysymyksiä asioista, joista haastateltava ei ole puhunut, on vältellyt tai kysymykset ovat tutkimuksen kannalta olennaisia. Tällä tavoin toteutettu haastattelu on perusteltu sillä, että tarinoista tulee mahdollisimman aitoja. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 194-198.)

Yksinkertaisimmillaan haastattelu tarkoittaa kahden ihmisen välistä vuorovaikutusta, jossa molemmat vaikuttavat toisiinsa (Eskola & Suoranta 1998, 86). Haastattelutilanne eroaa kuitenkin normaalista keskustelusta, sillä haastattelija hallitsee tilannetta sekä keskustelulla on selkeä tavoite, tuottaa tutkimuksen kannalta luotettavaa ja pätevää tietoa. Haastattelu on systemaattisen tiedonkeruun muoto. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 207-208.) Hirsjärvi & Hurme (2011) luokittelevat viisi haastattelulle tyypillistä piirrettä. Ensinnäkin haastattelu on ennalta suunniteltu ja haastattelija on perehtynyt aiheeseen etukäteen. Toiseksi haastattelu on haastattelijan aloittama ja ohjaama. Kolmanneksi haastateltava oppii roolinsa haastattelun edetessä, mutta tutkija tietää jo etukäteen oman roolinsa. Neljänneksi haastattelijan tulee ylläpitää haastateltavan motivaatiota läpi haastattelun ja viideksi haastattelijan mahdollistettava se, että haastateltava voi luottaa siihen, että tietoja käsitellään luottamuksellisesti. (Mt., 43.)

Haastattelutyyppjä voidaan jakaa ja luokitella monella tavalla. Yhtenä tapana on jakaa haastattelutyyppit sen perusteella, kuinka kysymykset on muotoiltu ja kuinka paljon haastattelija ohjaa haastattelun kulkua. Strukturoidussa haastattelussa eli lomaketutkimuksessa kysymykset ja vastausvaihtoehdot ovat kaikille samat. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat samoja, mutta valmiita vastausvaihtoehtoja ei ole. Teemahaastattelussa haastattelijalla on olemassa valmiit aihealueet, joista haastatteluissa keskustellaan. Haastattelijalla ei kuitenkaan ole etukäteen tarkasti mietittyjä kysymyksiä ja jokaisesta haastattelusta muotoutuu vähän erilainen, eri teemoja käsitellään eri järjestyksessä ja eri laajuisesti. Neljäs haastattelutyyppi on avoin haastattelu, josta usein käytetään

myös ilmaisua syvähaastattelu. Ajatuksena on, että haastattelussa keskustellaan tietyistä aiheista, mutta kaikkien kanssa ei edes keskustella samoista teemoista. (Eskola & Suoranta 1998, 86-88.) Avoin haastattelu on kaikista lähimpänä tavallista keskustelua, jossa seuraava kysymys juontuu aiemmasta keskustelusta (Hirsjärvi & Hurme 2011, 45).

Tämän tutkimuksen aineiston keruussa on hyödynnetty piirteitä teemahaastattelusta, avoimesta haastattelusta sekä narratiivisesta haastattelusta painotusta vaihdellen riippuen haastattelutilanteesta. Haastatteluja oli yhteensä kahdeksan, joiden kesto vaihteli vajaasta puolesta tunnista vajaaseen puoleentoista tuntiin. Haastattelut toteutin kahdessa tamperelaisessa matalan kynnyksen kohtaamispaikassa, Tampereen seurakuntien päiväkeskus Musta Lampaassa sekä A-klinikkasäätiön terveysneuvontapiste Nervissä. Musta Lammas on auki pääsääntöisesti joka päivä, sieltä saa ruokaa ja puhtaita vaatteita sekä voi keskustella työntekijöiden kanssa mieltä askarruttavista asioista. Lisäksi Musta Lampaassa tapaa ja voi viettää aika samassa elämäntilanteessa olevien kanssa. Nervin toiminnan lähtökohtana on huumeiden käyttöön liittyvien haittojen vähentäminen sekä terveyspalveluiden ulkopuolella olevien huumeidenkäyttäjien tavoittaminen ja ohjaaminen palveluiden piiriin. Nervin tarjoaa terveydenhoitoon liittyviä palveluita sekä myös Nervissä voi keskustella luottamuksellisesti työntekijöiden kanssa ja tavata vertaisiaan. Tein kolme haastattelua Musta Lampaassa ja loput viisi Nervissä.

Olin etukäteen käynyt molemmissa paikoissa kertomassa tutkimuksestani ja toiveestani tavoittaa henkilöitä, joilla on kokemusta pitkäaikaisasunnottomuudesta. Molemmissa paikoissa suhtauduttiin positiivisesti tutkimukseeni ja henkilökunta pyrki omien kiireiden ohella auttamaan minua löytämään haastateltavia. Varsinaisesti yhtäkään haastattelua ei sovittu etukäteen vaan vietin päivän kohtaamispaikassa, ajatuksella, että sinne saattoi tulla kävijöitä, joita voisin aikanaan haastatella. Elo-syyskuun aikana yhteensä 12 päivän ajan olin etsimässä haastateltavia. Suurin osa potentiaalisista haastateltavista suhtautui positiivisesti tutkimukseeni ja pitivät tärkeänä sitä, että myös asunnottomien omaa näkökulmaa ja kokemusta tuodaan esiin. Kuitenkin osa, ehkä jopa melkein puolet, kieltäytyi osallistumasta tutkimukseen. Syitä oli monenlaisia, osalla ei ollut aikaa jäädä juttelemaan, yksi kertoi jo niin moneen kertaan kertoneensa tarinansa ja osa piti kokemusta niin vaikeana, ettei halunnut puhua siitä.

Mikäli kävijä oli kiinnostunut tulemaan haastateltavaksi, siirryimme erilliseen huoneeseen, jossa saatoimme keskustella rauhassa. Kaikki haastateltavat tiesivät tutkimuksestani vain sen verran mitä työntekijä ja minä muutamalla lauseella olimme kertoneet tutkimuksestani. Karrikoidusti he tiesivät

vain, että haluan kuulla asunnottomuudesta heidän kokemanaan. Olin vienyt aiemmin molempiin paikkoihin haastattelupyynnön (liite 1.), josta kävi ilmi tarkemmin tutkimuksen aihe, tutkimuksen tavoitteet sekä haastattelujen rakentuminen, mutta pyyntö ei ollut tavoittanut haastateltavia. Niinpä jokaisen haastattelun alussa korostin erityisesti sitä, että käsittelen saamani tiedot luottamuksellisesti. Painotin myös, että haastatteluun osallistuminen, siitä kieltäytyminen tai keskeyttäminen ei vaikuta haastateltavan saamaan hoitoon tai palveluun. Haastateltavat allekirjoittivat suostumuksen haastatteluun osallistumiseen (liite 2.). Lisäksi kerroin nauhoittavani haastattelun jos se sopi haastateltavalle ja kerroin tuhoavani tutkimusaineiston kun tutkimus on valmis. Lisäksi tarjosin haastateltavalle mahdollisuuden esittää kysymyksiä tutkimukseeni tai haastatteluun liittyen.

Haastattelurunko (liite 3.) rakentui pääpiirteiltään kahdesta osasta, ensinnäkin pyysin haastateltavia kertomaan omin sanoin asunnottomuudesta, siitä kuinka nykyiseen tilanteeseen on päädytty ja mitkä ratkaisut tai vaiheet ovat johtaneet tilanteeseen. Kertomukset jakoutuivat kahtia, osa aloitti nykymomentista edeten kohti menneisyyttä tai aloitti alusta, millaista elämä oli ollut ennen asunnottomuutta. Haastattelut onnistuivat tältä osin hyvin, sillä sain vastaukseksi lähes poikkeuksetta tarinan. Lyhimmillään tarina oli seitsemän lauseen mittainen. Pisimmillään haastateltava kertoi keskeytyksettömän tarinan (en kysynyt tai kommentoinut mitään), joka oli yli puolen tunnin mittainen. Toinen osa haastatteluista rakentui ihmekysymyksen¹ pohjalta.

Jokainen haastattelutilanne oli erilainen. Jotkut haastateltavat alkoivat kertoa tarinaansa heti, ilman kysymyksiä tai johdattelua. Osassa haastatteluissa kyselin paljon, jotta sain haastateltavat puhumaan ja keskustelu pysyisi asunnottomuudessa. Yhdessä haastattelussa jo ensimmäisen viiden minuutin jälkeen muutin haastattelustrategiaa.

H: Mutta onko tää haastattelu hyvä?

T: On on, sä osaat kertoa tosi paljon eikä mun tarvi kysellä.

H: Mutta joko tää riittää, kun mulla ei oo enää mitään kerrottavaa?

T: No jos sä oot sitä mieltä, että tää riittää niin kyllä tää riittää. On mulla kyllä vielä kasa kysymyksiä jäljellä.

H: No kysy jos haluat.

---

¹ Ihmekysymys on ratkaisukeskeisessä terapiassa käytettävä työväline. Ihmekysymyksen kautta voidaan sivuttaa syitä koskeva prosessi ja kuvitella vain lopputulos. Ihmekysymyksen keinoin voidaan päästä kiinni tavoitteisiin, jotka eivät kietoudu pelkästään ongelmasta eroon pääsemiseen. (De Shazer 1995, 128.)

Haastattelu jatkui vielä pitkään, mutta kyselin paljon enemmän ja yritin houkutella haasteltavaa kertomaan asunnottomuudesta. Minun oli oltava valmis muuttamaan haastattelustrategiaa riippuen haastattelutilanteesta. Haastatteluista muodostui osittain teemahaastatteluja, sillä jokaisen kanssa halusin keskustella muutamasta tärkeimmästä asiasta ja jos haastateltavan kertomuksessa ne eivät tulleet esiin, kysyin teemasta erikseen. Toisaalta pystyin myös hyödyntämään etukäteen mietittyjä teemoja jos haastateltava tarvitsi motivointia. Ajatuksena oli kuitenkin se, että haastateltavat saivat kertoa niistä asioista, mitkä olivat heille tärkeitä ja jotka edes jossain määrin liittyivät asunnottomuuteen. Vaikka aineisto haastateltavien määrän puolesta on melko suppea, siitä muodostui kuitenkin luonteeltaan rikas ja monipuolinen.

4.3.2. Aineiston analyysi

Miettiessäni, kuinka lähtisin aineistoa analysoimaan, tuntui luonnolliselta hyödyntää narratiivista lähestymistapaa myös analyysissa. Narratiivisen aineiston analyysi voidaan jakaa narratiivien analyysiin ja narratiiviseen analyysiin. Narratiivien analyysissa, josta Polkinghorne käyttää myös käsitettä paradigmaattinen analyysi, aineistosta pyritään löytämään erilaisia tapaustyyppisiä, kategorioita, metaforia tai piirteitä. tarinat luokitellaan ja jäsenellään aineistosta löydettyjen rakenteiden mukaisesti. Analyysissa rakennetaan uusi kertomus, jossa esitellään keskeiset teemat. Teemojen analysoinnissa voi hyödyntää erilaisia kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmiä, sillä ei ole olemassa yhtä tiukkaa narratiivien analyysimenetelmää. Rakennettu kertomus ei kuitenkaan ole kokonainen tarina. Sen sijaan narratiivisen analyysin tavoitteena on rakentaa aineistosta täysin uusi juonellinen kertomus aineistosta löydettyjen osien mukaisesti. Narratiivisessa analyysissa painottuu voimakkaammin narratiivinen tietämisen tapa ja tutkimuksen avulla pyritään esimerkiksi paikantamaan tarinoiden tapahtumien kulkua. Narratiivien analyysin ehdoton edellytys on, että aineisto on tarinamuotoinen. Narratiivisessa analyysissa sen sijaan aineisto voi olla mikä tahansa tekstimuotoinen aineisto. (Polkinghorne 1995, 12; Hatch & Wiskeniewski 1995, 125–126.)

Narratiivien ja narratiivisen analyysin piirteitä voi myös yhdistää aineiston analysoinnissa (Polkinghorne 1995, 12). Tässä tutkimuksessa hyödynnänkin piirteitä narratiivien analyysista sekä narratiivisesta analyysista. Aineistoni rakentuu tarinoista, joista paikansin erilaisia teemoja. Rakensin teemoista uuden ajassa etenevän kertomuksen, joka ei kuitenkaan ole yksi kokonainen tarina. Eli ensisijainen analyysitapa on narratiivien analyysi. Löydettyjä teemoja analysoidessa olen hyödyntänyt yksinkertaisesti teema-analyysin eli teemoittelun menetelmällisiä lähtökohtia, mutta lisäksi olen

käyttänyt narratiivista analyysia rakentaessani aineiston tarinoista uusia tarinoita asunnottomuuden polulle päätyemisestä. Teemoittelussa korostuu tutkimuksen luonteen aineistolähtöisyys. Lukiessani litteroimaani aineistoa uudelleen ja uudelleen, huomasin tarinoista nousevan toistuvasti esiin tiettyjä aihepiirejä, jotka eivät kuitenkaan olleet ennen haastattelua miettimieni teemojen mukaisia. Kirjasin asiat ylös ja huomasin edessäni olevan aineistoon pohjautuvan luettelon asioista, jotka olivat keskeisimmät tutkimustulokset. Totesin, että nämä asiat ovat tärkeimmät ja ne tulee tuoda esiin analyysimenetelmästä riippumatta. Teemoittelu lähtee liikkeelle juuri niin, että aineistosta etsitään tutkimuskysymysten kannalta keskeiset aihealueet, jonka jälkeen aineisto voidaan järjestellä teemoitain. Teemoittelun tavoitteena on löytää aineistosta yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Keskeistä on myös empirian ja teorian vuorovaikutus. (Eskola & Suoranta 1998, 175–176; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Tässä tutkimuksessa olen kiinnittänyt huomiota tarinoiden temaattiseen sisältöön. Aineiston analyysi rakentuu sen pohjalta mitä haastateltavat ovat selvästi sanoneet ja kertoneet. En kiinnitä huomiota tapaan, jolla tarina on kerrottu, enkä pelkästään siihen millaisia merkityksiä haastateltavat antavat kertomukselle. Tutkimuksen lähtökohtana on, että haastatellut toimivat asunnottomuuden ilmiön asiantuntijoina. Mikäli alkaisin tulkita kenties huomaamatta valittuja ilmaisutapoja, asunnottomien oma ääni, heille merkitykselliset asiat saattaisivat kadota tulkintani myötä ja koko tutkimuksen sisällöstä saattaisi muodostua toisen tyyppinen. Erityisesti analyysin toisessa luvussa olen käyttänyt tulkintaani vähäisesti ja lähinnä luokitellut asioita aineistolähtöisesti. Sen sijaan uusia tarinoita rakentaessani olen käyttänyt tutkijan tulkintavaltaa. Aineiston analyysissa en ole esittänyt tarinoita ainutkertaisuudessaan ja esitellyt tarinoita kertojien mukaan. Tyypittelemällä aineistosta muutamia erilaisia tarinoita, olen pystynyt luomaan kokonaiskuvan aineistosta ja sen kirjosta. Tarinoiden ja kokemusten yksilöllisyyttä olen kuitenkin tuonut esiin tarinoiden ja teemojen sisällä. Suurena apuna analyysin muodostamisessa ja tutkimustulosten esittämisen rakenteen muodostamisessa on ollut Marika Savukosken (2008) väitöskirja, jossa hän tarkastelee narratiivisen tutkimuksen keinoin anoreksiasta toipumisen selviytymispolkuja.

Aineistoni rakentuu siis kahdeksasta haastattelusta, jossa tutkittavia pyydettiin kertomaan tarinana omia kokemuksia asunnottomuuteen liittyen. Haastatelluista neljällä oli tällä hetkellä asunto, kaksi oli yöpynyt viime aikoina ystävän luona ja kaksi haastatelluista kertoi olevansa ”missä milloinkin”. Asunnottomuushistoria oli kaikilla pitkä, aina puolestatoista vuodesta vuosikymmeneen. Joidenkin asunnottomuuden polku oli alkanut jo hyvin nuorena: täysi-ikäiseksi tultuaan. Osa haastatelluista oli jäänyt ensimmäistä kertaa asunnottomaksi yli 30 -vuotiaana. Haastateltujen ikäjakauma liikkui 24–

48 vuoden välillä. Kolme haastateltavista oli yli 40 -vuotiasta, neljä 30–40 -vuotiasta sekä yksi 24 -vuotias. Kahdeksasta tutkittavasta kaksi oli naisia. Kolmella haastatellusta oli ammattitutkinto ja loput haastatelluista olivat vailla ammatillista koulutusta. Yhtä tutkimushenkilöä lukuun ottamatta, kaikki tutkimushenkilöt käyttivät päihteitä. Aineiston analyysissä korostuukin asunnottomuuden kietoutuminen juuri päihteidenkäytön, erityisesti huumeidenkäytön, ympärille.

Aineiston analyysissä olen muuttanut haastateltujen nimet sekä muut tiedot, joista haastatellut voitaisiin tunnistaa. Kutsun haastateltuja aineistossa muutettujen nimien lisäksi *asunnottomuuden asiantuntijoiksi*, korostaakseni tutkimuksen lähtökohtaista ajatusta siitä, että asunnottomuuden koke-neilla on paras tieto siitä, millaisia piirteitä ja vaiheita asunnottomuuteen liittyy. Vaikka läpi analyysiluvun käytän käsitettä asunnottomuus, on kiinnostuksen kohteenani kuitenkin juuri pitkäaikai-sasunnottomuuden liittyvä tematiikka.

Analyysissä olen käyttänyt varsin runsaasti lainauksia aineistosta, jotta tutkimushenkilöiden oma ääni saisi korostetun merkityksen ja tilan. Aineisto-otteet ovat suoria lainauksia, mutta olen ottanut aineisto-otteista ylimääräisiä täytesanoja pois, kuten ilmauksia ”*niinku*”, ”*tota*” ja ”*sitten*”. Joissakin lainauksissa olen myös yhdistänyt virkkeitä saadakseni eksplisiittisen sisällön mahdollisimman selkeään muotoon. Olen kuitenkin aina otteita muokatessani pyrkinyt kiinnittämään erityistä huomiota siihen, etteivät muutokset vaikuttaisi puhujan tapaan ilmaista itseään tai ettei sanotun merkitys muutu. Tutkimushenkilöiden nimet, ammatit, asuinpaikat ja haastattelussa esiintyneet vuosiluvut olen muuttanut turvatakseni tutkimukseen osallistuneiden yksityisyyden. Vaikka esimerkiksi paikannimet olen muuttanut, olen kuitenkin halunnut säilyttää niitä aineisto-otteissa, jotta tarinat olisi todentuntuisempia.

5. KERTOMUS ASUNNOTTOMUUDEN TRAGEDIASTA

Rakensin keräämästäni tutkimusaineistosta yhden kertomuksen. Kertomus asunnottomuuden polusta etenee kronologisesti menneisyydestä kohti nykyhetkeä. Esittelemäni teemat ja tarinat rakentavat kertomusta, toimien juonen käännekohtina. Teemat kuljettavat juonta ja paljastavat tutkimuksen kannalta keskeiset havainnot. Kertomuksen luonne rakentuu Aristoteleen (1997) nimeämän tragedian piirteiden mukaisesti. Tragediassa keskeistä on toiminnan, ei niinkään toimijoiden, jäljittely. Tragedia rakentuu tapahtumista ja juonesta. (Mt., 165.)

Tragedian pohjana, ikään kuin kertomuksen sieluna on juoni, joka etenee kronologisesti. Juonellisuutta voidaan hyödyntää tutkimuksessa monella tavalla, voidaan tarkastella juonen teemoja, juonen rakennetta ja vaikkapa luokitella aineistoa sen perusteella. (Alasuutari 1999, 126–128; Aristoteles 1997, 164.) Tragedian kokonaisuus muodostuu alusta, keskikohdasta ja lopusta. Alku ei välttämättä seurausta jostakin, vaan sen pohjalta kertomuksen muut asiat syntyvät ja kehittyvät. Keskikohta rakentuu alun sekä muiden tapahtumien seurauksena ja siitä seuraa edelleen jotakin, uusi käänne tai kertomuksen loppu. Loppu kehittyy muiden asioiden seurauksena ja sen jälkeen ei enää tule uutta käännettä. (Aristoteles 1997, 162–165.) Lisäksi juonella tulee olla määritelty pituus, koko juoni tulee muistaa. Juoneen avulla paljastetaan merkitykselliset syy-seuraussuhteet, jotka rakentuvat tietyn toiminnan ympärille. Juoneen ei upoteta kaikkea sitä, mitä henkilöhahmoille tapahtuu. (Mt., 164–167.)

Kertomukseni alku esittää henkilöiden taustoja sekä syitä asunnottomuuden polun aloittamiseen. Ilman alkua ei asunnottomuuden polulla voi kulkea, sillä kukaan ei ole ollut syntymästään asti asunnoton. Asunnottomuuden polku alkaa rakentua ja kehittyä tietyistä tapahtumista. Kertomuksen keskikohdan olen jäsennellyt paikkojen ja tilojen mukaan, jotka ovat seurautuneet toiminnasta. Teemojen sisään rakentuu toiminnan kuvaus tietyissä paikoissa ja tilanteissa. Kertomuksen lopussa esittelen erilaisia kokemuksia ja toiveita asunnottomuuden polun jälkeisestä ajasta. Lopun tarinat, unelmat ja teemat ovat muotoutuneet asunnottomuuden polulla kulkemisen myötä. Haastatteluissa kuulin paljon mielenkiintoisia asioita tutkimushenkilöiden elämästä, jotka varmasti olisivat kertomuksen arvoisia asioita. Jouduin kuitenkin jättämään näitä osia pois, jotta kertomuksen juoni säilyisi kirkkaana ja ehjänä, ilman hyppäyksiä sivupoluille.

Kertomuksen kautta haluan antaa ääneen tutkimushenkilöille ja heidän kokemuksilleen. Siitä johtuen kertomus rakentuu osista, joista polulla kulkija käy jonkin vaiheen läpi, mutta ei välttämättä kaikkia. Kertomuksella on useita päähenkilöitä, joiden roolit kertomuksessa ovat yhtä tärkeitä. Kertomus asunnottomuuden polusta on kuin matkaopas, se kuvaa millaisin eväin reissuun lähdetään, millaisia asioita polun varrella kohtaa ja miten matkan jälkeen suunnataan takaisin asumisen polulle.

5.1. Kohti asunnottomuuden polkua

Stereotyyppinen asumisen polku rakentuu niin, että vanhempien kodista muutetaan omilleen ensimmäisen kerran opiskelun myötä ja myöhemmin muutetaan työnperässä paikasta toiseen. Perheen perustamisen myötä ihmiset alkavat vakiintua paikoilleen ja ostavat lainarahalla omistusasunnon. Kuitenkaan nykyisessä suomalaisessa yhteiskunnassa ei voida sanoa olevan selkeää asumisen polkua, joka kuljetaan samantyyppisenä alusta loppuun. Uudelleen kouluttautuminen, uudet työt ja perhesuhteiden muutokset rakentavat asumisen polusta syklin, jossa polun mutkat on jo kerran kuljettu. Lehtonen ja Salonen (2008) ovat havainneet, että asunnottomuus on seurausta epäonnistuneista asumisen polun siirtymävaiheista. Lapsuuden koti saattaa olla lastensuojelulaitos, päihde- ja mielenterveysongelmien vuoksi kouluttautuminen ei onnistu, työttömyys ajaa kohti köyhyyttä ja yksinäiselle ei löydy kohtuuhintaista asuntoa. Asumisen polku saattaa kääntyä asunnottomuuden poluksi missä vaiheessa tahansa ja suurena riskinä on että, kun kerran putoaa asumisen polulta, vaikeudet alkavat nivoutua toisiinsa ja asumisen polun saavuttaminen muodostuu mahdottomaksi tehtäväksi. (Mt., 103–108.) Matka kohti asunnottomuuden polkua rakentuu yllättävistä käänteistä, kaikki ei suju haaveiden ja suunnitelmien mukaisesti.

Tässä ensimmäisessä tulosluvussa esittelen niitä reittejä, jotka ovat ajaneet tutkimushenkilöni asunnottomuuden polulle. Luvun tarinat paljastavat tapahtumakulut ja syyt, miksi asumisen polku on katkennut. Konkreettisten asioiden lisäksi tarinoiden kautta välittyvät tunteet ja kokemukset siitä, millaista on päätyä asunnottomaksi. Tarinoiden lisäksi esittelen asunnottomuuden polun matkaseuralliset, joita ilman harva matkustaa.

5.1.1. *Kaikki alkoi siitä kun...*

Tarina virheestä

Tarina virheestä on tunnettu kulttuurinen mallitarina asunnottomaksi päätymisessä. Kuinka kerran on ollut oma menestyvä firma, vaimo, kaksi lasta, omakotitalo, hieno auto ja kalliit harrastukset. Yhden isomman vastoinkäymisen jälkeen ”korkki on auennut liian usein” ja lopulta kaikki on menetetty. Aineistosta ei kuitenkaan noussut esiin näin räikeää ”rikkaasta kadulle” – tyypistä tarinaa.

Haastatelluista asiantuntijoista kaksi kertoi asunnottomaksi päätymisen tarinan tavalla, jonka olen nimennyt tarinaksi virheestä. Näiden tarinoiden juoni rakentuu niin, että aluksi kaikki on mallillaan, on asunto, perhe ja työ. Mutta sitten tapahtuu jonkinlainen käänne, jonka seurauksena päähenkilö tekee valinnan ehkä hieman hätiköidysti tai miettimättä sen paremmin. Tälle tarinalle tyypillinen käänne on todella muutos entisestä. Kyse ei ole siitä, että asiat alkavat vähitellen karata käsistä. Teon seurauksena on ajautuminen kohti asunnottomuuden polkua. Tarinan peruskaava ”alkutila-muutos-lopputila” rakentuu tässä tarinassa niin, että alkutilassa kaikki on hyvin. Muutos syntyy päähenkilön elämässä tapahtuvasta käänteestä ja päähenkilön toiminnasta käänteeseen reagoiden. Lopputilana on asunnottomuus. Kun päähenkilö tarkastelee tapahtumaa myöhemmin, hän kokee toimineensa väärin ja pohtii millaiseksi elämä oli muotoutunut ilman tuota virhettä.

Ensimmäinen asiantuntijoista, Tuula, kuvailee elämäänsä ennen ensimmäistä käännettä. Haastattelun aikana hän kertoi, kuinka hän ei ollut naimisissa, mutta hän ennen asunnottomuutta asui lasten kanssa kaupungin vuokra-asunnossa ja kävi töissä.

Mä lähdin Porista 2003, mulla oli siellä oma asunto, tai no kaupungin vuokra-asunto, ja mulla oli asiat hyvin siellä päässä. Et mä olin vaan siellä omassa pitäjässä, etten minnekään liikahtanu. Et kävinhän mä niiku täällä Tampereella ja tälle, mut en mä jääny mihinkään moneks vuodeks, kuukaudeks.

Sitten minä kiinnostuin tähän Juhaniin. Lähdin hänen kanssa kulkemaan tätä elämänpolku, missä minä en oo vielä kulkenukaan. Niinku maailmalle suoraan sanottuna. Meille tuli pieniä hankaluuksia mun perheeni kanssa kun ne ei hyväksyny häntä. Kun hän on puoliks romani, puoliks suomalainen. Sitten hällä oli, kato, hänen taustat oli semmoset. Mä jouduin antaa asunnon pois ja sillon muutettiin Tampereelle asuun. Tää mun avio-

mieheni oli silloin vielä linnassa. Et se oli vaan sen 8 kuukautta vapaana ja sitten taas linnan ovi aukes. Sitten siihen asuntoon jäi se rästihomma niin oli pakko antaa asunto pois, ettei sitten tuu enempää velkaa.

Tuula kuvailee elämäänsä ennen käännettä ”normaaliksi” ja kuinka kaikki on hyvin. Sitten tapahtui suuri käänne, tarinan epifani: Tuula rakastui Juhaniin. Tuulan perhe ja suku ei hyväksynyt uutta miestä, joten Tuula muutti miehen mukana Tampereelle ja jätti entisen elämänsä. Aviomiehellä oli kuitenkin jatkuva vankilakierre ja vähitellen vuokrat jäivät hoitamatta. Niinpä asunnosta oli luovutettava.

Myös toinen asiantuntijoista, Joni, kertoi elämästään ennen ensimmäistä käännettä positiiviseen sävyyn. Ainut pieni särö oli, että päihteiden käyttö oli alkanut hyvin nuorena: 13-vuotiaana pilven polttaminen ja 16-vuotiaana amfetamiinin käyttö. Joni itse kuitenkin piti päihteiden käyttämistä vain murrosiän kapinana, joka ei vaikuttanut asunnottomaksi päätymiseen. Hän kertoi, että hän oli asunut vanhempiensa ja sisarustensa kanssa, käynyt koulua ja koulun jälkeen mennyt armeijaan. Armeijan jälkeen hän ehti olla pari kuukautta työttömänä kunnes sai työpaikan.

Mä sain työpaikan varastointiyrityksestä Vantaalta. Mä ehdin olla ehkä noin kuukauden niin tuli Vantaan kaupungilta, yllätys yllätys, ilmoitus, että mä oon saanu asunnon. Me laitettiin varmaan joku puol vuotta ennen armeijaa lähtöö ne liput sinne, mut heti kun mä sain työpaikan niin se asunto järjesty kuukaudessa. Siinä mä sitten ehdin asua puolisen-toista vuotta, mutta sinä aikana mä sitten sanouduin irti siitä työstä, tai siis mun työsuhde loppu. Mut sitten mä sain uuden työpaikan ja parasta oli, etten mä valehtele, joku kaks viiva kolme kilometrii mun kotiovesta. Se oli perheyritys, pieni, missä ois ollu vakinainen työ mistä on erinäisiä etuuksia ja ihan semmonen peruspalkka, semmonen mitä muualla oli tottunu. En markkamäärää tarkkaan muista, jotain 6000 markan pintaan. Kuitenkin siis ihan hyvät ois ollu olosuhteet.

Joni oli saanut asunnon, uuden työpaikan läheltä ja Jonin elämä oli mallillaan. Kaikki ei kuitenkaan mennyt Jonin suunnitelmien mukaisesti. Iski paniikki ja Joni toimi siinä hetkessä parhaaksi katsomallaan tavalla.

Mä odotin entisen työpaikan jotain ihmeen lomarahoja ja jotain tämmöstä, mut sitä tulikin huomattavasti vähemmän kun mä olin odottanut. Sit mä mietin, että mitä mä nyt teen,

ei helvetti, mä saan palkan vasta joskus kolmen viikon päästä. Ja et, ei helvetti, mun on pakko mennä sossuun. Mä en voi mennä sossuun jos mä oon töissä. Sitten mä lamppsin sil-lai hetken mielihoiteesta työpaikalle ja sanoin, että mä oon sittenkin tullu siihen tulokseen, että tää ei mun työpaikka ja mä irtisanoin itseni mikä oli vitun fiksu veto!

Joni menetti työpaikkansa ja toimeentulotuen turvin sai hetken aikaa maksettua vuokraa. Jonin asunnolla alkoi majailia myös hänen ystävänsä Timi, joka vähitellen muutti täysin Jonin luokse. Asunnolla ”meininki kävi älyttömäksi” ja Joni alkoi vähitellen siirtää omia tavaroita asunnolta pois. Matka asunnottomuuden polulla oli valmis alkamaan. Haastattelussa Joni pohti, kuinka oli ajattelut, että on parempi kuin raha tulee nopeasti, kuin se, että olisi säännöllisiä tuloja. Joni oli vihainen itselleen virheestään, mutta toisaalta hyväksyy, että asialle ei voi enää mitään.

Mä oon miettiny monta kertaa jälkeinpäin, että jos mä en olis tehny tota niin missähän mä nyt olisin. Asiat ois varmaan ihan erilailia... Mutta mä nyt tuln tähän tulokseen.

Kommentista käy ilmi, että Joni kokee tehneensä väärän valinnan, jonka seurauksena on asunnottomana. Tuula kertoi, kuinka koko elämä on kääntynyt pääläelleen, yhteen aikaan hänellä oli asunto, töitä ja nyt ”ei mitään”. Molemmat ovat joutuneet kokemaan kovia yhden ainoan virheen jälkeen mikä muutti kokonaan elämän suunnan.

Minä tyhmä läksin hänen mukkaan ja tässä mä oon vieläkin. Mä oon, sanotaan näin, nähny tuulet ja myrskyt.

Tarinan päähenkilö tietää, että vastuu valinnoista ja teoista on edelleen hänellä itsellään. Lohtuna tämän tarinan kautta asunnottomaksi päätyneillä on se, että he tietävät millaista ”hyvä elämä” on ja tietävät pärjäävänsä kun joskus saavat oman asunnon.

Tarina valinnasta

Tarina valinnasta rakentuu muista tarinoista hyvin poikkeavalla tavalla, tarinan lopputila on toivottu. Tälle tarinalle tyypillistä on, että päähenkilö on joko itse lähtenyt asunnottomaksi tai hän on menettänyt asunnon eikä ole halunnut uutta. Alkutilanteessa päähenkilö kokee tilanteensa ahdistuneeksi tai ei pidä asumista itselleen tärkeänä ja kun päähenkilölle avautuu mahdollisuus muutokseen, hän tekee ratkaisun niin, että lopputilana on asunnottomuus. Kahdeksasta asiantuntijasta kolme kertoi valinneensa asunnottomuuden polun. Ennen käännettä kaikki kolme tarinaa poikkeavat toisistaan. Tarina valinnasta asunnottomuuden polulle päätymiseksi on kovin lyhyt ja tarinan kertojille itselleen se on ikään kuin välttämätön vaihe, se ei herätä tunteita eikä herätä pohdintaan, olisiko pitänyt toimia toisin.

Make kertoi asunnottomaksi päättämisestä vain ohuesti sivuten, muutoin hänen tarinansa rakentui tämän hetkisen tilanteen ja tulevaisuuden suunnittelun kuvaamiseen. Haastattelua tehdessä Make oli 46-vuotias ja hän oli ollut asunnottomana kuusi vuotta. Hänellä on useampi ammattitutkinto ja hän oli ollut, ja on edelleen, työelämässä.

H: Mähän olin semmosen lääkärinaisen kanssa täällä Tampereella, mut se muutti Helsinkiin. Se meni sitten sitä mukaa, en oo nähny sen jälkeen. Ja mitähän mä tässä nyt kertoisin...

T: Että silloin oli asunto... Miten sä sitten päädyit asunnottomaksi?

H: Ei ollu rahaa siihen. Se oli tossa Pyyrikillä vuokra-asunto, vähän aikaa. Siellä on kovat vuokrat, 500 euroa oli semmonen pieni yksiö ja se oli aika askeettisessa kunnossa. Sitten mä oon telttailu vähä joka puolella täällä Tampereen alueella. Väliin ollaan tuolla jossain autohallin lattialla. Jossain transiitin takana, nukutaan maton, rapamaton päällä. Kyllähän näin kesällä hieno on olla. Ja teltassa on hieno olla.

T: Mites sit talvella?

H: Me varmaan saadaan sen Joukon kanssa tosta Hämeenpuistosta joku koppi, sen verran, että saadaan sängyt sinne ja päästään nukkuun. Siinä on rajaportin sauna niin siinä voi käydä sitten pesulla ja saunomassa.

Make on aiemmin asunut avopuolison kanssa, mutta puolison lähtiessä pois Make ei enää pystynyt yksin maksamaan asunnon vuokraa, eikä pitänyt asuntoa erityisen viihtyisänä, ”oli aika askeetti-

nen”, joten hän jäi mieluummin asunnottomaksi. Sen jälkeen Make on telttailut ja yöpynyt missä milloinkin.

Toinenkin asiantuntija, Osku, kertoi valinneensa asunnottomuuden. Oskulla on takana rankkaa huumeiden käyttöä ja vankilakierre. Osku asui äitinsä omistamassa sunnossa, mutta häiriköinnin takia Osku joutui poliisien saattamana lähtemään asunnosta.

Ne naapurit halus mut ulos siitä kämpästä kun ne ei suostunu asumaan samassa talossa sillee, että mä asun siellä. Mää jäin sitten asunnottomaksi ja mää en edes yrittänyt hakea asuntoa kun mä nautin siitä, että sai kytiltä rauhan. Ne ei voinu tehdä kotietsintöjä eikä mitään. Mä nautin siitä vapaudesta. Sitten tota tapasin erilaisia ihmisiä mitä oon tähän asti elämässä tutustunu.

Menetettyään asunnon Osku ei etsinyt uutta ja nautti vapaudesta, jonka asunnottomana sai kokea. Osku tuo tarinassaan esiin kokemiaan asunnottomuuden hyviä puolia: hän sai olla vapaa, elää rauhassa ja tutustua uusiin ihmisiin. Asunnottomaksi päätyminen jälkeen Osku oli tyytyväinen elämäänsä. Asunto sitoo hyvin paljon. Se on kallis pitää ja jos asukkaalla on päihteidenkäyttöä, ei toimeentulotuki ja muut sosiaalietuudet riitä kattamaan kuluja. Jostakin pitää saada hankittua rahaa ja vaihtoehdoksi muodostuu rikollinen toiminta.

Kahdesta aiemmasta tarinan valinnasta kertoneesta poiketen kolmas asiantuntija ei ollut lähtenyt asunnottomuuden polulle vuokranmaksuvaikeuksien tai hädän takia. Niko oli tultuaan täysi-ikäiseksi muuttanut pois vanhempiensa luota.

Ite mää varmaan halusin pois, ei mua kukaan pihalle heittäny tai näin. Ei mulla ollu niinku mikään pakko lähtee kotoo mihinkään. Mä oon lähinnä kavereilla ollu kun mä oon ruvennu käyttään aineita.

Niko lähti asunnottomuuden polulle osittain päihteiden käytön takia. Hän vietti aikaa kavereiden luona ja lopulta muutti kokonaan pois lapsuuden kodista. Asunnottomuuden ajan Niko kierteli kavereidensa luona, aina oli joku kaveri, jonka luokse hän saattoi mennä yöksi.

Kaikkien kolmen asiantuntijan tilanne ennen käännettä oli toisistaan hieman poikkeava, mutta käänteen jälkeen he eivät yrittäneet hakea omaa asuntoa vaan mieluummin valitsivat asunnottomuuden

polun. Ne, jotka kertoivat asunnottomuudesta valintana, löysivät paljon hyviä puolia ilman asuntoa elämisestä ja kertoivat olevansa tyytyväisiä eivätkä aluksi edes halunneet muutosta tilanteeseensa.

Tarina ilman vaihtoehtoja

Asunnottomuuden polulle päätyminen kolmannen tarinan tyyppin olen nimennyt tarinaksi ilman vaihtoehtoja. Kahdeksasta haastattelusta kolme kertoi tämän tarinan. Tarinoille oli tyyppillistä, että ne alkavat vasta ensimmäisestä käänteestä. Ajasta ennen asunnottomuutta ei juuri puhuta vaan johdatus tarinaan tapahtuu tarinan päähenkilön nykytilanteeseen peilaten. Tarinan käänne kohti asunnottomuuden polkua esitetään yksinkertaisesti: tarinan päähenkilöllä on vain yksi vaihtoehto eikä se ole toivotunlainen. Päähenkilö joutuu tilanteen uhriksi, hän kokee, ettei voi asialle itse mitään. Käänteen jälkeen päähenkilö hyväksyy kohtalonsa ja aloittaa matkan asunnottomuuden polulla.

Kun matka asunnottomuuden polulla alkaa yllättäen tai siihen ei ole valmis, matkasta tulee pitkä ja aaltoileva. Ne asiantuntijat, jotka kertoivat tarinan ilman vaihtoehtoja, olivat ajautuneet syvälle asunnottomuuden polun kierteseen, he olivat väsyneitä ja masentuneita jatkuvasta matkustamisesta. Tarina ilman vaihtoehtoja muotoutui asunnottomaksi päätyminen tarinoista raskaimmaksi ja vaikeimmaksi. Kaikki asiantuntijat toivat esiin, kuinka he kokevat ajautuvansa kohti umpikujaa, eikä oikein tiedä mitä seuraavaksi keksisi. Mutta jokin saa tarinan päähenkilön jaksamaan ja yrittämään poispääsyä asunnottomuuden polulta. Se on tarinan päähenkilön ainoa kantava voima, ainoa syy jaksaa.

Toinen naisista, jonka haastattelin, kertoi tarinan ilman vaihtoehtoja. Airi asui vanhempiansa luona ja kävi lukiota. Hän oli riidellyt usein äitinsä kanssa ja Airin mukaan äiti halusi jatkuvasti kontrolloida ja määräillä Airia. Lopulta tilanne kotona kärjistyi totaalisesti.

Et multa vaan yksinkertaisesti otettiin avaimet pois ja sanottiin, et lähe siitä. Eli lukio jäi kesken silloin ja mä et okei hyvä on. Et oke, mä lähden menneen sitten, ei siinä mitään. Sen jälkeen kaikenlaista... Seurustelin yhren iäkkään kanssa ja se otti yhteen asuntoon. Yritettiin töitäkin tehdä ja kaikenlaista... Mä oon tässä näitten päihteiden kanssa – tilanteet vaan jotenkin aina riistäytyy käsistä.

Kotoaan lähdettyä Airi on ollut koko ajan asunnottomuuden polulla ja päihteidenkäyttö, huumeet ja alkoholi, ovat hallinneet Airin elämää. Airi kertoi, että välillä on ollut asunto, vähän töitä, koulut-

tautumista ja hän on yrittänyt päästä eroon päihteistä. Kaikki yritykset ovat kuitenkin kariutuneet, ennemmin tai myöhemmin. Airi kertoi, ettei enää tiedä mitä seuraavaksi keksisi. Mutta tarinalle ilman vaihtoehtoja tyypillisellä tavalla, Airilla on kuitenkin eräs tärkeä asia.

Sitten eräs asia, josta mä – itsensä toteuttaminen. Minulta on joskus kysytty sitä, että millä tavalla haluatte toteuttaa itseänne. Mä olin kerta kaikkiaan niin sekasin, etten mä saanut sanaa suustani. Mut tiän nyt mitä se on, se ois lukeminen. Ihan todella. Et siks just se ammattimeininki, et jonkinlainen...

Airi oli huomannut, että hän pitää lukemisesta ja se on hänelle tärkeä asia. Hän on miettinyt, että hän voisi hankkia itselleen kunnollisen koulutuksen ja saada elämänsä muut asiat sitä kautta järjestykseen.

Kristian kertoi haastattelussa hyvin vähän ajasta ennen asunnottomuutta. Hän oli kuitenkin asunut vanhempiensa kanssa tultuaan täysi-ikäiseksi, jonka jälkeen Kristian opiskeli taidetta sekä historiaa. Kristian kuvaili, että hänen perheensä ajatteli Kristianin olevan ”taideopiskelija, joka juo liikaa”. Kristian oli 25-vuotias päätyessään asunnottomaksi ja sen jälkeen hän ollut asunnottomana 5 vuotta.

Mä jouduin asunnottomaks ekaa kertaa, tää johtu lapsen äidin kanssa erosta, eli mun, meidän perhe hajos. Sen jälkeen oli semmosia asunnottomia jaksoja ja sitten mä sain oman pienen asunnon, jossa mä asuin kaks vuotta yhteensä, kunnes mä jouduin asunnottomaksi. Ja aika siis hyvinkin perinteisesti, mä voin pitää sitä perinteisenä, koska mulle on ehkä käyny useimmiten näin.

Kristianin perheen hajoamisen myötä hän on jäänyt asunnottomuuden kierteeseen, aina välillä saanut asunnon, mutta menettänyt sen. Haastatteluhetkellä Kristianilla oli asunto, mutta hän itse arveli, että tuskin asuu siinäkään pitkään. Kun Airin tarinassa lukeminen oli apukeino jaksaa jatkamaan, Kristianilla on haave elää jälleen lapsensa kanssa.

Mut siihen toi kämppäkin, kaikki itseasiassa mitä mä yritän järjestelmällisesti tai rakentavasti niin mä oon lähempänä sitä et mä saan tavata lapseni. Kyl se pitää rauhallisesti ottaa eikä se auta et mä mietin, et kuinka kauan siitä on aikaa kun mä näin häntä viimeks... Et ei se hetkekskään voi jäädä itselle epäselväks mikä on maailman kivoin asia.

Tarinassa ilman vaihtoehtoja ei toiveena ole paluu entiseen, toisin kuin tarinassa virheestä, vaan tarinan päähenkilö toivoo asiansa järjestyvän niin, että hän saisi tehdä itselleen tärkeitä asioita. Usein tavoite nähdään korkeaksi, mutta tarinan päähenkilö ymmärtää, että hän ei voi saada kerralla kaikkea ja tavoitteen saavuttamiseksi pitää tehdä töitä.

Kolmas asiantuntija, Tuomas, kertoi, kuinka hänellä on nyt asunto. Ensimmäisellä kerralla hän oli jäänyt asunnottomaksi, koska vuokrat jäivät maksamatta kun rahat olivat menneet huumeisiin. Koska Tuomas oli nuori, sosiaalityöntekijä järjesti hänelle asunnon tamperelaisesta hotellista. Asunnottomaksi päättymisen tarinassa ilman vaihtoehtoja vastuu asunnottomuuden polulla ajautumisesta ja jäämisestä ei ole tarinan päähenkilöllä. Airin tarinassa vanhemmat, Kristianin tarinassa parisuhde ja Tuomaksen tarinassa ensin olivat huumeet ja sitten kaverit.

Siellä tuli sit häiriöö, ei mun kautta mut sen takia että mun kaverit kävi kyselemässä mua koko ajan ihan sekasin, ne oli tehny siellä jotain kai, mähän ne syytteet sain siitä.

Tuomaksenkin polku on muodostunut pitkäksi ja ailahtelevaiseksi niin kuin kahden muun asunnottomuuden asiantuntijan. Tuomaskin kertoi, että kaikenlaista on yritetty ja kokeiltu. Kysyin Tuomakselta hänen unelmistaan ja haaveistaan. Hän kertoi toivovansa asioidensa järjestyvän niin, että hän saisi asiat kuntoon ex-tyttöystävänsä kanssa ja Tuomas voisi jälleen tavata lastaan.

Kaikki kolme tarinatyyppeä, tarina valinnasta, virheestä ja ilman vaihtoehtoja, antavat hieman erilaiset eväät asunnottomuuden polulla kulkemiseksi. Toisille matka on hieno kokemus, toisille se on raskas ja kivinen tie, jossa jatkuvasti saa kamppailla selviytyäkseen.

5.1.2. *Pahamaineiset matkaseuralaiset – päihteet ja raha*

Läpi asunnottomuuden polun, aina ensimmäisistä askeleista viimeiseen määränpähän asti matkaseurana ovat päihteet ja rahankäytön vaikeudet. Haastattelemistani kahdeksasta asiantuntijasta ainoastaan yksi kertoi olevansa matkalla ilman päihteitä, mutta hänelläkin oli ollut rahankäytön kanssa ongelmia. Asunnottomuus, päihteet ja rahankäyttö muodostavat kolminaisuuden, jota on vaikea särkeä. Jokaisessa asunnottomuuden käänteessä matkaseuralaisilla on oma rooli, ne ovat joko aiheuttamassa asunnottomuutta, pitävät matkajaan asunnottomuuden polulla tai ajavat kohti umpikujaa. Asiantuntijoiden kokemusten mukaan matkaseuralaisista ei ole aiheutunut mitään hyvää, korkeintaan niiden avulla on voinut hetken aikaa unohtaa kaiken. Aineistoa analysoidessa asunnottomuutta, päihteitä ja rahankäyttöä tuntui vaikealta erotella toisistaan.

Haastatteluissa päihteet nousivat esiin useaan kertaan tarinoiden eri vaiheissa ja jokaisessa haastattelussa alkoholi tai huumeet olivat puheenaiheena, vaikka en päihteiden käytöstä kysynyt mitään. Niiden merkitystä asunnottomuuteen ei varmasti voi liikaa korostaa. Voisin kirjoittaa kokonaan oman tutkielman päihteiden vaikutuksesta asunnottomuuteen, mutta tässä yhteydessä tuon kuitenkin esiin vain niitä päihteidenkäyttöön liittyviä asioita, jotka suoranaisesti liittyvät asunnottomuuden polulle ajautumiseen ja siellä pysymiseen.

Eräs asiantuntijoista kuvaili, kuinka ongelmat nivoutuvat toisiinsa ja asunnottomuus, päihteet, työkyvyttömyys ja taloudelliset vaikeudet ovat yhteensattumien summa. Hän kertoi, kuinka juomisen takia elimistö menee sekaisin, tulee unettomuutta, päivärytmi menee sekaisin ja pahaa oloa yrittää paikata juomalla entistä enemmän. Päihteiden takia toimintakyky heikkenee, asioiden hoitaminen vaikeutuu, omat toimintamallit katoavat ja lopulta motivaatio katoaa.

Eikä kyse oo siitä, että minä en olis pystynyt raha-asioita hoitaa, yleensä oon hirveen tarkka. Mut tietyt päihdykkeet, päihdeaineet, saa ihmisessä sen aikaan, että kerta kaikkiaan ei enää välitä mistään.

Aineistossa nousi esiin kaksi keskeistä syytä asunnon menettämiseen, joista molemmat liittyivät päihteisiin, joko vuokranmaksuun tarkoitetut rahat menivät päihteisiin tai asunnossa häiriköitiin. Haastattelemillani asiantuntijoilla tuloina olivat työmarkkinatuki, työkyvyttömyyseläke tai toimeentulotuki, yhdellä omasta yrityksestä saatavat tulot sekä asumistuki, jos asiantuntijalla oli asunto.

Lisäksi jotkut tekivät pimeästi töitä ja joku myy varastettua tavaraa. Pimeästi tehty työ ja varastelu eivät kuitenkaan olleet ainoa tulolähde vaan lisä muualta saataviin etuuksiin. Yksi asiantuntijoista kuvaili, kuinka hänellä meni rahaa huumeisiin aiemmin jopa 300 euroa viikossa. Hän kertoi vaihtaneensa päähuumetta ja ymmärtäneensä, kuinka paljon rahaa kului.

Kyllä siihen aineeseen meni paljon rahaa, varmaan yhden omakotitalon rahat tuli vedettyä tossa. Ois sen rahan voinu paremminkin käyttää.

Eräs tutkimushenkilöistä kertoi hänellä olleen useita vuokra-asuntoja, mutta ennemmin tai myöhemmin hänet on häädetty, koska vuokrat on jäänyt maksamatta. Hän kertoi ensimmäisestä asunnostaan ja kuinka aluksi, parin kuukauden ajan, vuokranmaksut oli hoitunut ja asuminen omassa asunnossa oli sujunut hyvin. Kunnes edessä oli paluu asunnottomuuden polulle.

Mut sitten tuli joku tilanne, en muista enää mikä se oli, on ollu varmaan jotain hyvää douppia, mä oon lyöny siihen rahat kiinni. Jäänyt sitten vuokra maksamatta, no en mä sillon vielä lentänyt pihalle – se sano (vuokranantaja), et irtisanoo jos tällee jatkuu, sillaihan se sitten jatku ja se irtisanottiin. Sitten mä olin taas sillä tiellä.

Tampereella vuokrat ovat korkeat ja yhden kuukauden rästiin jäänyttä vuokraa ei hetkessä makseta takaisin. Vuokravelkaa voi kertyä myös salakavalasti. Eräs asiantuntija kuvaili osuvasti, kuinka pienistä summista muodostuu vähitellen isoja ja lopulta johtaa asunnon menettämiseen.

On tullu joku raha työkkäri, yleensä työkkäri, tai palkka. Kattoo, että vuokra on, sanotaan 430, sä saat 500 euroo. Sä et jotenkin halua maksaa sitä 430 euroo vaan on perjantaina ja miettii, mä oikeestaan haluun koko huntin, koska kyllä mä nyt huntin tarviin. Mä saan kerran kuukaudessa rahaa ja jos mä en ota hunttia käteen niin mä tuun hulluks. Jätät sen kolmekymppiä maksamatta, sitten se jää siihen, okei. Seuraavaks vaan se on, ei se oo kun 30 enemmän, mut se on kuukauden päästä taas kolmekymppiä enemmän. Jää niitä pieniä osia ja pikku hiljaa se kasvaa satasiin.

Mä katon tyyliin, että yks piste on siinä kun yks kokonainen vuokra on maksamatta. Ja on seuraavan kuukauden vuokranmaksupäivä eli tulee toinen maksamaton vuokra. Siinä kohtaa tekee sen päätöksen, ettei maksa sitä ollenkaan. Jättää sen ja aika usein

valheellisesti päättää ja kuvittelee sijoittavansa rahat johonkin, tekevänsä hirveen nousun sitten joskus.

Toinen syy asunnon menettämiseen päihteiden takia oli hädän saaminen. Esittelen myöhemmin asunnottomuuden polulle tyypillistä kämpästä kämppään kiertelyä. Kun joku saa asunnon, tulee siitä majapaikka myös kavereille. Vuokraa maksetaan tarjoamalla huumeita. Toiseksi kun asunnossa on paljon ihmisiä ja asuntoon kulkee paljon ihmisiä, naapurit kyllästyvät jatkuvaan häiriköintiin ja tekevät valituksen.

Yksi asiantuntijoista oli juuri saanut asunnon ja hän koki, että tällä kertaa kaikki voi pikku hiljaa alkaa järjestyä parempaan suuntaan. Kun kysyin häneltä millaista tukea ja apua hän kokee tarvitsevänsä, jotta saisi asunnon pidettyä, nousi esiin huoli asunnottomuuden matkaseuralaisesta.

Siitä on kysymys. et kuinka mä pystyn pitämään raha-asiat niin, että en tee mitään tyhmää. Ei ois mitään velkoja maksamatta. Nytkin on velkaa jonkun verran, että se menee sitten semmoseen.

Päihteet liittyvät tiivisti asunnon saamisen problematiikkaan, nykyisen asuttamismallin mukaisesti päihteettömyys on ehto erilaisten asumispalvelujen saamiseksi ja matkalla kohti omaa asuntoa. Lisäksi puuttuvat luottotiedot vaikeuttavat asunnon saantia yleisiltä asuntomarkkinoilta.

5.2. Asunnottomuuden polulla

Kertomuksen keskikohta kuvaa elämää asunnottomana, millaista elämä on sen jälkeen kun on päätyntynyt asunnottomuuden polulle, millaista on kulkea asunnottomuuden polulla ja millaisia asioita siihen liittyy. Esittelin tutkimuksen alussa eurooppalaisen asunnottomuuden typologian, ETHOKSEN, jossa asunnottomuutta on määritelty suhteessa tilaan. Typologiaan pohjautuen esittelen asunnottomuuden polun vaiheita tilojen ja paikkojen mukaisesti, vaikka keskiössä onkin kokemukset näistä paikoista ja samalla asunnottomana olemisesta. Tutkimushenkilöt kertoivat tarinaa paikkojen kautta, miten he olivat päätyneet niihin ja mitä sen jälkeen tapahtui. Asunnottomuuden asiantuntijat toivat esiin hyviä ja huonoja puolia näistä paikoista ja samalla perustelivat miksi asunnottomuuden polku jatkui. Turvatonta asumista kuvaa seuraavassa ensimmäinen luku, toinen luku yhdistää asunnottomien ja ulkona asuvien ryhmän, kolmas kertoo myös asunnottomien ryhmästä. Sen sijaan neljäs luku tuo esiin uuden tyyppisen asunnottomuuden käsiteryhmään. Asunnottomuuden polulla – luvussa olen häivyttänyt tarinan kertojien nimet, sillä asunnottomaksi päättymisen tarinoilla ei ole yhteyttä siihen, millaisia kokemuksia erilaisista asunnottomuuden paikoista on.

5.2.1. *Toisten nurkissa*

Mä en oo periaatteessa ollu asunnoton, koska mulla on aina johonkin kämppään avaimet ollu ja joku kaveri on aina majottanu.

Asunnottomuus ajatellaan usein tarkoittavan kadulla, teltassa tai metsässä yöpymistä, asunnottomalla on vain taivas kattona. Myös haastatelluista asunnottomuuden asiantuntijoista osa ajatteli, että kun viettää yöt jonkun luona ei varsinaisesti ole asunnoton. Tai asunnottomuutta on monitasoista ja kaikista heikoimmassa tilanteessa ovat he, jotka joutuvat yöpymään omasta tahdosta riippumatta ulkona. Kuitenkin vain yksi haastatelluista on viettänyt pääasiassa yhden ystävän luona suurimman osan asunnottomuuden ajasta. Kaikki tutkimushenkilöt olivat viettäneet suurimman osan asunnottomuuden ajan kaverin tai muun tuttavien luona.

Mulla oli kolmen eri kaverin kämppään avaimet, että mä pystyin meneen nukkuun. Kun mä en oo sillai pettäny kenenkään luottamusta niin mulle pysty luottaan avaimen. Ei oo tarvinnu kadulla nukkua tai muuten.

Toisten luona majailussa on siis hyvänä puolena se, ettei tarvitse yöpyä kadulla tai kriisimajoituksesta. Lisäksi haastatteluissa nousi esiin hyvänä puolena se, ettei tarvitse olla yksin.

Mä alan kaipaamaan jotain juttuseuraa tai jotain, en mä mitään telkkarii kato tai sitten pelaa jotain pleikkarii ittekseen. Ei jaksa.

Siihen toisten luona majailun hyvät puolet loppuivatkin. Toisten luona asumiseen liittyy useita erilaisia haasteita. Ensinnäkin toisten luona majailusta tulisi antaa jonkinlainen korvaus. Usein varsinainen vuokranmaksu on mahdotonta, asuminen on luvatonta, joten vuokrasopimusta ei ole ja ilman vuokrasopimusta ei saa voida saada toimeentulotukea tai asumistukea. Korvaus asumisesta hoidetaan muulla tavoin, kuten tarjoamalla asunnon haltijalle huumeita ja varastettua tavaraa. Yksi haastatelluista naisista kuvaili, kuinka hän on sopinut korvauksesta asumisesta.

Minun ei tarvi hänelle mitään maksaa vaan mä ainoastaan ostan siihen asuntoon ruuan, pidän puhtaana ja tälle. Että mä maksan sillä sen. Ostan ruokaa joka tilistä, rahasta mitä mä saan korvausta. Täytän jääkaapin ja tollee.

Toiseksi toisten nurkissa pyörimisessä raskaaksi koettiin se, ettei tiedä tarkalleen kuinka pitkään asunnossa pystyy olemaan. Eräs haastatelluista kuvaa, kuinka hän oli pidemmän aikaa majoillut ystävänsä tuetussa asunnossa. Varsinaista asukasta ei ollut näkynyt pitkään aikaa, joten viranomaiset olivat menneet käymään asunnolla ja löytäneet asunnolta ainoastaan haastateltavani. Tiedossa oli äkkilähtö. Tämän jälkeen hänellä olikin edessä taas kiertelyä.

Sen jälkeen onkin ollu sitten pitemmän aikaa semmosta epämäärästä siellä täällä toisten nurkissa pyörimistä. Just sillai, että reppuselässä suunnilleen et jossain sillai pääsääntöisesti pyrki pitämään tavarat, vaatteet yhessä paikassa vaikka olikin muualla öitä.

Myös kolme muuta haastatelluista kertoi juuri tavaroiden säilyttämisen vaikeudesta toisten nurkissa asuessa. Koska tilat ovat ahtaat, kaikki tavarat eivät yleensä mahdu yhden kaverin asuntoon. Osa tavaroista aina hukkuu. Osa saattaa löytyäkin, mutta sitten taas pitää kantaa tavarat seuraavaan nurkkaan ja taas ollaan alussa. Niin kauan kun majoilee toisten nurkissa, mitään omaisuutta ei kannata kerätä.

Ois se kyllä kiva taas pitkästä aikaa saada sillai pakata omiin kaappeihin omat vaatteet eikä aina kierrellä sillai et missäs mulla muuten oli se paita... niin joo, se on varmaan siel pesussa, pitää mennä katteleen. Eiku ei se oo täällä. Ja loppupeleissä kaikki tavarat on hajaantunu joka puolelle. Mut sen takia mä en kerää mitään. Mä en hommaa mitään telkkareita ja mitään tollasia ennen kun mulla on paikka mihin laittaa ne. Jos mulla on joku pieni soppi tai sohvannurkka joltain niin sanotusti vuokrattuna niin en mä ala sinne viemään, sisustaan mitään.

Kolmanneksi toisten nurkissa asuminen on haastavaa tilojen ahtauden takia. Tilojen ahtautta kuvaa erään asunnottomuuden asiantuntijan kertomus tämän hetkisestä majapaikastaan. Hän majoilee ystävän luona, jolla on yli 50 neliömetrin kaksio. Kaksi ihmistä mahtuu mukavasti, mutta vuokralaisen ja asiantuntijani lisäksi asunnossa asuu neljä muuta ihmistä. Eli kuusi ihmistä kaksiossa. Lienee ymmärrettävää, että ”*sukset saattavat mennä ristiin*”, kuten asiantuntija kuvailee. Pienessä asunnossa majoilemiseen liittyy muitakin ongelmia.

Hänellekin on vähän vaikeeta kato kun mä oon nainen ja hän on mies. Että mullakin on vähän vaikeeta olla siinä asunnossa. Ja mulla on mies aika mustasukkanen.

Toisten nurkissa yöpyminen näyttäytyi asunnottomuuden yleisimpänä muotona. Se koetaan siinä mielessä hyväksi vaihtoehdoksi, että saa olla neljän seinän sisällä, lämpimässä ja suojassa virkavallalta ja paheksuvilta katseilta. Lelander (2003) on havainnut, että asunnot, joissa käytetään huumeita ja majoilee paljon ihmisiä, ovat kuin luolia, joissa elää oma pieni yhteisö. Kaikki ovat samanlaisessa asemassa ja syntyy illuusio olemassaolosta ilman jatkuvia huolia ja ongelmia. (Mt.,51.)

5.2.2. *Kauheat paikat – kokemukset asumispalveluista*

Pohjoismaissa, kaikkein voimakkaimmin Ruotsissa, on käytössä asunnottomuuden poistamiseksi porrasmalli. Porrasmalli rakentuu kolmesta tasosta: ensimmäinen on asuntola eli yhteismajoitus, toinen porrass on tukiasunto ja kolmantena on itsenäinen vuokra-asunto. Malli rakentuu ansaitsemis- ja kuntoutumisasiologian näkökulmasta eli sosiaalisen kuntoutuksessa etenemisen myötä vähitellen ansaitaan oikeus omaan asuntoon. Asumisen porrasmalli on saanut osakseen runsaasti kritiikkiä. On arvioitu, että pahimmillaan porrasmalli ylläpitää pitkäaikaisasunnottomuutta, sillä yksilön ja palvelujärjestelmän puutteellisten valmiuksien vuoksi portailta tiputaan uudelleen ja uudelleen, useimmiten vielä suoraan kadulle. Ensimmäisen portaan asuntolamajoituksessa korostuu suunnitelmallisuus tuesta kohti seuraavaa porrasta ja itsenäistä asumista korostuu. Käytännössä kuitenkin asuntolat näyttävät sosiaalisten ongelmien säiliöinä, jossa asutetaan suurissa saleissa ihmisten kanssa, joilla on monenlaisia mielenterveysongelmia ja päihteiden väärinkäyttöä. Usein asuntoloiden tilat ja henkilöstöresurssit ovat puutteellisia. (Nimi Ovessa 2010; Granfelt 2003, 29–30.) Tampereella ensimmäisen portaan kriisimajoitusta tarjoavat Tampereen asumispäivystys sekä Naisten suojakoti. Naisten suojakodissa asumisesta ei kertomuksissa puhuttu, joka osittain johtunee siitä, että haastatelluista vain kaksi oli naisia.

Toisen portaan tukiasumisesta on hyvin monentyppistä, se voi tarkoittaa itsenäistä asumista sisältäen sosiaalityöntekijän käynnit ongelmatilanteessa, mutta tuettu asuminen voi tarkoittaa yhteisöasumista, jossa henkilökunta on läsnä ympärivuorokautisesti. Keskeistä toisen portaan tukiasumisesta on kyetä löytämään oikea suhde tuen tarpeen ja itsenäisen selviytymisen välille. Pääsääntöisesti toisen portaan tukiasumisen voi jakaa kolmeen eri tasoon: tukiasumiseen, palveluasumiseen ja tehostettuun palveluasumiseen. Tukiasumisesta asukas asuu itsenäisesti ja huolehtii omatoimisesti arjen askareista, mutta asukkaalla on päivittäin mahdollisuus työntekijään tukeen ja ohjaukseen. Tuki kohdistuu asumistaitoihin, elämänhallintaan ja sosiaalisiin suhteisiin. Palveluasumisesta asukas tarvitsee säännöllisesti tukea ja ohjausta parantaakseen arjen valmiuksia. Usein palveluasumiseen liittyy kuntoutus esimerkiksi päihde- tai mielenterveysongelmasta. Kolmas taso, tehostettu palveluasuminen on tarkoitettu asukkaille, joiden toimintakyky on heikentynyt niin, että he tarvitsevat ympärivuorokautista ohjausta ja hoivaa. Tampereella eriasteista tuettua asumista tarjoavat useat palvelutuottajat, kuten A-kilta, Pirkanmaan sininauha ja Vuohenojan palvelutalo. Eri asumispalveluilla on oma funktio ja tarkoin määritelty asiakasryhmä ja useimmiten ehtona on sitoutuminen päihteettömään elämään. Samalla tavoin kuin ensimmäisen portaan asuntolat, tutkimushenkilöt kokivat

myös tuetun asumisen heille toimimattomaksi vaihtoehdoksi. Yksi haastatelluista kuitenkin muistutti, että ”ei pidä yleistää näitäkään asioita, niin monta on ihmistäkin ja niin monta on tapaa ja syytäkin.”

Asunnottomuuden polulla haastateltaville on tarjottu kriisimajoitusta sekä eriasteista asumispalvelua ratkaisuna kohti asumista. Haastateltavat oli ohjattu joko suoraan vankilasta tai oman sosiaalityöntekijän kautta asumispalveluihin tai kriisimajoitukseen. Eräs asunnottomuuden asiantuntijoista vertasi kriisimajoitusta sairaalaan, kuinka jo muutamassa tunnissa sairaalassa tulee tunne, että sieltä haluaa mahdollisimman nopeasti päästä pois ja siellä ollaan vain jos on pakko.

Hyvin nopeasti sairaalassa tekee semmosen päätöksen, että tänne tullaan seuraavaks kuolemaan. Ja ensisuoja on vähän niinku sitä edeltävä paikka. Kyllä täytyy aika rankasti valita tiensä, että joutuu ensisuojaan – tai joutuu, se on valinta mikä varmaan on ihan helppo valinta siinä vaiheessa kun sen polun on valinnut. Ei vittuakaan kiinnostais.

Kaksi muuta asiantuntijaa toivat samalla tavalla esiin kantansa asumispalveluiden viimesijaisuudesta. Heillä ei ollut omakohtaista kokemusta mistään asumispalvelusta, mutta kavereiden kautta olivat kuulleet palveluista ja tehneet päätöksen.

Mä oon päättänyt et atomikylään ja tommosiin mä en suostu muuttaan. Mä olin mieluummin asunnottomana kun halusin jostain sieltä mitään kämppää.

Ettei tarvi mennä sinne Hervannan mikä se nyt onkaan, mennä sinne märkäpuolelle, mä vaikka mieluummin nukun rapus.

Atomikyläksi kutsutaan Tampereen Nekalan kaupunginosassa sijaitsevaa parakkirivitaloaluetta, jossa muun muassa Tampereen A-kilta tarjoaa tukea asumiseen. Atomikylä tunnetaan yhtenä Tampereen huonomaineisimpana asuinalueena. Toisessa tekstilainauksessa viitataan uuteen Tampereen asumispäivystys ja tukiasumisyksikköön (TASTU), joka on matalan kynnyksen asumispalveluyksikkö. Yksikköön voi mennä päihtyneenä ja päihtyneille on oma osasto, jota haastateltavani kutsuu märkäpuoleksi. Lisäksi yksikössä on päihteistä toipuvien osasto sekä tukiasuntoja.

Yksikään haastatelluista ei kokenut kuntouttavaa tai tukiasumista toimivaksi tai hyväksi ratkaisuksi itselleen. Haastatteluissa nousi esiin muutamia syitä, miksi asumispalvelut koettiin toimimattomiksi

ratkaisuiksi. Kolme asiantuntijoista kuvaili toisten ihmisten tekevän kriisimajoituksesta ja asumispalveluyksiköistä epämukavia. Oma rauha ei saa ja ympärillä on jatkuvasti hälinää. Yksi asiantuntijoista kuvaili, kuinka riittää, että huonetoveriksi osuu ”örisiä”, joka juttelee mitä sattuu, vaikka muuten olisikin rauhallisempaa. Kun kriisimajoitukseen voi mennä päihtyneenä, voi siinä olla omat huonot puolet toisten kannalta.

Haisee ihan vitun hirveelle ja jengi on vieressä ihan kauheita ääliöitä, sekopäitä. Ja jankuttaa samoja asioita ja huh huh... Kauheita paikkoja.

Toiseksi asumispalvelut koettiin huonoksi vaihtoehdoksi, sillä ne vaikuttivat toimeentulotukeen. Yksi tutkimushenkilöistä kertoi, ettei viihtynyt asumispalvelussa ja hän kertoi viettäneensä päivät kaupungilla. Hän kävi vain silloin tällöin nukkumassa tukiasumisyksikössä. Asumispalvelussa kirjoilla oleminen kuitenkin vaikutti hänen toimeentuloon.

Sit siinä oli vielä semmonen huono puoli, et kun siellä oli niin laskettiin toimeentulotuki pienemmäks sen takia kun siellä saa ruuat. Vaikka mä en syönyt siellä, mikä oli aika hullua. Mä sain vaan jonkun 110 euroo, en sen enempää. Ja sit jossain vaiheessa mä kirjauduin sieltä pois.

Asumispalvelut, jotka eivät muutenkaan koettu erityisen viihtyisäksi, ovat kuitenkin maksullisia, samoin kuin asuminen ylipäänsä. Myös toinen asiantuntija oli todennut, että hänen ei yksinkertaisesti kannata lähteä ystävän luota asumispalveluiden hintojen takia.

Ne sano (puoliso ja hänen ystävä), että sä et mihinkään suojakodille lähde. Se on sen 400 euroo, et eihän sulla jää kun semmonen 100 euroo käteen kun ne vie kaikki. Totta-han se on. Enhän mä saa sillä ittelleni mitään.

Kolmanneksi asumispalveluihin liittyy erilaista kuntoutusta ja ohjausta asuttamisen porrasmallin kuntoutustavoitteiden mukaisesti. Samalla myös kontrollin merkitys korostuu kun asumistaitojen lisäksi pyritään tukemaan päihteetöntä elämää. Eräs asiantuntijoista oli ohjattu vankilajakson jälkeen suoraan tuettuun asumiseen ja kertoi kokemuksistaan.

Se oli semmonen paikka, missä piti antaa kusitestejä, ei saanu käydä vieraita kylässä eikä mitään sellasta. Siellä sai vaan vasikoida jos jonkun muun luona oli käynyt vieraita.

Se oli mun mielestä kamala paikka. Menin vahingossa suoraan vankilasta sinne kun mä en tajunnu, että se on niin sekava paikka.

Asumispalveluihin liittyvä tiukat säännöt ja kontrolli koettiin huonoksi. Tekemistä valvotaan jatkuvasti ja ulkopuolelta määritellään mitä saa ja mitä ei saa tehdä. Voisi siis ajatella myös niin, että asumispalvelun tarjoajan ja asukkaan näkemykset asumisesta eivät täysin kohtaa. Esiin nousi myös toisenlainen näkökulma kontrolliin liittyen, jos säännöt on niin miksi niitä saa rikkoa.

H: Siellä mulle kerrottiin, että kahdesta retkahduksesta lentää ulos ja mä en pidä – se ei siis saanut mun kunnioitusta se paikka. En mä voi ottaa tosissani sellaista paikkaa, joka hyväksyy lipsahdukset.

T: Siis nimenomaan niin päin, että hyväksyy niitä lipsahduksia?

H: Just niin, että jos siellä täytyy olla selvinpäin niin silloin mä katon, että ollaan selvinpäin tai lähetään meneen.

Asumispalvelukokemukset olivat siis pääasiassa melko negatiivisia ja kukaan asiantuntijoista ei ollut kokenut saaneensa niistä apua asunnottomuuteen tai päihteettömään elämään. Asiantuntijat kokivat raskaaksi sen, että asuntoa ei saa ilman, että sitoutuu päihdekuntoutukseen. Toisaalta paikoissa, joihin sai myös tulla päihtyneenä, oli rauhatonta. Poikkeuksellisesti muihin asumispalveluihin, sosiaalinen isännöinti koettiin hyväksi vaihtoehdoksi. Palaan sosiaaliseen isännöintiin vielä analyysin loppupuolella.

5.2.3. Vankila polun varrella

Vankien kokemaa asunnottomuutta on sivuttu viime vuosina useammassakin tutkimuksessa. Yksi tuoreimmista ja aihetta laajasti käsittelevistä teoksista on Granfeltin (2003) tutkimus asunnottomuudesta vankien kokemana. Tutkimuksessa on tarkasteltu asteittaista vapautumista, erilaisia asumis- ja toimintamalleja sekä asumisen vaihtoehtoja vankilasta vapautuessa. Tutkimuksen mukaan tällä hetkellä erilaisissa kuntoutusohjelmissa asumisen merkitys on vähäinen ja päähuomio kuntoutuksessa liittyy päihdeongelmaan, kognitiivisten taitojen vahvistamiseen ja työllistymiseen. Tutkimuksessa esitellään erilaisia asumisen malleja vankilasta vapautuessa ja painotetaan sitä, että jos vankilasta vapaudutaan asunnottomaksi niin rikos- ja päihdekierteen jatkuminen on vääjäämätöntä. Granfelt korostaa, että asumista ei tulisi kytkeä tavoitteeseen päihdeidenkäytön lopettamiseksi, myös vaikeas-

ti päihdeongelmallisille tulee turvata asuinolot, jotka mahdollistavat vähitellen vastuunottamisen omasta elämästä. Toisaalta asuttamisen porrasmalli ja eriaisteiset tuet asumiset sopivat osalle vapautuvista vangeista. (Mt., 65-77.)

Tutkimukseni aineisto myötäilee Granfeltin (2003) havaintoja. Kohtaamistani asunnottomuuden asiantuntijoista neljä kertoi olleensa jossakin vaiheessa asunnottomuutta vankilassa. Vankilajaksot ovat olleet pääasiassa melko lyhyitä, muutaman kuukauden mittaisia. Haastattelemani tutkimushenkilöt olivat joutuneet vankilaan maksamattomien sakkojen takia, huumausainerikosten sekä varkauksien takia. Kuten jo aiemmin kerroin, haastattelemillani asunnottomuuden asiantuntijat olivat käyttäneet, ja käyttävät edelleen, aktiivisesti päihteitä. Myös vankilassa ollessaan kertomansa mukaan he olivat jatkaneet huumeiden käyttöä eivätkä vankilajakson jälkeen olleet motivoituneita päihteidenkäytön lopettamiseen. Vankilatuomiot näyttäytyivät aineistossa sivupolkuina, pakollisina suuntina, jonka jälkeen polku voi kääntyä kohti asumisen polkua, mutta todennäköisemmin tilanne pysyi ennallaan. Kukaan haastatelluista ei ollut menettänyt asuntoa vankilatuomion seurauksena tai sen aikana, joten asunnottomuuden polku ei alkanut vankilasta.

Yhdelle haastatelluista vankilajaksot ovat tuoneet muutoksen asunnottomuuden polulla. Hänellä oli taustalla pitkä vankilakierre. Asiantuntija kertoi, että viimeisimmän pidemmän vankilatuomion jälkeen hän oli tehnyt ratkaisun, joka vaikutti myös asunnottomuuden polkuun.

Mä kävin Tampereelta hakeen piriä niin vein sen kotipaikkakunnalle ja myin sen siellä hyvällä katteella – Ja sit mä jäin kiinni, se oli 2001. Sattu semmonen viimenen isompi jupakka. Sen jälkeen mä päätin, että mä muutan vittuun sieltä. Muutin sitten tänne kun pääsin vapaaksi.

Tuomion jälkeen asiantuntija oli muuttanut Tampereelle. Se ei kuitenkaan jäänyt hänen viimeiseksi tuomioksi vaan hän oli joutunut vielä myöhemmin vankilaan. Tampereella kuitenkin hänen asiansa alkoivat vähitellen järjestyä parempaan suuntaan eikä hän ole ollut vankilassa useampaan vuoteen. Haastattelussa hän totesi, että ilman vankilatuomiota ja Tampereelle muuttoa hän todennäköisesti jatkaisi ”entistä elämäänsä”.

Pääasiassa vankilajaksot koettiin pakollisiksi käynneiksi, joilta ei voi välttyä. Yksi asunnottomuuden asiantuntijoista vertasi vankilaa samanlaiseksi kokemukseksi kuin asunnottomuus, erilainen kokemus, jonka kyllä olisi myös voinut jättää väliinkin. Vankilassa ollessa asunnottomille vangeille

pyritään järjestämään jonkinlainen asumisratkaisu vankilasta vapautuessa. Kaksi asiantuntijaa oli vankilajakson jälkeen palannut takaisin asunnottomiksi, majoilemaan ystävien luo ja elämä oli jatkunut entisellään. Toiset kaksi tapaamaani asunnottomuuden asiantuntijaa oli ohjattu vankilasta suoraan eri asumispalveluihin. Asumispalveluihin liittyvistä kokemuksista kerroinkin jo aiemmin, haastattelemi asiantuntijat eivät pitkään viihtyneet niissä paikoissa. Yksi asunnottomuuden asiantuntijoista sai tai joutui vankilatuomio jälkeen rikosseuraamuslaitoksen asiakkaaksi, mutta sekään ei tuonnut suoranaista muutosta hänen asunnottomuteen.

5.2.4. *Kämpästä kämppään*

Kuten alussa kävi ilmi, asunnottomuutta pyritään vähentämään järjestämällä enemmän vuokra-asuntoja asuntomarkkinoille. Asunnottomuuden polun kertomukseen kuuluu, että jossakin vaiheessa asunnottomuutta asunto järjestyy, mutta se myös menetetään syystä tai toisesta. Aineistosta nousi esiin neljä keskeistä syytä asunnon menettämiseen. Ensinnäkin useimmiten syyllisinä olivat matkaseuralaiset, päihteidenkäyttö aiheutti erilaisia levottomuuksia asunnolla ja edessä oli häätö. Toisaalta vuokranmaksuun tarkoitetut tulot menivät esimerkiksi huumeiden ostamiseen ja vähitellen kertyi vuokravelkaa, joka niin ikään johti häätöön. Päihteiden ja rahankäytöstä johtuvat asunnon menetykset ovat kuitenkin vain osa ilmiötä. Eräälle haastatelluista, tarinoiden Kristianille, oli käynyt parikin kertaa niin, että hänen vuokra-asuntonsa oli vallattu. Hän oli menettänyt ensimmäisen asunnon samalla tavalla ja samoin myös viimeisimmän asunnon. Kristian oli muuttanut Tampereelle, saanut vuokrasopimuksen asuntoon, joka oli hyvällä paikalla ja hän viihtyi hyvin asunnossa. Myöhemmin hän alkoi majoittaa asunnossa ystäväänsä.

Se tavallaan valtasi sen talon multa, mut sillen hän oli jossain psykoosissa tai jotain. – Sitmä aloin hengaamaan semmosen Anni nimisen tytön kanssa ja sit olin siellä enemmän jo pelkästään oman turvallisuuden takia kun näki et toinen on ihan sekasin ja pikku hiljaa siirtelin kamojakin sinne.

Jossakin vaiheessa asunnottomuutta majoillaan ystävän luona, jolla on asunto. Myöhemmin jos ystävä jää asunnottomaksi, on selvää, että hänelle tarjotaan majapaikka. Tilanne voi riistäytyä ja asunnossa asuikin lopulta joku muu kuin vuokrasopimuksen allekirjoittanut.

Kolmas piirre, joka liittyy asunnon saamiseen ja menettämiseen ei ole yksiselitteinen. Asunnon saaminen voi olla helppoa kun on valmis tekemään töitä ja aktiivisesti hakee asuntoa, mutta asuminen on muutakin kuin asunto. Eräs haastattemistani asiantuntijoista olisi saanut vähän aikaa sitten asunnon ja kuvailee asumistaan.

Jotenkin tuntuu se vois mun semmonen koti. Muut on ollu vaan semmosia kämppiä.

Jotta asuminen onnistuisi, tulee asunnosta muodostua koti. Palaan kodin käsitteeseen seuraavassa luvussa, mutta tarkastelen nyt tarkemmin kämppiä. Edellisen kommentin sanonut asiantuntija kertoi asuneensa viidessä eri asunnossa ja päätynt joka kerta uudelleen asunnottomaksi kavereiden nurkkiin. Jostakin syystä asunnoista tulee vain kämppiä, joista palataan takaisin asunnottomaksi. Yhtenä selittävänä asiana nousi esiin, että vuokrasopimukset saattavat olla aika lyhyitä ja täyttä varmuutta ei ole siitä, että asunnossa voi asua vielä vuoden päästäkin. Asuntoon ja asumiseen on vaikea sitoutua jos sen kuitenkin menettää kohta ja sitten itse asiassa onkin aivan sama miten asunnossa elää ja maksaako vuokria. Toinen piirre tulee esiin seuraavan asiantuntijan kommentista.

On totta, et mä haluan sieltä kämpästä pois. Et kun puolentoista vuoden jälkeen saa jonkun asunnon sitä paikkaa tai sitä asuntoa ei varmasti oo valinnu. Ei oo nähnykkään enenkun sen on saanu. Et jos on saanu hoidettua noin takuuvuokrat siihen ja mitkä kaikki välityspalkkiot ja kaikki mahdollinen raha mikä siihen menee niin sit se vaan otetaan. Otetaan vaan vastaan. Mä katon, et tää on kuitenkin semmonen välipysähdyskämpä.

Asiantuntija kertoi, että hän ei ole maksanut itse vuokriakaan, sillä hän pitää asuntoa sosiaalityöntekijän tukemana oleskelupaikkana eikä omana kotina. Kun asunnon järjestää joku ulkopuolinen eikä asukas itse, koettiin asunto vain pysähdyspaikkana ja kommentin sanonut asiantuntija koki olevansa melkein sosiaalityöntekijän holhouksessa. Asunnosta tulee kämpä kun sitä ei saa valita vaan on pakko ottaa se mikä on tarjolla.

Neljänneksi asunnoista saattaa tulla vain kämppiä puutteellisten asumistaitojen vuoksi. Kun on ollut vuosikausia asunnottomana, asiat eivät lähde sujumaan heti niin kuin pitäisi. Yksi haastatelluista on saanut asunnon muutama kuukausi aiemmin ja hän kertoo asumisestaan.

Mä en oo nyt viimeeseen viikkoon ollu siellä. Käytännössä käyn siel kattomassa, et kaikki on kunnossa. Mut kyl mä aika usein nukun siellä. Et kaks tai kolme kertaa viikos kun mä käyn siel, mä yleensä nukun sen 12 tuntii ja syön siellä. En mä kyl oikein osaa olla siellä.

Asumisen taidot saattavat olla ruosteessa, jonka seurauksena asunnossa ei vietä aikaa vaan jatkaa entistä asunnottoman elämää. Kun olin Nervissä etsimässä haastateltavia kuulin paljon tarinoita asunnottomista ja asunnottomuuden kokemuksista. Yhden tarinan mukaan vuosia asunnottomana oltuaan eräs henkilö sai asunnon, mutta koska hän ei ollut tottunut nukkumaan öitä sisällä lämpimässä niin hän nukkui yöt parvekkeella. Toisaalta asuminen ei välttämättä lähde sujumaan, sillä asuminen on muutakin kuin oleskelua neljän seinän sisällä. Pitää imuroida, pestä pyykkiä ja tehdä ruokaa ja huolehtia asunnon viihtyvyydestä. Arjen askareet ovat osa asumista, niistä muodostuu asiantuntijani kuvailema kotileikki.

Mä en vähä niinku osaa semmosta kotileikkii. Et se ei oo mun juttu. Vois se varmaan olla mun juttu jos se jotenkin... tai siis kotileikki on siitä hauska sana, että oikeesti kun mun lapsen äidin kanssa asuttiin yhdessä niin mä kyl varotin häntä, et mä en välttämättä osaa sitä kotileikkii. Ja se tosissaan tuntu siltä, et mun piti leikkii sitä.

Granfelt (2003) on erotellut neljä suhdetta tilaan ja tilan haltuunottoon sosiaalityön työmallina. Ensimmäisenä on suhde omaan sisäiseen maailmaan, kuten päihdekuntoutukseen. Toisena on suhde omaan asuntoon eli arkielämän taitoihin ja asunnosta huolehtimiseen. Kolmantena on suhde lähiyhteisöön ja sosiaaliseen verkostoon ja neljäntenä on suhde yhteiskuntaan, yhteiskuntaan integroituminen esimerkiksi työn kautta. (Mt., 69.) Haastattelemani asiantuntijoiden kommentoissa tuen tarve näyttää kohdistuvan ensisijaisesti suhteeseen omaan asuntoon sekä sosiaalisiin suhteisiin. Ne näyttävät ensisijaisina suhteina, jotka tulevat olla kunnossa ennen kuin kahta muuta suhdetta voi alkaa rakentamaan ja muodostamaan.

Asunnon saaminen on haastavaa, asuntoon tulee mukana päihdeongelmat, rahahuolet, kenties puutteelliset asumistaidot, ristiriitaiset tunteet asunnosta sekä pelko, että joku jälleen valtaa asunnon. Miten saa itsensä uskomaan, että tästä asunnosta voi tulla enemmän kuin kämpä, oma koti. Vai varautuuko taas kerran pahimpaan?

Ei pakkaa kamoja mut tietää koko ajan kuitenkin mitä kamaa ottaa mukaan, kenelle soittaa sitten kun tarvii – Sitten kun se päivä on. On sillai takaraivossa kuvio, mistä ei puhuta. Ite itelleen sanomaton, sitä ei oo kertonu itelle mut tietää, että tekee niin.

Jatkuvien vastoinkäymiset ajavat asunnottomuuden polulla kulkijan epätoivoon ja usko paremmasta vähitellen saattaa alkaa hiipua. Mutta asunnottomuuden polulta on mahdollista palata myös takaisin asumisen polulle, kuten seuraavassa luvussa käy ilmi.

5.3. Asunnottomuuden polulta kohti kotia

Haastattelemistani kahdeksasta asiantuntijasta kolme olivat löytäneet oman polkunsä. Näistä kolmesta yksi oli valinnut täysin omanlaisen reitin ja kaksi muuta olivat asuneet nykyisessä vuokra-asunnossa noin vuoden. Esittelen ensimmäiseksi, kuinka nämä kaksi asiantuntijaa ovat onnistuneet palaamaan asumisen polulle ja millaisin keinoin asunnottomuuden prosessi on tullut päätökseen. Viisi asiantuntijaa, jotka syksyllä 2011 kulkivat asunnottomuuden polulla unelmoivat ja haaveilivat kodista tiedostaen, että kotiin päästääkseen pitää saada asunto. Mietin pitkään, että tulisiko analyysin lopussa palata vahvemmin tarinallisuuteen ja jatkaa ensimmäisen tulosluvun tarinoita. Luovuin kuitenkin ajatuksesta, sillä suurimman osan tutkimushenkilöiden asunnottomuuden prosesseista oli edelleen kesken. Niinpä kertomuksen viimeinen osa on tavallaan läpileikkaus nykytilanteeseen ja suuntaa huomion kohti tulevaisuutta, joka on täynnä erilaisia haasteita ja haaveita.

Kertomuksen viimeinen osa rakentuu onnesta, kovasta työstä, yrittämisestä ja toivosta. Tulosluku muodostuu kolmesta erilaisesta teemasta. Ensinnäkin siitä, kuinka kertomus voisi päättyä, toiseksi asumisen polulle paluun realiteeteista ja asumisen haaveista. Lopuksi kyseenalaistan asunnottomuuden tilana, josta vain halutaan pois. Analyysin ja kertomuksen viimeinen osa kuvaa mahdollisuuksia sekä haasteita, jotka avaavat reitin asumisen polulle.

5.3.1. *Paluumatka asumisen polulle*

Asunnottomuuden asiantuntijoista kaksi oli saanut asunnon noin vuosi sitten ja heidän asuminen oli haastatteluhetkellä turvattua, kummankin vuokrasopimus oli toistaiseksi voimassa eikä heillä ollut vuokravelkaa tai varoituksia häiriköinnistä. Heidän asunnottomuuden polku oli muuttunut asumisen poluksi ja asunnottomuuden prosessi on päättynyt. Mielenkiintoista on, että molemmat haastatelluista olivat aiemmin valinneet asunnottomuuden polun ja asunnottomuus oli kestänyt alle viisi vuotta. Analyysin alkuvaiheen tarinoissa asumisen polulle päättämisestä kutsuin heitä nimillä Osku ja Niko.

Molempien asunnottomuuden polkua oli värittänyt runsas huumeiden käyttö sekä vankilakierre. Nikolla ei ollut kokemusta asumispalveluista ja Osku koki ne hyödyttömiksi. Asunnottomuuden ajan he olivat viettäneet kierrellen kavereiden asunnoissa. Jotta muutos on ollut mahdollinen, heidän päihteiden käyttö on muuttunut ja he ovat saaneet apua. Muutos ei ole ollut ainoastaan Oskun ja Nikon oman työn tulos. Molemmat käyttävät edelleen päihteitä ja elävät vähäosaisuuden marginaalissa. Osku ja Niko ovat tyytyväisiä nykyiseen tilanteeseensa eivätkä halua suuria muutoksia. Kuitenkin sivulauseista voi lukea tavoitteiden syttymismahdollisuuksia.

Osku ja Niko olivat asunnottomana ollessaan käyttäneet amfetamiinia. Osku totesi vähitellen huomanneensa, että hänelle tuli ”mielisairas olo” amfetamiinista ja hän vaihtoi subutexiin. Nikon hyvä ystävä kuoli amfetamiinin yliannostukseen ja siitä päivästä alkaen Niko oli päättänyt, ettei enää käytä amfetamiinia. Niko siirtyi myös käyttämään subutexia. Molemmat huomasivat, etteivät he tarvitse yhtä paljon rahaa huumeisiin subutexin ollessa huomattavasti halvempaa. Heidän ei tarvinnut tehdä rikoksia rahoittaakseen huumeiden käyttöä. Vähitellen vankilakierre katkesi. Elämä oli kuitenkin vielä melko sekavaa ja asumisen polulle suuntaamiseksi he tarvitsivat apua. Osku sai avun Nervistä.

Jotenkin määhän pääsin tohon sosiaalisen isännöinnin jonoon. Täällä autettiin jonkun veran siinä. Mä en ois kyllä ite saanu sitäkään aikaan kun en määhän osannu.

Osku arveli, ettei ilman ulkopuolista apua olisi saanut asuntoasioita silloisessaan tilanteessa järjestettyä. Yhdessä Nervin työntekijöiden kanssa Osku alkoi järjestää asioitaan ja lopulta hän sai asun-

non. Palaan tarkemmin sosiaaliseen isännöintiin myöhemmin. Niko puolestaan kertoi saaneensa apua KRIS:n kautta. KRIS on kansainvälinen järjestö, jonka tavoitteena on tukea rikoksesta tuomit-
tujen selviytymistä rangaistuksen päättyessä vankila- ja päihdekierteen katkaisemiseksi. KRIS-työn
toiminta perustuu vertaistukeen. (KRIS).

*Kun määh pääsin pois vankilasta määh jotenkin tonne KRISin asiakkaaks päädyin. Tai jo-
tenkin kriminaalihuoltolaitokselta sanottiin, että nyt on pakko tehdä jotain tai sitten tulee
pitkä tuomio kun en määh tehny mitään mitä ois pitäny. Jotenkin päädyin KRISin asiak-
kaaks ja sitä kautta rupesin saamaan asioita hoidettua.*

KRIS:n tukihenkilön kanssa Niko asetti itselleen tavoitteet, joita yhdessä lähdettiin työstämään
eteenpäin. Nikon asunnottomuuden polku lähti kohti asumisen polkua. Tukihenkilöinä toimivat
henkilöt, jotka ovat olleet itsekin joskus samassa tilanteessa. Juuri vertaisuus oli peruste sille, miksi
Niko koki KRIS:n toiminnan hyödylliseksi.

*Kun se tiesi tasan tarkkaa, siinä mun tilanteessa, silloin kun ei ollu asuntoo, mut oli saanu
jo tarpeekseen niistä rikosten tekemisestä, siitä pirin vetämisestä, no... helvetin iso apu
siitä mulle oli.*

Niko oli ollut pitkään asuntojonossa ja hän kertoi käyneensä tukihenkilön kanssa myös asuntovälit-
täjien luona. Nikon ystävä, jonka kanssa he olivat viettäneet yhdessä aikaa asunnottomana, sai
asunnon ja Niko kertoi, että hänelle oli tullut paniikki, että hänkin tarvitsee nyt asunnon ja alkoi
aktiivisemmin etsiä. Muutaman kuukauden kuluttua Niko sai itse hankittua asunnon yksityiseltä
vuokranantajalta.

Asuminen on Nikolla ja Oskulla sujunut hyvin ja vähitellen molemmilla on rakentumassa uusia
tavoitteita. Oskun toiveena olisi päästä korvaushoitoon ja Niko suunnitteli ajokortin hankkimista.
Kuitenkin päihteiden käyttö hallitsi edelleen heidän elämää ja Niko tiivistä asian seuraavasti:

*Niin kauan kun päihteet on niinkin iso asia mun elämässä, niin en määh pysty oikein mi-
tään suunnitteleen tässä vaiheessa.*

He kertoivat viihtyvänsä asunnoissaan hyvin, asunnot ovat mukavalla paikalla ja ne ovat kodikkaan
oloiset. Heidän asunnoilla on tietyt säännöt, jota kaikki noudattavat ja se on paikka, jossa he voivat

levätä. Molemmat olivat oikein tyytyväisiä nykyiseen tilanteeseensa, kuten Oskun arjen kuvailusta voi päätellä.

Mulla on hyvin lepposa elämä. Kirjahyllyni täyttyy koko ajan ja mulla on kaikkia manageripelejä ja jääkiekkopelejä. Mitä nyt korvaushoitoon ehkä pääsen. Jos mä sinne pääsen niin, musta tulee suorastaan vauras ihminen kun mulla ei mee enää kaikki rahat subuun. Vittu, musta tulee oikein mallikansalainen!

Kun asunnottomuus on ratkennut, molemmat ovat alkaneet miettimään polkua päihteettömään elämään, jonka jälkeen voi taas siirtyä seuraavaan asiaan. Ironisesti Osku puhuu mallikansalaisuudesta, pois pääsystä syrjäytymisen ja vähäosaisuuden marginaalista. Nikon ja Oskun tarinan perusteella voi tulkita, että jos on valinnut asunnottomuuden ja asunnottomuuden polku ei ole jatkunut yli viittä vuotta, on helpompi päästä pois asunnottomuuden polulta. Myös päihteiden käytön lopettaminen tai muutokset liittyvät kierteen katkaisuun. Lisäksi muutokseen täytyy olla motivoitunut, osata pyytää ja vastaanottaa apua sekä pitää olla valmis tekemään töitä asunnon saamiseksi ja pitämiseksi.

5.3.2. Asunnonhaun haasteet ja asunnottomuuden stigma

Tuntee oikein, että ihanaa! Nyt mä oon saanu asunnon, nyt kaikki asiat on hyvin.

Ennen tunnetta, että kaikki on hyvin, pitää tehdä paljon töitä saadakseen asunnon. Jos asunnon hakuprosessi ja saaminen olisi yksinkertaista, asunnottomuuden ongelma olisi varmasti huomattavasti pienempi. Kun haastateltavat kertoivat asunnon hakemisesta, ei puhuttu omistusasunnoista, omakotitaloista tai rivitaloista hyvämaineisella asuntoalueella. Asunnon haku tarkoitti halvan ja pienen vuokra-asunnon löytämistä. Seuraavaksi esittelen asunnonhakuun liittyviä haasteita, joita asiantuntijat olivat kohdanneet ja millaiset palvelut tukevat asunnon saamista.

Miettiessä kotiin pääsyn realiteetteja, keskeisenä on asunnon hakuun liittyvä prosessi, miten ja mistä asuntoa haetaan ja kuka voisi auttaa. Puolet haastatelluista toivat esiin, että vastuu asunnon hakemisesta ja järjestämisestä on heillä itsellään. Yhtenä näkökulmana oli se, että on itse aiheuttanut tilanteen ja itse asunnottomuus on myös ratkaistava.

Se nyt on tapahtunu mikä tapahtuma ja itte minun on hoidettava se asia kuntoon. Niin mä oon sitä aattellukin, höh, kyl mä nyt sen tiedän.

Vastuu valinnoista ja teoista on siis itsellä. Toinen näkökulma itse tekemiseen ja omaan vastuuseen on se, että jos asiaa ei itse hoida, ei sitä kukaan muu myöskään tee. Yksi asiantuntijoista kuvaili, että hänen on vain otettava itseään niskasta kiinni ja alettava hoitamaan asuntoasiaa mikäli asunnon mieltä saada. Hän totesi, ettei kukaan voi toisen puolesta hakea asuntoa ja hoitaa toisen ihmisen asioita. Miksi sitten hän ei ollut hakenut asuntoa tai ollut edes asuntojonossa? Jälleen kerran matkaseuralliset pitävät kulkijan asunnottomuuden polulla.

Mä mietin nää asiat aina sillai, et jos mä en saa päivän lääkkeitä niin mä en pysty tekeen mitään. Eikä mua kiinnosta, mä en jaksa ajatella mitään. Ja sit kun mä vedän ne, niin se välivaihe unohtuu siinä. Se, että nyt on tää asioitten hoitamisfiilis vaan mä hyppään kokonaan sinne juhlapuolelle, että nyt on taas hyvä fiilis, ei täs mitään. Katotaan taas huomenna. Mä koko ajan tiedostan asian, mut mä en silti tee sille mitään.

Päihteet hallitsevat elämää ja kykyä hoitaa omia asioita, kuten jo aiemmassa luvussa kävi ilmi. Kuitenkin suurin osa haastatelluista oli yrittänyt hakea asuntoa tavalla tai toisella. Suurin osa oli yrittänyt hakea asuntoa Tampereen kaupungin omistamilta vuokrataloyhtiöiltä. Tampereen vuokratalosäätiöltä tai Tampereen vuokra-asunnot Oy:ltä ei kuitenkaan ollut tullut vastausta. Molemmilla on yleensä vapaita tai vapautuvia asuntoja, mutta ongelmaksi muodostuu se, että asunnot ovat liian kalliita yksin asuvalle, joita suurin osa pitkäaikaisasunnottomista on. Lisäksi hakemukset ovat voimassa vain rajoitetun ajan ja asunnon hakijan tulee huolehtia hakemuksen voimassaolosta. Kaupungin vuokra-asuntojakin hakiessa vaaditaan runsasta omatoimisuutta ja aktiivisuutta.

Elämänhallinnan ollessa kadoksissa omatoimisuuteen ei välttämättä kykene. Hyödylliseksi avuksi haastatellut kokivat Nervin ja Musta lampaan työntekijät. Kynnys heidän kanssa keskustelulle koettiin matalaksi. Osaksi syynä on se, että heidät on helppo tavoittaa, ilman ajanvarausta ja kuukauden mittaista jonotusta. Heiltä saatava apu oli kaksisuuntainen, toisaalta heihin uskallettiin ottaa yhteyttä ja luotettiin siihen, että he tietävät miten asioita kannattaa lähteä viemään eteenpäin. Joskus myös työntekijät saattoivat olla aloitteen tekijänä. Yksi haastatelluista kertoi, kuinka työntekijät olivat huomanneet hänen tilanteensa todella huonoksi ja he olivat yhdessä alkaneet järjestää hänelle asuntoa. Vaikka työntekijät auttoivat asunnon hakemisessa, he eivät kuitenkaan hoitaneet asioita asiakkaansa puolesta. Kun kolmannen sektorin palveluiden työntekijät koettiin olevan apuna asunnon

hakemisessa, sosiaalityöntekijöiden koettiin olevan turvaamassa taloudelliset edellytykset asunnon saamiseksi.

Sosku on luvannu mulle kaikki, asunto kun vaan löytyy. Ja sieltä lähtee kaikki heti kun mä vaan asunnon. Kaikki järjestyy sieltä, hoidetaan.

Sosiaalityöntekijöiden kautta hoituu vuokravakuudet ja muut asunnon saamisesta aiheutuvat ylimääräiset kulut, esimerkiksi uusien huonekalujen hankintaan voidaan myöntää toimeentulotukea. Toiseksi sosiaalityöntekijän kanssa sovitaan mahdollisten rästivuokrien selvittämisestä. Yhteistyö sosiaalityöntekijöiden kanssa vaikutti toimineen hyvin. Isona ongelma kuitenkin oli se, että sosiaalityöntekijöitä oli vaikea tavoittaa ja varatulle ajalle ei välttämättä muistanut mennä, koska kirje ajanvarauksesta oli saattanut hukkuu tai postia ei muistettu hakea.

Yksi haastatelluista tiivistää osuvasti sen, miksi asunnon hakeminen koetaan vaikeaksi ja asunnottomuus pitkittyy. Asunnottomuus koetaan helpommaksi vaihtoehdoksi kuin jatkuva papereiden lähettäminen ja toimittaminen, kiertely ympäriinsä hattu kourassa asuntoa etsien.

Se siin on kysymys siinä asunnottomuudessa, että jaksaa hoitaa näitä- jaksaksää hakee asuntoa ja jaksatko odottaa sosiaalista isännöintiä ja tollasta kaikkee. Mennä aina haastatteluihin ja käydä siellä, siinä on kaikkee tommosta. Niin ja sit on semmosii asunnottomii ihmisii, mä tiedän et se on semmonen yks vaihtoehto, ei niinku ees halua tehdä niitä, on ollu niin kauan asunnottomana, että tietää kaikki paikat missä nukkua ja ei jaksa tehdä asialle mitään.

Julkisten vuokranantajien lisäksi osa asuntomarkkinoiden asunnoista on yksityisten vuokranantajien tarjoamia. Moni olikin hakenut asuntoa myös lehti-ilmoitusten ja Internetin asuntoilmoitusten perusteella. Yksityiseltä vuokranantajalta asunnon saaminen vaatii oma-aloitteisuutta ja motivaatiota etsiä asuntoa. Kun vuokranantaja on yksityishenkilö, hän saa päättää millaisen vuokralaisen asuntoonsa haluaa.

Mä kävin toistakymmentä kämppää kattoon ja kaikki oisin ollu valmis ottaan, mut kukaan ei ollu valmis ottaan mua.

Esitetyn kommentin sanoja oli siististi pukeutunut nuori mies, josta kadulla vastaan kävellessä ei olisi voinut mitenkään olettaa, että hän ollut asunnottomana pitkään ja lisäksi taustalla on päihdeongelma. Asunnottomuus näyttäytyy vähäosaisuuden ja syrjäytymisen äärimmäisimpänä muotona, luottotiedot on menetetty ja säännöllisiä tuloja ei ole. Kohtuuhintaisista vuokra-asunnoista on pulaa ja vuokralaisehdokkaista löytyy myös sellaisia, joiden tilanne on parempi. Tampereen alueella esimerkiksi opiskelijat kilpailevat samoista asunnoista asunnottomien kanssa. Yksi asiantuntijoista kertoi soitellessaan useammallekin vuokranantajalle, mutta jo lyhyen puhelun aikana on tehty selväksi, että ”*monta kertaa mieluummin otetaan joku muu*”. Asunnottomuuden stigma kategorisoi yksilön vuokranantajan silmissä kelvottomaksi vuokralaiseksi.

Goffmanin (1963) mukaan alun perin stigman käsitteellä on viitattu ruumiissa näkyvään merkkiin, joka osoittaa ihmisen olevan epänormaali tai paha, kuten orja, rikollinen tai petturi. Leiman saaneita ihmisiä ja heidän kanssa seurustelua tuli välttää, etenkin julkisilla paikoilla. Nykyisin stigman käsitteellä viitataan samaiseen ilmiöön, mutta ruumiillisen merkin sijalle on tullut pikemminkin häpeä. (Mt., 1-2.) Ihmiset jatkuvasti luokittelevat, kategorisoivat, ympäröivää maailmaa. Kategorioiden avulla pyritään saamaan ymmärrystä ja järjestystä yhteiskunnasta, toisista ihmisistä ja itsestä. Oletetaan, että tiettyyn kategoriaan kuuluvilla ihmisillä on samankaltaisia ominaisuuksia, piirteitä ja tapoja toimia. Kategoriat tuottavat ihmisille tietynlaisen identiteetin, jonka mukaisesti heidän on havaittu toimivan ja oletetaan toimivan jatkossakin. Kategorioihin sijoittamisessa on kuitenkin aina seurauksensa. Määrättyyn kategoriaan kuulumisen seurauksena ihmiselle rakentuu sosiaalinen identiteetti, johon liittyy tietyt piirteet ja ominaisuudet. (Juhila 2004).

Asunnottomuuden stigma estää asunnon saamista asunnottomien ulkoisen olemuksen vuoksi, asuntonäytöillä vuokranantaja rakentaa muutaman sekunnissa ennakko-oletuksen perusteella käsityksen vuokralaisehdokkaasta. Yksi asiantuntija koki, kuinka hänen kulttuurinsa vaikeuttaa hänen asunnon saantiaan.

Mä en tykkää siitä jos siellä (asuntoesittelyssä) on monta ihmistä kattomassa asuntoo. Mä tunnen sen, mä tunnen et ne kattoo sillee, että toihan on romani, ei anneta sille. Annetaas tälle ketkä tarttee, heil on antaa rahaa heti käteen ja tälleen. Se siinä on tää, et on romani vaan siis tätä et meidän kulttuuria, en tiä mikä tässä on. Se yhdistetään sitten kaikki siihen.

Asunnottomuuden pitkittyminen kietoutuu tässä tapauksessa lisäksi kulttuuriseen syrjintään ja vahvoihin ennakkoluuloihin. Myös ne asunnottomat, jotka kuuluivat valtaväestöön, kokivat ulkonäkön sä vaikuttavan siihen, etteivät he saa asuntoa. Yksi asiantuntijoista kertoi kokevansa, kuinka ulkoisen olemuksen muutoksella hänellä olisi huomattavasti parempi mahdollisuus saada asunto ja asiat järjestykseen.

Tässä maassa kuitenkin kaikki on sillai, et kyllä tuolta yleensä kämpän saa, saisin varmasti töitäkin ja kaikkee kun mä vaan muuttusin. Esimerkiks leikkaisin hiukset tai ei niitä välttämättä tarvis leikata, parta naamasta ja siis sillai yleiskuva siistiks..

Asunnottomuuden stigmaan liittyy myös kolmas piirre: asunnottomat kategorisoidaan ja heidän oletetaan toimivan tietyllä tavalla ja olevan tietynlaisia. Mitä tiiviimpi yhteisö on ja toisaalta mitä voimakkaampia kategoriaan liittytyt mielikuvat ovat, sitä vaikeampi on toimia ja murtautua kategoriasta.

Kun pienessä yhteisössä elää niin siellä ihmiset rupee käyttäytymään niinku niiden oletetaan käyttäytyvän. Toi on semmonen, kaikki tietää mimmonen. Kaikki ihmiset elää sillä tavalla niinku olettaa niiden elävän.

Asunnottomuuden stigma näytteli erityisen suurta roolia asunnon haussa yksityisiltä vuokranantajilta. Jotta asunnon saa yksityiseltä vuokranantajalta, joutuu asunnoton vakuuttelemaan vuokranantajalle, miksi hänet kannattaa valita vuokralaiseksi. Jotkut vuokranantajat saattavat tehdä erityisjärjestelyjä luottotietonsa menettäneiden vuokralaisten suhteen, esimerkiksi pyytää vuokravakuudeksi kuukauden vuokraa vastaavan summan sijasta kahden kuukauden vuokraa. Vuokravakuus usein hoidetaan sosiaalitoimen kautta, joka suhtautuu nihkeästi yli yhden kuukauden vuokran suuruiseen vuokravakuuteen ja lisäksi ehtona on, että asunnon vuokra ei saa olla kohtuulliseksi katsottuja asumismenoja suurempi. Vaikka vuokranantajan joustaisi, se ei vielä tarkoita, että asunnoton saisi asunnon.

5.3.3. *Sosiaalinen isännöinti – turvattu reitti asumisen polulle?*

Oskun paluumatkan asunnottomuuden polulle mahdollisti sosiaalinen isännöinti. Useampi muukin tutkimushenkilö kertoi sosiaalisesta isännöinnistä ja toisin kuin muut asumispalvelut, sosiaalinen isännöinti vaikutti usean mielestä kiinnostavalta vaihtoehdolta asunnottomuuden ratkaisuksi. Suomessa sosiaalisen isännöinnin toimintamallia kokeiltiin ensimmäisen kerran 1980-luvun lopussa Jyväskylän Kuokkalan kaupunginosassa. Alun perin sosiaalinen isännöinti rakennettiin tarkoittamaan tukipalvelujärjestelmää, joka järjestää tarvittaessa tilapäisapua esimerkiksi lastenhoitoon. Sosiaalisen isännöinnin kautta haluttiin palauttaa ajatus naapuriavusta asuinalueiden elämänmenoon. (Nupponen 1991, 84-85.) Nykyisin ajatus naapuriavusta on jäänyt taka-alalle ja lähtökohtaisesti sosiaalisessa isännöinnissä on kyse asukkaiden, kiinteistöyhtiöiden organisaatioiden ja julkisen sektorin yhteistyöstä. Sosiaalisen isännöinnin avulla kannustetaan asukkaita aktiivisuuteen heidän toimintaedellytyksiä lisäten. (Haapanen 2004.)

Tampereella sosiaalisen isännöinnin palvelua tarjoavat Tampereen vuokratalosäätiö (VTS) sekä Tampereen vuokra-asunnot Oy (TVA). Tampereella sosiaalisella isännöinnillä tarkoitetaan asukkaan kotiin tarjottavaa palvelua, jonka sisältö vaihtelee yksilöllisesti. Sosiaalisen isännöinnin tavoitteena on asumisen haasteiden ennaltaehkäisy ja asumisen turvaaminen. Sosiaalisen isännöinnin palvelun myöntää päihde- ja mielenterveyspalveluiden asiakasohjausyksikkö Loisto sosiaalitoimen sosiaalityöntekijän lausunnon perusteella. Palvelu myönnetään Tampereen vuokra-asunnot Oy:n tai vuokratalosäätiön vuokra-asuntoon aluksi puoleksi vuodeksi. Puolen vuoden kuluttua arvioidaan uudelleen tarve palvelun jatkamiseksi.

Viime vuosina sosiaalisen isännöinnin käsitteen on korvannut asumisneuvonta, tosin joillakin paikkakunnilla, esimerkiksi Tampereella, on edelleen sosiaalista isännöintiä ja lisäksi asumisneuvonnan palvelu. Asumisneuvontaa tarjoaa Tampereen vuokra-asunnot Oy ja palvelu kattaa kaikki vuokrataloyhtiön asukkaat toisin kuin sosiaalisen isännöinnin palvelu. Neuvoja on helposti tavoitettavissa ja tekee tarvittaessa kotikäyntejä. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2010.) Asumisneuvonnan kehittäminen on tukemassa hallituksen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishojelman tavoitteita asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi. Neuvonnan tavoitteena on puuttua asumisen ongelmiin jo ennen häätöä sekä tukea asukasta kokonaisvaltaisesti ja yksilöllisesti asumiseen liittyvissä sosiaalisissa, fyysisissä ja taloudellisissa ongelmissa. Kaikkia ongelmia ei asumisneuvonnassa pystytä ratkaisemaan, mutta yhtenä työmuotona onkin ohjata asukas tarvitsemansa tuen tai palvelun ääreen.

Asumisneuvonnasta saadut kokemukset ovat olleet positiivisia, asumisneuvoja on ollut sovittelijana ristiriitatilanteissa ja vahvistanut asumissääntöjen tuntemusta. (Ympäristöministeriö 2003.)

Kuudessa haastattelussa kahdeksasta nousi esiin sosiaalinen isännöinti, vaikka en itse tuonut kysymysten ja kommenttien kautta sitä esiin. Sosiaalisesta isännöinnistä oli omakohtaista kokemusta tai haastateltava oli kuullut siitä ja kiinnostunut palvelusta. Sosiaalinen isännöinti oli ainoa asumispalvelu, joka poikkeuksetta koettiin hyödylliseksi ja kokemukset olivat positiivisia. Kriitikki kohdistui ainoastaan puolen vuoden mittaiseen jonoon.

Sitä ei kyllä oikeesti jos ei oo luottotietoja ja on vähäkin jotain rikostaustaa, se ei oo kovin helppoo Tampereella saada. Et sosiaalseen isännöintiin, kun mä sitä kautta, niin mulle sanottiin, että aikaisintaan puolen vuoden päästä voi alkaa vapautuun asuntoja. Ja jos miettii, sillonkin oli talviaikaa niin ei Suomessa, pakko sulla joku asunto on olla tai joku katto pään päällä.

Tampereen vuokra-asunnot Oy:n vastaavan sosiaali-isännöitsijä Mika Ukkosen (henkilökohtainen tiedonanto 30.1.2012) mukaan heillä ei ole varsinaista jonoa sosiaalseen isännöintiin ja asunnonhakijan kiireellinen tilanne pyritään huomioimaan. Asuntoja ei kuitenkaan ole heti vapaana ja asuntoja vapautuu kun olemassa olevat vuokrasuhteet päättyvät. Vuokranantajan on mahdotonta arvioida millaisella aikataululla asunnon voi saada. Lisäksi sopivaa asuntoa mietittäessä vuokranantaja voi vielä arvioida asumiskyvyn ja arvioida minne hakija asutetaan. Asunnon valinnassa huomioidaan myös hakijan oma toive asunnon sijainnista. Sopiva asunto saattaa löytyä nopeastikin, mutta joissain tapauksissa asuntoa saattaa joutua odottamaan kuukausia.

Sosiaalinen isännöinti tai asumisneuvonta ei ollut kaikille tuttu ja haastattelussa minulta kysyttiin, että kuka se sosiaalinen isännöitsijä on ja mitä se tekee. Eräs asiantuntija oli kuullut tuttavaltaan sosiaalisesta isännöinnistä.

Hän sano et se ois helvetin hyvä, et se on tosi mukava. Ainut mikä siinä on huono puoli, et ensimmäisen puoli vuotta saa koko ajan pelätä, et millon ne kävelee sisään. että ”mites täällä sujuu” – käynneille. Mut ei siin mitään jos on kiltisti. Niinku ihmisen pitäis asuu muutenkin. Ei tarvi mitään remuta.

Sosiaalinen isännöinti koettiin hyvänä, vaikka siihen sisältyikin kontrollointia kuten muissakin asumispalveluissa. Mika Ukkosen (henkilökohtainen tiedonanto 30.1.2012) mukaan kotikäyntejä tehdään yleensä kerran kuukaudessa tai tarpeen mukaan. Käynneistä sovitaan asukkaan kanssa ja tapaamisajankohdasta tulee asukkaalle kirjallinen ilmoitus postitse. Asukkaat asuvat vuokrasopimuksen ehtojen mukaan ja niin asukasta kuin myös vuokranantajaa sitoo laki asuinhuoneiston vuokrauksesta (1995/481), joten vuokranantaja ei voi tehdä omavaltaisia yllätyskäyntejä asuntoon. Yksi asiantuntijoista kuvaili, kuinka isännöitsijä käy kerran kuukaudessa katsomassa, että kaikki on hyvin ja miten asioihin puututaan.

Sitten jos sattuu jotakin ongelmia niin ne reagoi asioihin ennen kun niistä kasvaa liian isoja. Ne joustaa, mä oon joutunu kerran sanomaan että nyt mä en pysty maksamaan koko vuokraa niin heti sopi.

Sosiaalisen isännöinnin kautta asumistaidot ovat parantuneet, vuokralainen on ottanut ajoissa yhteyttä sopiakseen, että tällä kertaa vuokranmaksu myöhästyy, mutta hoituu kyllä. Sosiaalisen isännöinnin onnistumisesta kertoo se, että palvelunkäyttäjän kokemukset ja toiminnan tavoitteet varhaisesta puuttumisesta ovat näin selkeästi yhdensuuntaiset.

Yksi haastatelluista oli asunut vuoden verran asunnossa ja saanut sosiaalisen isännöinnin palvelun. Hän kertoi, että edellisessä tapaamisessa oli pohdittu sosiaalisen isännöinnin palvelun lopettamisesta, sillä hän oli hoitanut vuokranmaksut ajallaan ja häiriöitä ei ollut ilmennyt. Hän itse kuitenkin toivoi, että palvelu jatkuisi vielä.

Kun mä tiedän, että mulle voi tulla vielä elämässä jotakin tilanteita missä, ja ne oikeesti enemmän auttaa sua kun yrittää tuhota sun asumisen.

Vuokravelkojen ja luottotietomerkintöjen vuoksi asunnon saaminen yleisiltä asuntomarkkinoilta on haasteellista. Sosiaalisen isännöinti voi olla ainoa vaihtoehto asunnon saamiseksi. Lisäksi sosiaalisen isännöinnin kautta pystytään puuttumaan ongelmiin ennen kuin niistä tulee liian suuria.

5.3.4. *Unelma kodista – kodin kolme ulottuvuutta*

Mulla on ollu haaveena, et mä saisin asua rauhassa, yhdessä asunnossa, perheen kanssa, mutta ikävä kyllä tottumus on ajanut mut toiselle polulle.

Suurin osa tutkimushenkilöistä kulki haastatteluhetkellä edelleen asunnottomuuden polulla eikä muutoksesta ollut vielä tietoa. Jokaisella on unelma kodista ja unelma rakentuu nykyiseen tilanteeseen tai kodin kokemuksiin peilaten. Kodin halutaan olevan aina jotakin vähän enemmän kuin mitä tällä hetkellä on. Jos ei ole kotia, unelma kodista rakentuu yksinkertaisten tarpeiden varaan. Kun koti on saavutettu, voi unelma kodista alkaa rakentua uudella tavalla. Kuten jo aiemmin kävi ilmi, joistakin asunnoista muodostuu kämppiä ja joistain tulee koti. Mutta miksi mikä tahansa asunto ei ole koti? Asunnon ajatellaan olevan fyysinen tila, mutta koti on tunnelatautunut, koettu ja eletty tila. Koti muodostuu omasta reviiristä, johon ihminen kuuluu. (Granfelt 1998, 103.) Seuraavaksi tuon esiin millä tavoin asunnottomuuden asiantuntijat kertoivat kodista, jollaisesta he haaveilivat ja pohdin mikä tekee asunnosta kodin. Unelma kodista määräytyi asunnottomuuden kokemuksen kautta. Kotiin liitettiin sellaisia asioita, jotka asunnottomana ollessa puuttuvat.

Tutkimuksen aineistossa kodin kuvailu rakentui kolmesta eri tasosta. Käytän tässä tutkimuksessa ensimmäisestä kodin ominaisuudesta nimeä *koti fyysisenä tilana*. Koti on elämyksellinen ja ruumiillinen kokemus tilasta, ihminen kuuluu tiettyyn paikkaan ja paikka ihmiselle (Dovey 1985; ref. Granfelt 1998, 104). Koti fyysisenä tilana on kotia aidoimmillaan ja se näyttäytyi ensimmäisenä lähtökohtana kodin muodostumiselle, ilman konkreettista omaa tilaa ei kotia rakennu. Koti on paikka omille tavaroille ja vaatteille, tietää mitä omistaa, että kaikki on tallessa yhdessä paikassa (vertaa toisten nurkissa kiertelyyn). Yksi asiantuntijoista kertoi, kuinka oli hakenut uusia huonekaluja ystävän avustuksella ja vasta sen jälkeen asunto oli alkanut näyttää kodilta. Sen sijaan toinen tutkimushenkilöistä kertoi, että hänen nykyinen asunto tuntuu kodilta, koska asunnossa on läpitalonikkunat. Kodissa on omat vaatekaapit, huonekalut ja oma sänky. Toiseksi koti fyysisenä tilana sisältää ajatuksen kodista paikkana, josta lähdetään ja jonne voi palata.

Sitten tuut töistä omaan kotiin. Voi että mikä helpotus ja mikä on hienompaa kuin tulla omaan kotiin.

Myös asunnon sijainti ja asumismuoto rakentavat kotia. Mistä tahansa asunnosta voi muodostua koti fyysisenä tilana, jopa asuntolan huoneesta voi tulla koti. Ensimmäinen kodin taso ei siis anna vastausta, miksi kuitenkin kaikista asunnoista ei tule kotia. Se on kuitenkin lähtökohta kodin rakentumiselle.

Kodin toisen tason olen nimennyt *omaksi tilaksi*. Granfelt (1998) on nimennyt yhdeksi kodin tasoksi sisäisen kodin, joka on hyvin lähellä omaa tilaa. Sisäiseen kotiin liittyy kokemus eheydestä, elävyydestä ja psyykkisestä autonomiasta. Sisäinen koti on salattu maailma, jonka saa rakentaa sellaiseksi kuin haluaa ja kukaan ulkopuolinen ei pääse sinne ilman lupaa. (Mt., 104-106.) Koti omana tilana rakentuu kahdesta osasta, toisaalta subjektiivisesta kokemuksesta, mutta myös tosiasiallisina asioina ja tekoina. Koti on tila, jota voi hallita ja jossa voi hallita (ks. Huttunen 2002). Omana tilana koti näyttäytyi ensinnäkin paikkana, jossa voi hetken rauhoittua ja levätä. Yksi asiantuntijoista oli saanut 18-19 –vuotiaana oman asunnon ja nyt, yli 10 vuotta myöhemmin, pitkän asunnottomuuden polun jälkeen, hän on saanut jälleen muutaman kuukauden ajan asua kodissa.

Kun mä tajusin et hei, tää on mun kämppä! Mä saan olla rauhassa. Se oli just aikaa jolloin mä luin kirjoja paljon ja just jotain – Mä sain olla rauhassa tosi paljon. Se samanlainen voitonriemu alkaa tulla aika usein kun mä pääsen kotiin. Mä oon nyt oppinu jättämään sinne aina vähän jotain eväitä ja siel on aina jotain kaurapuuroo syötäväks ja semmosta.

Koti on paikka, jossa saa olla rauhassa ja jossa saa levähtää. Kotiin liittyikin toive, että saisi asettua aloilleen ja elää tasapainoisesti tavallista arkea. Omassa kodissa saa olla rauhassa. Miten asunnosta sitten saa rakennettua paikan, jossa saa olla rauhassa? Neljän seinän sisään yksin linnoittautuminen ei tarkoita rauhassa olemista, sillä joku voi olla rauhassa myös keskellä suuren kauppakeskuksen vilinää. Rauha rakentuu jostakin muusta kuin hiljaisuudesta. Rauhan ja levähdyspaikan mahdollistavat säännöt, ajatus tilan hallinnasta.

T: Minkäslaiset asiat tekee siitä asunnosta kodin näkösen?

H: Nooo... Se. että voi ainakin mennä ja määräillä siellä. Mä elän siellä kun Osku-planeetalla. En mä välttämättä ota muiden mielipidettä huomioon siellä. Yksinkin ilta yks frendi tuli koputteleen sinne, se oli lähteny jo, että häneltä jäi yks kalja sinne. Sitten mä aattelin, etten mä jaksa nousta kun mulla on niin hyvä asento, niin mun ei tarvi aukaista, mitä on jättänyt Osku-planeetalle kaljansa.

Osku toi esiin asunnon omana tilana, jossa vallitsivat hänen säännöt. Kukaan muu ei käskytä häntä hänen kodissaan ja vain hänellä on määräysvalta. Vaikuttaa toisaalta riskialttiilta ajatukselta, mutta Oskulla oli myös toinen sääntö: niin kauan saa tehdä mitä haluaa, kunhan se ei häiritse muita ihmisiä. Säännöt koskevat ulkopuolisia, jotka käyvät kodissa, mutta myös kodin asukkaita. Pitää ymmärtää missä menee oman tilan rajat. Jos rajan ylittää, on pahimmillaan edessä paluu asunnottomuuden polulle. Seuraava kommentti yhdistää kodin merkityksen fyysisenä tilana sekä omana tilana.

Jos mä nyt saisin oikeesti oman asunnon, jossa laitan oman nimen vuokrasopimukseen ja sitten oves lukee Numminen niin kyllä mä tekisin siihen jotkut semmoset säännöt, ainakin itselleni ja mitä sääntöjä sit muutkin noudattaa.

Kun asunnottomuuden polusta on muotoutunut pitkä ja todennäköisesti siihen on kietoutunut muitakin ongelmia, esimerkiksi päihteiden käyttöä, on tärkeää saada vain pysähtyä ja olla hetken aikaa aivan paikallaan. Haastatteluissa välittyi se, kuinka uupuneita asunnottomuuden polulla kulkijat ovat kun ei ole paikkaa levähtää ja kerätä voimia. Asunnottomana ollessa vuorokaudet ovat selviytymistäistelua päivästä toiseen.

Kolmannen kodin tason olen nimennyt *koti mahdollistajana*. Kolmas taso rakentuu ensimmäisen ja toisen tason päälle, ilman kahta aiempaa tasoa kotia ei voida nähdä mahdollistajana. Koti on ponnahduslauta, josta voi jatkaa elämää eteenpäin, kohti koulutusta, työtä tai päihdeöntä elämää. Yksi asiantuntijoista oli aiemmin haastattelussa tuonut useaan kertaan esiin päihdeongelmansa sekä kiinnostuksensa kouluttautua. Haastattelu on ensimmäinen, jonka tein ja ajattelin olevani täysin väärillä jäljillä kun esitin tarkentavia kysymyksiä vain asunnottomuuteen liittyen kun taas hän kertoi juomisestaan ja työvoimatoimistokäynneistä. Seuraavan kysymyksen kautta sain kuitenkin ymmärryksen siitä, että asunnon merkitys olikin toisenlainen, lähtökohta muiden asioiden ratkaisemiseksi.

T: Mikä olis sellainen tärkein asia mistä haluaisit, että se asia nimenomaan olis kunnossa?

H: Ensinnäkin tämä asunto. Sitä myöten sais sitten siellä olla yksin. Siellä rauhassa ja sais suunnitella ja mieltiä, että mitä nyt seuraavaksi ja sillä tavalla. Sillai mä ajattelen sen. Ihan totta oikeesti eihän tästä tule mitään kun tuolla painaa pitkin poikin kännissä tai sillai asioiden hoitamisesta ei tuu mitään.

Koti mahdollistaa uusien polkujen suunnittelun. Asunnottomuuden polku on niin raskas ja työläs, että samanaikaisesti on vaikeaa kulkea toista polkua. Kotiin mahdollistajana sopii hyvin ajatus asunto ensin – periaatteesta. Kun yhden asian saa kuntoon, voi vähitellen alkaa rakentamaan jotakin uutta.

Mutta mikä siis tekee asunnosta kodin? Aineistoni perusteella koti rakentuu fyysisestä paikasta ja omasta tilasta. Kun on paikka ja tila, johon kiinnittyä, pystyy jatkamaan eteenpäin ja toisaalta voi palata ja lähteä uudelleen. Kodista muodostuu kiinnityskohta arkeen ja hyvään elämään. Kahdeksasta haastattelusta viiden tarina päättyi unelmaan kodista. Heidän tarinaansa ei vielä ole kerrottu loppua.

5.3.5. *Kotona kadulla*

Entä jos asunnottomuus ei olekaan ongelma? Entä jos asunnottomuuden polku on asumisen polku? Elämä on tässä ja nyt, asunnottomuuden polulla. Onnellisesta elämästä asunnottomana kertoi Make, joka päätyi asunnottomuuden polulle oman valinnan kautta. Haastatteluhetkellä Make oli ollut asunnottomana yli viisi vuotta. Päädyttyään asunnottomaksi Make kertoi huomanneensa nauttivan uudesta elämästään: vapaudesta kierrellä ja elää ilman sitoutumista tiettyyn paikkaan. Make oli tyytyväinen tilanteeseensa eikä toivonut siihen muutosta. Hänen tavoitteet olivat jo muualla kuin asunnon löytämisessä. Vaikka Make oli ainoa, joka kertoi asumisesta asunnottomuuden polulla, pidän tärkeänä nostaa esiin ajatuksen siitä, että kaikki eivät pidä asumista välttämättömyytenä. Sen kautta voin ravistella asunnottoman käsitteeseen liittyviä stereotypioita. Itse asiassa asunnottomuus on muutakin kuin vain syrjäytymisen äärimmäinen muoto. Se voi olla valinta elää yhteiskunnan marginaalissa.

Make oli ensimmäisiä haastateltaviani ja haastattelutilanne tuntui yllättäen vaikealta. Make kertoi tarinansa asunnottomuudesta, mutta sen sijaan, että asunnottomuuteen liittyisi paljon negatiivisia ja raskaita tunteita ja kokemuksia, Make kertoikin asunnottomuuden hyvistä puolista ja kuvaili arjen rakentuvan töistä, harrastuksista ja ystävistä. Make kertoi olevansa seikkailijaluonne, joka on aina menossa. Haastatteluhetkellä Makella oli varattuna mökki paikalliselta leirintäalueelta, mutta yleensä hän nukkuu teltassaan, myös talvella.

Kun vaan johonkin suojasaan paikkaan kuusen alle laittaa sen, ettei kauheesti tuu lunta päälle. Ja tuolla Pispalan harjulla, siellä on hyviä isoja kuusia ja kuusen alle saa tällaisen kahden hengen teltan niin kyllä siellä nukkuu ihan kummasti. Ja kato kyllä mä oon Haltilla ollu kolme viikkoa 30 asteen pakkasessa. Niin sitä on tullu sissihenkee, jos sattuu huono sää.

Makella on kokemusta siitä, missä yöt kannattaa viettää. Hän on tottunut viettämään jo ennen asunnottomuuden polkua öitä ulkona työnsä ja harrastuksensa kautta. Sosiaalinen luonne on kuitenkin ajanut Maken kaupunkiin. Kun Make kertoi arjestaan, en voinut millään uskoa, että hän voisi olla pitkäaikaisesti onnellinen ilman asuntoa. Haastattelua tehdessäni tunsin itseni typeräksi, vaikutti siltä, että Makella on kaikki hyvin ja minä yritän rakentaa hänelle ongelmaa. Yritin uudestaan ja uudestaan kysymysteni kautta Maken kertovan siitä, kuinka itse asiassa asunto on välttämätön.

T: Mitä sä ajattelet, jos yks asia ois kunnossa niin mikä se olis?

H: Toi on vaan tärkeitä, että terveys säilyy. Että kun terveys pettaa niin sitten on kädet ylhäällä. Eli mä sanoisin, että terveys on kaikista a ja o. Ei noi raha-asiat, niitä pystyy aina junaileen. Lainoja ja velkoja sopiin. Sitten tommoset hyvät ihmissuhteet, ne on tärkeitä. On niitä ystäviä ja sitten on tosi ystäviä.

Olin aiemmissa haastatteluissa kysynyt samantyyllisen kysymyksen ja vastauksena oli ollut toive asunnosta tai päihteetön elämä. Make ei toivonut, että joku asia muuttuisi vaan, että hänellä jo olevat asiat säilyisivät. Joko hänellä on positiivinen elämän asenne tai hänellä ei todella ole huolta asunnosta. Make ei edes maininnut asuntoa ja pientä murhetta ehkä aiheuttivat rahahuolet. Päätin kokeilla vielä kerran saada Makea kertomaan asunnottoman tarinaa kysymällä miten asiat olisivat jos hänellä olisi asunto.

T: Jos kuvitellaan et olis saanut asunnon ja heräät omasta kodista niin millanen se tuleva päivä olis?

H: Töihin. Mä lähden joka aamu viideltä käveleen ja sit ollaan että kymmeneltä aina tosta Sokoksen kulmalta lähdetään sen Joukon kanssa kiertämään kaupunkia siivoushommissa. Mä en nimittäin saa unta viiden jälkeen. Mä pistän lenkkarit jalkaan ja lähden kaupungille käveleen. Tai sitten uimaan tonne Rauhaniemeen. Hyvät harrastukset on hyvää vastapainoo työlle. Ei saa jäädä sohvalle makaan.

Make kertoi siitä, millainen hänen arkensa tällä hetkellä on. Joko en osannut muotoilla kysymystäni oikein tai sitten asunnottomuus ei todella ollut ongelma. Olin haastattelussa vain entistä enemmän hämilläni. Vähitellen minun oli uskottava, että Makelle asunnottomuus ei oikeasti ole minkäänlainen ongelma, se on vain hänen tapansa asua. Häneltä ei puutu mitään, hänellä on harrastuksia, työpaikka ja toimeentulo on turvattu.

Rehellisellä työllä, että ei ruveta yhteiskuntaa rasittaa, tää menee kohta koko Suomi konkurssiin jos kaikki rupee tekeen tällai vaan, että ei kukaan tee mitään muuta kun käy vaan hakemassa luukulta rahaa ja vie papereita. En oo hakenut vuoteen mitään, tää on tätä siivousta kuitenkin. Parhaana päivänä mä oon saanu 200 euroo siivouksesta ja huonompana päivänä kaksikymppiä.

Make pärjäsi ilman toimeentulotukea, sosiaalityön palveluita ja päihdehuollonpalveluita. Hän ainoastaan kävi Musta Lampaassa suihkussa ja syömässä. Muunlaista tukea ja apua hän ei kokenut tarvitsevana. Make kertoi, että Musta Lampaassakin hän käy vain sen takia, että rahat menevät helposti juomiseen ja jotakin on kuitenkin syötävä. Sen enempää päihteiden käyttö ei vaikuttanut olevan Maken ongelma.

Ei mulla sillai päässä heitä, vaikka viinaa juodaan tossa välillä. Ei oo mielenterveysongelmia, eikä oo mitään rikostaustaa.

Haastattelun lopuksi halusin kuitenkin vielä varmistaa, että olenko todella ymmärtänyt oikein, ettei Make haikaile asunnon perään. Vastaus oli hyvin yksiselitteinen. Seikkailijan matka jatkuu asunnottomuuden polulla onnellisesti.

T: Muuttaisiko se asunto mitenkään sun elämää?

H: Niin no, mä oon niin paljon seikkailu, että en mä tiedä, en mä siitä yhtään sen onnellisemmaks tuu jos mä vakituisen asunnon saan. Mä seikkailen ihan töiden perässä, koko ajan mennään. Se vaan, että terveys on kaiken a ja o. Mul ei oo mitään sairauksia tällä hetkellä, ei muuta tautia kun kulkutauti.

Jos asunnottomuus nähdään vain ongelmana ja asunnottomuus pyritään poistamaan, herää kysymys kuinka Makelle käy? Ja niille muille, jotka ovat mieluummin asunnottomuuden kuin asumisen polulla.

6. TUTKIMUSMATKAN YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

”Vaikka sä kuinka tutkisit niin etsä pysty asunnottomuutta ratkasee.”

Sain kuulla tuon kommentin pitkään asunnottomana olleelta mieheltä ollessani etsimässä haasteltavia tutkimustani varten. Nyt tutkimuksen viime metreillä joudun myöntämään kommentin sanojan olevan oikeassa. En minäkään pystynyt asunnottomuuteen löytämään ratkaisua. Jokaisen tutkimushenkilön tarina oli erilainen ja ei ole olemassa yhtä yksittäistä asunnottomuuden prosessia ja selkeitä keinoja, kuinka asunnottomuus tulisi ratkaista. Lohdutuksekseni saan kuitenkin todeta, ettei tavoitteenani ollut asunnottomuuden ratkaiseminen vaan tehdä näkyväksi asunnottomuuden prosessi ja etsiä uusia ratkaisumalleja asunnottomuuden vähentämiseksi. Halusin tehdä näkyväksi tampere-laisten asunnottomien kokemukset ja mielipiteet.

Tutkimuksen ensimmäisessä tulosluvussa esittelin kolmen tarinan kautta erilaisia reittejä asunnottomuuden polulle päättämisestä. Kuvailin näitä reittejä kolmen tarinan kautta: tarina virheestä, tarina valinnasta ja tarina ilman vaihtoehtoa. Erilaiset tarinat kuvaavat vaiheita, jotka ovat johtaneet asunnottomuuteen, millaisessa asemassa päähenkilö kokee olevansa suhteessa tapahtuneeseen sekä millaisia tunteita asunnottomaksi päättämiseen liittyy. Näitä kolmea tarinaa ja reittiä yhdistää kaksi asiaa, jotka olen nimennyt asunnottomuuden matkaseuralaisiksi: päihteet ja rahankäytön haasteet. Tutkimusaineistosta nousi esiin ajatus siitä, että asunnottomuuden polku alkaa erilaisista valinnoista ja osittain ajautumisesta. Marginaalisaatio rakentuu juuri osittain valinnan ja osittain vaihtoehdottomuuden kautta. Rakentamissani tarinoissa painotus valinnan ja ajautumisen välillä vaihtelee, mutta jokaiseen tarinaan kuuluu molempia piirteitä. Havaintojen perusteella voi todeta, että asunnottomuuden syyt löytyvät valinnoista ja ajautumisesta kuten ylipäänsä marginalisaatiossa.

Asunnottomuuden polulle ajautumisen syitä voi tarkastella kolmen asunnottomuuden riskitason mukaisesti. Mikrotason tekijät olivat suurin syy asunnottomuuteen päättämiseen. Erityisesti päihdeongelmat näyttävät ajavan kohti asunnottomuuden polkua. Muina mikrotason tekijöinä nousivat esiin puutteelliset asumistaidot, laitospelämä ja mielenterveysongelmat. Mesotason tekijänä nousi esiin parisuhteen päättymisen. Mesotasoon näen liittyvän myös sosiaaliset verkostot, jotka ylläpitävät asunnottomuutta. Usealla tutkimushenkilöllä oli useita paikkoja, jonne he saattoivat mennä viet-

tämään aikaa ja yöpymään. Yhdeksikään yöksi ei tarvinnut vapaaehtoisesti jäädä taivasalle. Etenkin Suomen olosuhteissa on toki hyvä, että pääsee suojaan ja toisaalta, ettei sosiaalisesti eristäydy täysin. On kuitenkin riskinä, että sosiaaliset verkostot ylläpitävät asunnottomuutta kun oman asunnon saaminen ei ole välttämättömyys. Lisäksi yhteisöllisyyden seurauksena päihteiden käyttö voi raskentua, tarve tehdä rikoksia kasvaa ja mahdollisuudet asumisen polulle paluusta luisuvat yhä kauemmaksi. Selkeinä makrotason tekijöinä näyttöi kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen puute ja toisaalta heikkoudet asunnottomuuden ennaltaehkäisevässä työssä.

Toisessa tulosluvussa toin esiin kokemuksia asunnottomana olemisesta erilaisten paikkojen kautta. Asunnottomaksi päättymisen jälkeen yleisintä oli kulkea kiertelemällä ystävien ja tuttavien asunnoissa. Kaikki haastatellut olivat viettäneet ainakin osan asunnottomuuden ajasta tuttavien asunnoissa. Toisten asunnoissa majailusta löydettiin hyviä sekä huonoja puolia. Kavereiden luona majailuun näyttää liittyvän riski tippua palveluiden ulottumattomiin, sillä mitä pidempään toisten luona oli majailtu sitä pidemmäksi asunnottomuuden polku näyttää muodostuvan. Toisten luona majailu näyttää jumittavan matkalaisen paikalleen ja se näyttäytyy asunnottomuuden polun pääreittinä, josta lähdetään ja valitettavan usein myös palataan.

Analyysin toisessa luvussa käy ilmi, kuinka tutkimushenkilöt kokivat erilaiset asumispalvelut toimimattomaksi. Poikkeuksena oli sosiaalinen isännöinti, josta kirjoitin tarkemmin analyysin kolmannessa osassa. Kriisimajoitus ja erilaiset tuetun asumisen vaihtoehdot koettiin huonoksi, koska omaa rauhaa ei ollut, palvelussa olo vaikutti toimeentulotukeen sekä on jatkuvan valvonnan ja kontrolloinnin kohteena. Lisäksi asumispalveluilla saattoi olla huono maine, vaikka palvelusta ei ole omakohtaista kokemusta. Nykyiset palvelut eivät ratkaise asunnottomuuden kovan ytimen asunnottomuutta, kuten eräs asiantuntija sanoi: *”kaikkee on jo kokeiltu eikä mikään toimi”*. Koska olemassa olevat palveluratkaisut eivät näytä toimivan, tutkimustulokset tukevat ympäristöministeriön työryhmän kannanottoa, että asunnottomuuden ratkaisemiseksi tarvitaan uudenlaisia innovatiivisia toimenpiteitä.

Asunnottomanaoloaikana vankila oli myös tullut monelle tutuksi. Tutkimushenkilöiden vankilatuomiot ovat olleet pääasiallisesti lyhyitä, muutamasta viikosta alle vuoteen, mutta vankilassa saatettiin olla useasti. Vankilaan päädyttiin maksamattomien sakkojen ja erilaisten huumausainerikosten vuoksi. Vankilasta palattiin joko suoraan asunnottomaksi tai asumispalveluiden kautta. Oikeusministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö sekä Suomen kuntaliitto julkaisivat vuonna 2006 suositukset vapautuvien vankien tukemiseen. Suosituksen mukaan erilaisia asumisratkaisuja vapautuville

vangeille tulee kehittää ja turvata kuntoutuksen jatkuminen vankeuden jälkeen. (Vankien jälkihuoltotyöryhmän raportti 2006.) Vapautuvien vankien asemaan on kiinnitetty viime vuosina aiempaa enemmän huomiota ja vapautumisen suunnitteluun on selkeä malli, mutta tutkimutulosten mukaan vankilajaksot eivät tuoneet välitöntä muutosta asunnottomuuteen. Vankilasta vapautuvien vankien tilanteeseen tulisi kiinnittää enemmän huomiota, sillä vankila voi olla ainoa paikka ja tilanne, jolloin asunnottoman tavoittaa varmasti ja tilanteeseen voidaan puuttua. Vankila mahdollistaisi intervention tilanteeseen ja oikeanlaisilla toimilla asunnottomuuden kierre voitaisiin katkaista.

Kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen lisääminen ei yksinään ratkaise asunnottomuutta. Osa tutkimushenkilöistä oli jossakin vaiheessa saanut asunnon, mutta asuminen ei ollut sujunut omaehtoisesti. Asunto saadaan ja menetetään yhä uudelleen päihteiden käytön, asunnon valtauksien ja puutteellisten asumistaitojen vuoksi. Lisäksi yhtenä piirteenä nousi esiin, että asunnosta ei muodostu kotia. Kotiin liittyviä piirteitä esittelin unelmien koti – luvussa ja esittelin kodin kolme ulottuvuutta. Yksi tutkimuksen merkittävimmistä havainnoista on se, kuinka vahvasti asunnottomien omat näkemykset tukevat asunto ensin -periaatetta. Kuten asunto ensin – periaatteessakin, tutkimushenkilöt näkivät asunnon perustana ja ensimmäiseksi tuen tulisi kohdistua asumisen turvaamiseen. Monet olivat kuitenkin motivoituneita jatkamaan kuntoutusta ja vastaanottomaan erilaista tukea esimerkiksi päihde-ongelmasta kuntoutumiseksi tai voidakseen palata työelämään ja opiskelemaan.

Asuntotilanne on Tampereella varsin heikko ja kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja ei ole riittävästi. Asunnottomuus alkaa pitkittyä kun uutta asuntoa ei yksinkertaisesti löydy. Asunnon hakuun liittyy useita haasteita. Jos asunnoton saa asunnon, tulisi kaikin mahdollisin keinoin turvata se, ettei asuntoa menettäisi. Yhdistämällä syyt asuntojen menettämiseen ja kodin vaatimukset pystytään havaitsemaan, että yksinkertaisilla tukitoimilla asuminen saataisiin onnistumaan. Käsitystä tukee myös kahden asiantuntijan tarinat siitä, kuinka asuminen on onnistunut heidän kohdalla, mistä kirjoitin analyysin paluumatka asumisen polulle – luvussa.

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseksi ja poistamiseksi Tampereen kaupungin yhtenä tavoitteena on asumisneuvonnan kehittäminen. Tutkimuksen tulokset tukevat tätä tavoitetta, sillä pitkäaikaisasunnottomuuden seurauksena asumistaidot ovat ruostuneet, mutta toisaalta suurin osa tutkimushenkilöistä oli nuoria ja itsenäisyyden säilyttäminen koettiin tärkeäksi. Tähän liittyy myös se, miksi sosiaalinen isännöinti koettiin hyväksi vaihtoehdoksi. Kiinnittämällä huomiota vuokravelkoihin ja häiriköintiin, turvaamalla taloudelliset edellytykset kodin muodostumiseen ja asumistaitojen opetteluun tukemisen kautta asumisen onnistumisen todennäköisyys on jo huomattavasti parempi.

Asumisneuvonta voisi ylettyä myös asumistaitojen opetteluun, jossa lähtökohtana olisivat asukkaiden yksilölliset tarpeet. Lisäämällä resursseja olemassa oleviin palveluihin (taloudellinen tuki ja sosiaalinen isännöinti) sekä asumisneuvonnan kehittämisen myötä asunnottomuuteen voitaisiin puuttua aiemmin sekä ennaltaehkäistä asunnottomuutta. Näiden vaatimusten täyttäminen ei vaadi ihmeitä. On kuitenkin hyvä muistaa, että asunnottomuus voi olla myös tietoinen valinta eivätkä kaikki pidä asuntoa välttämättömyytenä. Jokaisella on oikeus olla myös ilman asuntoa niin toivoessaan.

Tutkimusmatka asunnottomuuden polulle on ollut antoisa. Jos aloittaisin tutkimuksen kirjoittamisen alusta, en ehkä lähtisi yhtä kunnianhimoisesti kartoittamaan koko asunnottomuuden prosessia ensimmäisistä askelista aina asumisen polulle paluuseen asti. Rajaamalla tarkemmin tiettyyn osaluueeseen olisin pystynyt tarkastelemaan syvemmin aihetta. Nyt tuntuu, että pääsin vain tekemään pienen raapaisun pinnan alle. Toisaalta taas tämän tutkimuksen kautta pystyin tuomaan esiin koko asunnottomuuden prosessin kokonaisuutena.

Vaikka aineisto oli melko suppea, sain rakennettua mallin, millaisia asioita asunnottomuuden prosessiin liittyy. Lisäksi pääsin avaamaan asunnottomuuden kokeneiden omia näkemyksiä siitä, millaiset palveluratkaisut voisivat tukea paluuta asumisen polulle. Tutkimustuloksia ei ehkä voi laajemmin yleistää, mutta tavoitteena olikin nostaa esiin yksilölliset kokemukset. Toivon, että tutkimukseni herättää ajattelemaan asunnottomien olevan jotakin muuta kuin toimenpiteiden ja erilaisten tavoitteiden kohteita. Lisäksi tutkimustuloksia voi hyödyntää siinä, mihin suuntaan asumispalveluja voitaisiin tulevaisuudessa kehittää.

LÄHTEET

Anderson, Nels (1988) Kulkumiehet – hobojen elämää 20-luvun Amerikassa. Helsinki: Valtion painatuskeskus. Suom. Leevi Lehto. Englanninkielinen alkuteos The hobo – The Sociology of Homeless Man (1923) The University of Chicago.

Aristoteles (1997) Retoriikka. Runousoppi. Teos IX. Helsinki: Gaudeamus.

Avramov, Dragana (1999) Introduction: The State-of-the-art Research of Homelessness and Provision of Services in Europe. Teoksessa Dragana Avramov (toim.) Coping with Homelessness: Issues to be Tackled and Best Practices in Europe. Aldershot, Brookfield: Ashgate.

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (2010) Asumisneuvonta Tampereella. Dokumentti 30.4.2010. <http://www.ara.fi/default.asp?contentid=13511&lan=fi>. Viitattu 1.2.2012.

Asunnottomat 2010. Selvitys 4/2011. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus.

Asunto ensin. <http://www.asuntoensin.fi>. Viitattu 2.1.2012.

Christens, Ivan & Koch-Nielsen, Inger (2005) Danish research on Homelessness with a focus on Hidden Homelessness. Contribution to CUHP, Workshop no. 5.

Curt, Beryl C. (1994) Textuality and tectonics. Troubling social and psychological science. Buckingham: Open University Press.

De Shazer, Steve (1995) Ratkaisevat erot. Ratkaisukeskeinen terapia auttamistyössä. Tampere: Vastapaino. Suom. Mirja Makkonen. Englanninkielinen alkuteos Putting Difference to Work (1991) W.W. Norton & Company.

Dovey, Kimberley (1985) Home and Homelessness. Teoksessa Irwin Altman & Carol M. Werner (toim.) Human Behaviour and Environment. New York and London: Plenum Press, 33-64.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Euroopan sosiaalinen peruskirja. Asetus Euroopan sosiaalisen peruskirjan voimaansaattamisesta sekä peruskirjan ja siihen liittyvän lisäpöytäkirjan eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta 29.5.1991/44.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitea (2011) "Työllisyys, sosiaaliasiat, kansalaisuus" -erityisjaoston lausuntoluonnos aiheesta asunnottomuus. SOC/408. Bryssel 21. syyskuuta 2011.

Goffman, Ervin (1963) Stigma: notes on the management of spoiled identity. New Jersey: Prentice-Hall.

Granfelt, Riitta (2003) Vankilasta kotiin vai kadulle? Vangit kertovat asunnottomuudesta. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Granfelt, Riitta (1998) Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Haapanen, Anu (2004) Vähemmän häätöjä. Kontulan kiinteistöt Oy:n asumisneuvojaprojekti 1999-2002. Tutkimuskatsauksia 2004:1. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Hatch, J. Amos & Wisniewski, Richard (1995) Life history and narrative: questions, issues and exemplary works. Teoksessa J. Amos Hatch & Richard Wisniewski (toim.) Life History and Narrative. London: Falmer, 5-23.

Hannikainen-Ingman, Katri (1998) Oman oven kahvassa vai hätäavun varassa? Vertaileva tutkimus asunnottomien mahdollisuuksista saada asunto Suomessa, Ruotsissa, Saksassa, Isossa-Britanniassa ja Kreikassa. Sosiaali- ja terveysalan kehittämiskeskus. Aiheita 43/1998.

Heikkinen, Hannu L. T. (2007) Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 116 – 132.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2011) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (1997) Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Huttunen, Laura (2002) Kotona, maanpaossa, matkalla. Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäkerroissa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Hyvärinen, Matti (2006) Kerronnallinen tutkimus. http://www.hyvarinen.info/material/Hyvarinen-Kerronnallinen_tutkimus.pdf. Viitattu 17.1.2012.

Hyvärinen, Matti & Löyttyniemi Varpu (2005) Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa Johanna Ruusuvoori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 189-222.

Hänninen, Vilma (2000) Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 696.

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus 10.12.1948.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1991) Pohjimmaisat asuntomarkkinat. Diskurssianalyysi kuntatason viranomaiskäytännöistä. Helsinki: sosiaaliturvan keskusliitto.

Juhila, Kirsi (2004) Sosiaalityön vuorovaikutuksen tutkimus. Historiaa ja nykysuuntauksia. Janus vol. 2 (2004), 155–183.

Juhila, Kirsi (1999) Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 160 – 198.

Kettunen, Marko (2007) Kysymyksiä asunnottomuudesta Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka 72 (4), 380-391.

KRIS. <http://www.kris.fi/>. Viitattu 11.10.2011.

Kärkkäinen, Sirkka-Liisa (1998) Asuntopolitiikka ja asunnottomuus Suomessa: Toimet asunnottomien olojen parantamiseksi asunto- ja sosiaalipolitiikan osana 1960-luvulta 1990-luvulle. Teoksessa Sirkka-Liisa Kärkkäinen & Katri Hannikainen & Iris Heikkilä (1998) Asuntoja ja palveluja asunnottomille: Historiaa ja nykypäivää. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Aiheita 8/1998, 4-35.

Laki asuinhuoneiston vuokrauksesta 31.3.1995/481.

Laki asunto-olojen kehittämisestä 29.11.1985/919.

Laki avustuksista erityisryhmien asunto-olojen parantamiseksi 30.12.2004/1281.

Lehtinen, Jarmo (2010) Tamperelaisten asunnottomien määrä väheni lähes kolmanneksen. <http://www.tampere.fi/asuminenjarakentaminen/ajankohtaista/5vO31aYk0.html>. Viitattu 23.12.2011.

Lehtonen, Heikki & Heinonen, Jari & Rissanen, Pekka (1986): Syrjäytymiskäsitteen käytön ongelmia. Sosiaalihuollituksen toimeentuloprojekti. Helsinki: Sosiaalihuollituksen julkaisuja 12/1986.

Lehtonen, Leena & Salonen, Jari (2008) Asunnottomuuden monet kasvot. Suomen ympäristö 3/2008. Helsinki: Ympäristöministeriö. Asunto- ja rakennusosasto.

Lelander, Philip (2003) Hooked on Heroin: Drugs and Drifters in a Globalized World. New York: Berg.

Lähdesmäki, Tuuli & Hurme, Pertti & Koskimaa, Raine & Mikkola, Leena & Himberg, Tommi (2009) Menetelmäpolkuja humanisteille. Jyväskylän yliopisto, humanistinen tiedekunta. <http://www.jyu.fi/mehu>. Viitattu 19.9.2011.

Murto, Lasse (1978) Asunnottomien alkoholistien elinolosuhteet ja elämäntapa sekä yhteiskunnan toimenpiteet. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja 30.

Nimi ovela. Palveluinnovaatiot pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisessä. Hankesuunnitelma 21.5.2010. http://www.asuntoensin.fi/files/425/Nimi_ovessa_-hankesuunnitelma.pdf. Viitattu 18.1.2012

Nupponen, Terttu (1991) Raportti sosiaalisesta isännöinnistä Jyväskylän Kuokkalassa. Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja 48:1991.

Ohjelmatyöryhmä AHKERAT (2008) Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelma. <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=79084&lan=fi>. Viitattu 5.11.2011.

Pinkey, Sarah & Ewing, Scott (2004) How Does this Help Again? Economic evaluation and homelessness policy. Cost and Pathways of Homelessness project research report. <http://researchbank.swinburne.edu.au/vital/access/services/Download/swin:7670/SOURCE2>. Viitattu 18.1.2012

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelma 2008–2011. Ympäristöministeriön raportteja 15:2008. Hallituksen asuntopoliittiset ohjelmat. Ympäristöministeriö 28.3.2008.

Pleace, Nicholas (2011) Exploring the potential of the 'Housing First' model. http://www.socca.fi/files/1580/Pleace_2011.pdf. Viitattu 9.1.2012.

Polkinghorne, Donald E. (1995) Narrative configuration in qualitative analysis. Teoksessa J. Amos Hatch & Richard Wisniewski (toim.) Life History and Narrative. London: Falmer, 5-23.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006) KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto, <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>. Viitattu 16.11.2011.

Savukoski, Marika (2008) Vapaaksi anoreksian kahleista. Narratiivinen tutkimus selviytymispoliista. Acta Universitatis Lapponiensis 142.

Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710.

Stefancic, Ana & Tsemberis, Sam (2007) Housing First for Long-Term Shelter Dwellers with Psychiatric Disabilities in a Suburban County: A Four-Year Study of Housing Access and Retention. http://www.socca.fi/files/821/Stefancic_Tsemberis_2007.pdf. Viitattu 9.1.2012.

Strategiaraportti. Tammi-joulukuu 2010. Tampereen kaupunki. http://www.tampere.fi/material/attachments/s/5x1jmADsb/Strategiaraportti_tammi-joulukuu_2010.pdf. Viitattu 18.11.2011.

Ståhlberg, K. J. (1995) Irtolaisuus Suomen lain mukaan. Helsinki: Vankeinhoidonkoulutuskeskus.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Taipale, Ilkka (1982) Asunnottomuus ja alkoholi. Sosiaalilääketieteellinen tutkimus Helsingistä vuosina 1937–1977. Jyväskylä: Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja 32.

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus. Asetus taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen voimaansaattamisesta 16.1.1976/6.

Tampereen kaupunki (2010) Strategiaraportti. Tammi-joulukuu 2010.

Tampereen kaupunki (2010). Asunnottomat – tilasto 9.12.2010.

Tampereen kaupunkistrategia 2020 (2009) Tampere virtaa. Sujuvan elämän suuri kaupunki vastuullisesti kehityksen kärjessä.

Torri, Rossanna & Tosi, Antonio (2004) Qualitative methods and the homeless: the biographical approach in Italian research. Long paper for Workshop 4, London, October 2004. Dipartimento di Architettura e Pianificazione, Politecnico di Milano.

Tosi, Antonio & Torri, Rosanna (2005) Homelessness as a process: theoretical approaches and social construction of the question. CUHP Final Conference, Brussels.

Tsemberis, Sam (2010) Housing First: Ending homelessness and Transforming lives.
http://www.socca.fi/files/819/Tsemberis_20101015.pdf. Viitattu 9.1.2012.

Vankien jälkihuoltotyöryhmän raportti (2006) Rikoksista rangaistujen tuen tarve. Suositukset yhteistoiminnalle. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen selvityksiä 2006:6.

Ympäristöministeriö (2011) Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma. Vuosien 2008-2011 väliarviointi. <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=125829&lan=fi>. Viitattu 24.11.2011.

Ympäristöministeriö (2008) Hallituksen asuntopoliittiset ohjelmat. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma. Ympäristöministeriön raportteja 15/2008.

Ympäristöministeriö (2007) Nimi ovelta – Neljän viisaan ryhmän ehdotukset.
<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=75197&lan=fi>. Viitattu 24.11.2011.

Ympäristöministeriö (2003) Asumisneuvonta – asukkaan ja asuinyhteisön tukena. Ympäristöministeriö, asunto- ja rakennusosasto.

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuspyyntö

Yhteiskunta- ja kulttuuritiedeen yksikkö

Haluatko vaikuttaa asunnottomien palveluiden kehittämiseen?

Olen sosiaalityön opiskelija Tampereen yliopistosta ja teen parhaillaan opintoihini kuuluvaa pro gradu – tutkielmaa. Tutkielmaani varten etsin pitkäaikaisasunnottomia haastateltavaksi. Tutkielmani työnimi on ”Asunnon asiantuntijana – pitkäaikaisasunnottomuuden haasteet Tampereella.” Tavoitteenani on tutkia asunnottomien omia kokemuksia pitkäaikaisasunnottomuudesta sekä selvittää, millaista onnistunut asuminen voisi olla ja mitä se vaatii asunnottomien mielestä. Tutkimukseni liittyy valtakunnalliseen Nimi ovesa – hankkeeseen. Nimi ovesa on asunnottomien palveluiden kehittämiseen kohdennettu hanke, jonka lähtökohtana on hallituksen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008–2011. Lisäksi hanke on tukemassa Tampereen kaupungin tavoitetta pitkäaikaisasunnottomuuden poistamiseksi vuoteen 2015 mennessä. Tämän tutkimuksen kautta saadaan arvokasta tietoa asunnottomien omista näkemyksistä siitä, kuinka palveluita tulisi kehittää.

Haastattelussa kyselen asunnottomuushistoriastasi sekä yhdessä voimme miettiä millaista olisi asuminen omassa kodissa. Jos sinulla on tällä hetkellä asunto ja haluaisit silti osallistua haastatteluun, se sopii myös oikein hyvin. Haastattelu todennäköisesti kestää alle tunnin ja se nauhoitetaan. Haastattelussa saadut tiedot käsitellään luottamuksellisesti ja haastateltavan yksityisyyttä suojaten. Haastattelu kirjataan tekstitiedostoksi ja siinä yhteydessä henkilönimet muutetaan peitenimiksi ja tarvittaessa muutetaan/poistetaan myös paikkatietoja ja muita erisnimiä (työpaikkojen tms. nimet). Haastatteluaineisto tuhotaan kun tutkimus on päättynyt.

Jos olet ollut asunnottomana yli vuoden tai asunnottomuus on ollut toistuvaa viimeisen kolmen vuoden aikana ja olisit kiinnostunut osallistumaan haastatteluun tai haluat lisätietoja niin otathan yhteyttä suoraan minuun sähköpostilla tai Musta Lampaan/Nervin työntekijöihin.

Ystävällisin terveisin

Marjo Niittynen, Marjo.Niittynen@uta.fi

Liite 2. Haastattelusuostumus

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Sosiaalityön pro gradu – tutkielma

”Asunnoton asiantuntijana – Pitkäaikaisasunnottomuuden haasteet Tampereella”

Marjo Niittynen

Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Minua on pyydetty haastateltavaksi yllämainittuun tieteelliseen tutkimukseen. Olen saanut sekä kirjallista, että suullista tietoa tutkimuksesta ja siihen osallistumisesta. Minulle on annettu mahdollisuus esittää tutkijalle kysymyksiä haastatteluun sekä tutkimukseen liittyen.

Ymmärrän, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja että minulla on oikeus kieltäytyä siitä sekä perua suostumukseni milloin tahansa syytä ilmoittamatta. Suostun haastattelujen nauhoittamiseen. Ymmärrän, että tiedot käsitellään luottamuksellisesti ja yksityisyyttäni suojaten.

Tutkimusaineisto tuhoetaan kun tutkimus on päättynyt. Tutkimuksesta kieltäytyminen tai sen keskeyttäminen ei vaikuta oikeuteen saada hoitoa tai muita tarvittavia palveluja.

Suostun osallistumaan tutkimukseen:

Suostumuksen vastaanottaja:

_____

tutkittavan allekirjoitus

_____

tutkijan allekirjoitus

_____

nimenselvennys

_____

nimenselvennys

Tampereella _____._____ 2011

Haastattelurunko

5.9.2011

1. Taustatiedot

1. Sukupuoli, ikä, koulutus ja ammatti, perhehistoria
2. Kuinka pitkään on ollut asunnoton?
3. Kauanko asunut Tampereella?

2 Asunnottomuuden polku

”Toivoisin, että kerrot minulle asunnottomuudestasi. Voit aloittaa tarinan mistä elämänvaiheesta tahansa ja edetä kohti menneisyyttä tai nykyhetkeä. Haluaisin kuulla siitä, miten päädyit asunnottomaksi, mistä kaikki alkoi, millaiset vaiheet, asiat ja ratkaisut (omat tai toisten) ovat vaikuttaneet asunnottomuuteesi. Voit vapaasti kertoa sellaisen tarinan kuin sinä haluat”.

1. Millaista elämäsi oli ennen kuin päädyit asunnottomaksi?
2. Miten päädyit asunnottomaksi? Mistä kaikki alkoi?
3. Mitkä asiat (omat tai toisten ratkaisut, valinnat) ovat vaikuttaneet asunnottomuuteesi?
4. Muistatko mitä ajattelit, miltä sinusta tuntui kun ymmärsit jääväsi asunnottomaksi?
5. Missä olet ollut asunnottomuuden ajan?
6. Miten olet yrittänyt ratkaista ongelmaa? Keneltä olet saanut apua/tukea?

3 Tulevaisuuden suunta

”Kuvitellaan, että on kulunut vuosi ja heräät aamulla omasta kodista. Kaikki on hyvin ja elämäsi on sellaista kun nyt toivoisit sen olevan. Kuvaile tilannetta.”

1. Millaiselta kodissasi näyttää?
2. Millainen tuleva päiväsi on?
3. Millaista apua mahdollisesti olet saanut, keneltä?
4. Mitkä asiat ovat muuttuneet?